TĖVYNĖS SARGAS

1987.1 Lo

ANTANAS RUDIS

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Algirdas J. Kasulaitis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 894 East 223rd Street, Euclid, Ohio 44123. Tel. (216) 261-4994

Administracija: Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Antanas Rudis
Box 434
Monee, IL 60449

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V i r š e l y j e:

ANTANAS RUDIS yra naujasis LKDS centro komiteto pirmininkas, išrinktas trejų metų kadencijai pereitų metų sąjungos konferencijoje. Inž. A. Rudis yra vienas iškiliausių Amerikos lietuvių politikų ir visuomenininkų, buvęs Amerikos Lietuvių Tarybos, Katalikų Federacijos ir kitų centrinių organizacijų pirmininkas ir vadovybių narys. Jis ir jo žmona, BALFo pirmininkė Marija Rudienė yra dosnūs lietuviškųjų reikalų mecenatai ir rėmėjai.

TĖVYNĖS SARGAS

1987 *Lietuvos krikšto metai* Nr. 1 (66)

PRIGIMTINĖ TEISĖ IR AMERIKOS POLITINĖ SANTVARKA

John Courtney Murray: We Hold These Truths

PETER AUGUSTINE LAWLER

P. A. Lawler yra politinių mokslų profesorius Berry Colledge, Georgia. Šis jo straipsnis tilpo "Communio" International Catholic Review žurnale, Gonzaga University, Spokane, Wash. Vol. IX, Nr. 4, 1982 m. žiemos laidoje.
Red.

M o t t o : *Amerikai reikia protingo tikėjimo ir toks tikėjimas susideda iš nieko kito kaip prigimtinės teisės principų teisingumo prezumcijos.*

Politinis gyvenimas galimas tik jį grindžiant viešojo gėrio susitarimu. Žmonės buriasi siekdami kokio bendro tikslo ir tas tikslas reikalingas kokios nors autoritetingos paramos. Taika, laisvė ir politiškai reikalingas teisingumo ir neteisingumo išskyrimas priklauso nuomonės, kuri teigia, kad teisė yra kažkas daugiau negu tik valdovo ar valdančios grupės valios pareiškimas. Kitaip politika degeneruoja į nieką daugiau kaip į nekontroliuojamą ir savanaudišką galynėjimąsi dėl jėgų ir galių. Prieš filosofijos iškilimą ši opinija sau paramą randa dieviškai pagrįstoje tradicijoje. Žmonės šią teikiamą moralinę – politinę santvarką nekritiškai priima, kadangi ji esanti sena ir dieviškos prigimties. Ši bendra

...os Nacionalinė ...žvydo Biblioteka

santvarkos nuovoka galiausiai yra įsišaknijusi "prieš-mokslinėje" visuotinėje nuovokoje, pagal kurią žmogus yra tvarkomas ir ribojamas kažkokios aukštesnės tvarkos, nepriklausančios net jo sąmoningumo, liečiančio ją. Pamaldus tikėjimas ar dievų baimė, kurie saugoja tai, kas tvarko ir riboja žmogišką siekimą, yra daugumos žmonių būdinga patirtis daugeliu atvejų ir kiekvienos padorios politinės santvarkos būtina dalis.[1]

Filosaofija ar nepažabotas noras žinoti turi galimybę sunaikinti bet kokio teisinio autoriteto patikimumą, tuo pačiu ir politiškai reikalingą visuomeninį tikėjimą, žiūrint iš racionalios perspektyvos.[2] Kaip tik dėlto politiškai įžvalgūs žmonės yra visuomet kritiški filosofų nuomonių nihilistinėms pagundoms ir jie tipiškai bando sumažinti ar paneigti filosofijos politinį poveikį. Nors Atėnų piliečiai, kurie pasmerkė Sokratą, nebuvo išskirtinai įžvalgūs, politiškai įžvalgus žmogus galėtų sakyti, kad jų instinktai buvo sveiki ir net galima teoretiškai pateisinti jų sprendimo teisingumą. Iš tikrųjų net pats Sokratas galėjo manyti, kad gal jo veikla ir nebuvo politiškai pateisinama. Iš kitos pusės, nėra taip sunku mums pagalvoti, kad gal Platonas ir Aristotelis ir praktikavo tam tikrą sofistiką, užtikrinamai argumentuodami, kad politinis pasaulis galėtų gauti naudos iš jų retoriškai tikslios politinės filosofijos.[3]

Aristotelis specialiai turėjo žinoti, kad politinis filosofas turi prisiimti atsaomybę už teorinių argumentų parūpinimą, kurie paremtų dorą ir atsakingą moralinę ir politinę veiklą. Neužtenka tarti, kad politinė veikla naudinga tik siekiant kokių nepolitinių tikslų, jau vien dėlto, kad toks argumentas nebūtų paskankamai stiprus inspiruoti visuomeninį dvasingumą, kuris reikalingas politinei santvarkai išsaugoti.[4] Tačiau galutinėj analizėj yra abejotina, ar Platonas ir Aristotelis iš tikrųjų sako daugiau negu tiek. Politika yra reikalinga žemiau-žmogiškam (sub-human) tikslui siekti, i. e., išsaugoti žmonių kūnus, o taip pat ir kaip būtina sąlyga vienintelei žmogiškai santvarkai, kuri turi natūralią paspirtį ir kuri randasi filosofuojančio žmogaus sieloje. Politinės santvarkos volens nolens sudarytos daugumoje iš nefilosofų ir turinčios nefilosofinius tikslus, negali orientuoti save apie žinojimo troškulį ir tas faktas net ir politikos filosofui yra labai aiškus apribojimas.

Vistiktai atrodo, kad Vakarai iš Platono ir Aristotelio išmoko ne tiek apie reikalingas politikos ribas žiūrint iš filosofo perspek-

tyvos, kiek įsitikinimą, kad protas gali teikti patyrimo, pagal kurį žmonės gali ir privalo gyventi prasmingą gyvenimą. Gėris yra protingas, tai yra, kas iškyla dienos švieson protingos diskusijos išdavoj. Net dievai privalo būti protingais dievais. Nuosekliai, tad, žmogų žemina prisirišimas prie to, kas neišlaiko gilesnio patikrinimo vadinamuoju "dialektiniu metodu", ar tai būtų prisirišimas prie savo tėvo, savo tėvynės ar net Tėvo danguje.

Iš šio taško visą krikščionybę galima vadinti "žmonių platonizmu". Tačiau kaltinant krikščionybę platonizmo populiarinimu, reikia prileisti su Platonu, kad žmonėms nereikia sakyti tiesos apie politiką ir lygiai tarti, kad pats Platonas nesiėmė tinkamų priemonių tiesai sulaikyti. Krikščionybė kūrėsi politiniame pasaulyje, kuris iki tam tikro laipsnio buvo platonizmo degraduotas.[5] Krikščioniškas mokslas buvo taip formuluotas, kad parodytų platonistams, jog jis yra kitas būdas išreikšti filosofų sprendimams, liečiantiems politinio gyvenimo esminę vertę.

Krikščioniškas mąstymas sutaria su "pagoniškosios" filosofijos visuomeninio pamaldumo ("visuomeninės teologijos") kritika žiūrint iš "prigimtinės teologijos" taško, tačiau nesutaria, kad "prigimtinė teologija" yra nepilna. "Prigimtinės teologijos" pozityvus mokymas prieinamas tik keletui žmonių, o ir apskritai to mokymo moralinės ir politinės implikacijos gali būti pilnai patenkinamos niekam kitam tik filosofui. Pagoniškos garbėtroškos apakinta "prigimtinė teologija" tikrumoje paneigia išganymo galimybę daugumai žmonių. Iš moralinio ir politinio taško žiūrint, vienintėlį ką "prigimtinė teologija" atsiekia, tai "visuomeninės teologijos" suprastinimą, atskleisdama ją geriausiu atveju kaip sveikintiną prietarą, kuriam nepateikiama jokia politiniai prasminga alternatyva.

Krikščioniškas mąstymas atskleidžia prigimtinės ir visuomeninės teologijos sintezės reikalą, kuri peržengtų abiejų ribotumus. Visuomeninė teologija prašoka prigimtinę teologiją savo galia remti moralines vertybes ir padorią politiką, tačiau visuomeninė teologija neprilygsta prigimtinei vidinio teisingumo ir net patikimumo prasme. Krikščionybė sakosi apjungianti filosofinės mistikos teisingumą, liečiantį moralinio - politinio pasaulinio tobulumo siekimo pagrindimą su morale, kuri pagrindžia kiekvieno individo vertę pagal visiems žmonėms prieinamą dieviškai sukur-

tą standartą. Jau nėra jokio reikalo imtis esoteriškos retorikos, pilnos geraviliško melo, atsvert pavojui, kurį filosofinė tiesa teikia moralei ir politikai, nes krikščionybė sudaro sąlygas visiems žmonėms gyventi prasmingą gyvenimą, atsiskleidus tai pačiai viršpolitinei tiesai. Dievas, kalbėdamas žmogui per protą, apreiškimą ir sąžinę, teikia jam užtenkamą svarbiausių dalykų supratimą, kaip lygiai ir nemirštančią laisvę nuo natūralios reikiamybės, į kurią moralinis ir politinis siekimas rodo.[6]

Krikščionis supranta tai, ką filosofas kaip filosofas negali suprasti ir ką jis supranta ir žino, negali būti filosofo paneigiama. Protas siekia virš savęs į apreiškimą ir niekas, kas yra apreikšta, nėra protui priešinga. Tas pats Dievas, kuris yra apreiškimo šaltinis, yra atsakingas ir už gamtos prasmingumą ir Dievas, kuris yra, tarp kitų dalykų, ir aukščiausia protinga Būtybė, sau neprieštarauja.

Ne visos krikščionybės formos, žinoma, tai vienodai supranta, t.y. santykį tarp tikėjimo ir proto. Sanprotis, kuris čia pateikiamas, gali būti pavadintas klasikine krikščioniška mintimi, kuri geriausiai atsiskleidžia Tomo Akviniečio mąstyme. Vakarai iš šito mąstymo paveldėjo tikėjimą dieviškai pagrįstu prigimntiniu įstatymu. Prigimtinis įstatymas yra sudarytas iš įpareigojančių moralinių principų, kuriuos žmonės gali suvokti kaip įpareigojančius savo galia suprasti prasmingą gamtos santvarką, įskaitant savo pačių prigimtį. Šis įstatymas yra prieinamas visiems žmonėms, bent principe, nes žmogus pačia savo prigimtimi yra protinga būtybė ir jis (įstatymas) sudaro pagrindą ne tik asmeninei akcijai, bet ir teisingam politiniam valdymui.

Prigimtinis įstatymas yra pati ryškiausia Vakarų įsitikinimo išraiška, kad protas gali teikti moralinei ir politinei akcijai pagrindą. Prieš gal net prasmingą dvejonę, pagal kurią kvestijonuojama žmogaus žinojimo galia, ypač moraliniuose ir politiniuose reikaluose, prigimtinio įstatymo tradicija laikosi nusistatymo, kad tokios galios užtektinumą garantuoja protingas ir dosnus Dievas. Prieš stiprų platonišką požiūrį, pagal kurį bet koks pozityvus moralinis kodeksas ar įstatymas yra nesuderinamas su tikru protingumu, tradicija teigia, kad tarp krikščionybės pozityvaus moralinio mokymo ir moralės, į kurią negelbstinas prigimtinis protas gravituoja, egzistuoja sandora, nes laikoma, kad dieviškasis įstatymų Leidėjas yra protingas ir leidžiąs įstatymus protingoms

būtybėms. Todėl prigimtinio įstatymo (teisės) idėja nėra savipriešа, lyg koks nors platoniškas paradoksas.[7] Ji išreiškia tikrąją prigimties santvarką.

Žinoma, reikia skirti šv. Tomo mąstymą ir prigimtinio įstatymo tradiciją. Ši tradicija, kai ji lyginama su jos kūrėjo giliausiomis mintimis, yra dažnai naivi ir anti-politinė. Ji preziumuoja tam tikrą virš-politinį tikrumą moraliniuose klausimuose, kurį vadinamoji machiavelinė tradicija dažnai sėkmingai pajuokė, tardama, kad tai daranti, norėdama išsaugoti praktinio protavimo ar valstybingumo autentišką autonomiją. Net ir šiandienos aristotelistai ir tomistai šios tradicijos dogmatiniuose teiginiuose randa irracionalaus sentimentalizmo.[8] Atrodo, kad Tomas kai kuriais atžvilgiais nebuvo tomistas.[9] Nežiūrint visko, atsakydamas įvairiems šios tradicijos kritikams, aš norėčiau teigti, kad kiekvienas padorus režimas, kuris savo pagrindinius principus grindžia filosofinėmis ar "prigimtinėmis" tezėmis, išpažįsta vienokią ar kitokią prigimtinio įstatymo (teisės) tradicijos versiją.

Tokiam savo teiginiui pagrįsti aš turėčiau įrodyti, kad amerikiečių režimas turi šaknis kaip tik šioje tradicijoje. Atrodytų, kad tai yra negalimybė, nes Amerikos sukūrimas daugeliu atvejų buvo rekacija prieš krikščionybės politines apraiškas, ypač katalikiškos krikščionybės, kurioje prigimtinės teisės tradicija, sakoma, turi savo šaknis ir gal net galutinį pateisinimą.[10]

Tačiau yra dažnai užmirštama, kad tokia reakcija nėra pilna; tiksliausias teiginys yra, kad Amerikos kūrėjai (Founding Fathers) atmetė tik kai kuriuos, bet ne visus prigimtinės teisės tradicijos principus. Šių kai kurių principų tausojimas, net neatsižvelgiant į jų didžiųjų mokytojų Locke ir Hume moralines ir epistemologines pozicijas, yra atsakingas už politiškai reikalingos amerikietiškos opinijos stiprumą ir tęstinumą; opinijos, kuri laiko, kad amerikiečių režimas yra grįstas kažkaip dieviškai sankcionuotu protingu tikslu.[11] Amerikiečiams šitą nuomonę atmesti reikštų tapti betiksliais kaip politinei bendruomenei. Bet kokia "apsišvietusi" politinė santvarka, kuri praranda tikėjimą racionalių politinių standartų buvimu, tampa morališkai ir politiškai dekadentiška. Intelektualinis gyvenimas yra užgožiamas gal švelniu, bet tikrai dogmatiniu nihilizmu ir visuomeninis dinamizmas, ypač drąsos prasme, praranda savo prasmę. Kitais žodžiais, politinė santvarka praranda galią save apginti intelektuališkai ar fiziškai.

Šitoje šviesoje yra nepaprastai svarbu tiksliai nustatyti Amerikos režimo skolą prigimtinės teisės tradicijai. Gal geriausias tokio įsiskolinimo sanprotis yra patiektas *John Courtney Murray* veikale *"We Hold These Truths"*.[12] Šiai knygai pasirodžius, ji buvo labai plačiai ir labai dosniai išgirta ir iki šiandien yra prisimenama bei dažnai cituojama. Tačiau yra pavojaus, kad daug kas iš tos knygos teiginių šiandien gali būti prarasta, ypač kas liečia Murray prigimtinės teisės tezes, nes beveik visi, kurie šiandien jas diskutuoja, yra įsitikinę, kad didelė dauguma tokių teiginių yra pasenę ir nustoję vertės. Atrodo, kad šiandien pabrėžiamos daugiau tokios vietos, kur Murray nukrypsta nuo tradicijos, negu tos, kur jis ją gina.[13]Vistiktai, remiantis jo knygos teiginiais, pats Murray nepriimtų tokio jo darbo vertinimo. Aš viliuosi, kad panaudosiu daugelį jo politinių argumentų, kaip lygiai viliuosi, kad iš to kils prasminga jų vertės diskusija.

Murray rašo ir kaip katalikas, ir kaip Amerikos pilietis ir kelia klausimą, ar galima būti ištikimiems abiems vaidmenims tuo pačiu metu. Kaip kiekvienas ortodoksas krikščionis, jis teigia, kad jo ištikimybė Bažnyčiai yra pirminės reikšmės. Iš to išeinant, iš tikrųjų klausimas yra, ar katalikas gali rasti amerikiečių režimą pagrindusiuose principuose esminės vertės ir prie jų intelektuališkai ir jausmiškai prisirišti. Kitaip jis turi prisipažinti, kad tiems principams paklusimas yra tik išskaičiavimo reikalas; jis savo valdovus tik tiek toleruoja, kiek jie toleruoja jo pasirinktus siekinius jo privačiame gyvenime. Ar gali katalikas būti geras, tai yra visuomeniškai pozityviai nusiteikęs amerikietis?[14]

Kad šis klausimas galėtų būti atsakytas, reikia smulkiau panagrinėti Murray kataliko sampratą. Murray teigia, kad nors katalikas nebūtinai turi būti prigimtinės teisės (įstatymo) proponentas, vyraujanti katalikų intelektualinė pozicija turi šaknis tos tradicijos pagrindinių principų išpažinime. Šie principai apima "realistinę epistemologiją", "natūralią teologiją", protingą Dievą, "žmogiškosios prigimties esminį tikrumą", žmogaus kaip racionalios būtybės sampratą ir istorijos negalimybę "pakeisti žmogiškosios prigimties pagrindinę struktūrą". Galiausiai "protu suvokta realybė įpareigoja valią jai paklusti".[15] Arba tiksliau: protas verčia žmogų siekti prigimtinio potencialo išvystymo; jo prigimties racionalioji dalis kontroliuoja ir net formuoja biologinę dalį.[16] Iš aklų prigimtinių reikalavimų žmogų išvaduoja jo protas.[17]

Murray teigia, kad nors katalikai apskritai šias prielaidas priima, jos nėra specifiškai katalikiškos. Jos "leidžiasi patikrinamos", t. y. jų terisingumas yra prieinamas kiekvienai protingai būtybei. Iš to išeinant, jos visiškai nėra prielaidos.[18] Kun. Murray, tačiau, nebando jas patikrinti; jos tuos prigimtinės teisės principus pristato kaip tik kaip prielaidas ir teiginius.[19] Nėra priežasties tikėti, kad jis negalėtų tokį patikrinimą sėkmingai įvykdyti. Tačiau jo knyga suprastina kaip politinių mokslų studija ir kiekvienas mokslas suponuoja tam tikrus pirminius principus be įroidinėjimų. Tokias tiesas kvestijonuoti reikštų jas išimti iš to mokslo orbitos. Lygiai negalima paneigti, kad tų tiesų atviras diskutavimas iškeltų jas už jo (Murray) publikos, amerikiečių "intelektualų" orbitos; intelektualų, kurie iš tikrųjų nėra radikalūs mąstytojai.[20] Murray teigia, kad jis tokias prielaidas daro, nes protingai orientuoti žmonės yra verčiami jas daryti.

Vistiktai kun. Murray teigimas, kad prigimtinė teisė yra racionali ir todėl nieko neskolinga krikščioniškam apreiškimui, atrodo neįtikėtina. Krikščionis yra pašauktas prigimtį peržengti, ne nuo jos pabėgti. Antgamtės egzistencija ne-paneigia prigimties ar liečia jos supratimą.[21] Tačiau Murray iš tikrųjų sugestijonuoja kai ką daugiau. Aš manau, kad jis sąmoningai pažeidžia skirtumą tarp to, ką Tomas Akvinietis vadina prigimtine teise ir dieviškuoju įstatymu. Kai kuriais atvejais jis pabrėžia,kad prigimtinė teisė yra neginčijamai krikščioniška "ir iš tikrųjų pačiose šaknyse šventraštinė".[22] Jis taip teigia atremdamas modernųjį arba klasikinį protestantų požiūrį, kad protas yra tik techniškas, instrumentalistinis arba pragmatiškas, o moralė iš esmės yra irracionali, paprastai voluntaristinė ir krikščioniška. Turėdamas tikslą apginti nuomonę, kad tapatinti protą su morale yra autentiškai krikščioniška pastanga, jis naudoja retoriškai galingą priemonę, i. e. užtušavimą skirtumų tarp krikščioniškos tradicijos ir prigimtinės teisės tradicijos.

Tačiau kun. Murray puse lūpų prasitarė, kad jo manymu krikščioniškas apreiškimas įtakojo žmogiškąją prigimties sampratą ir ši įtaka gal neteisėtai įsigyveno prigimtinės teisės tradicijoje persikėlusi iš grynai racionalios ar "natūralios" perspektyvos. "Klasikinės visuomenės požvilgis" buvo "kaip vienos kosmogeninės struktūros". Žmogus rado savo žmogiškąjį išsipildymą pasaulinės tvarkos rėmuose. Krikščioniškojo apreiškimo suvokimas

įgalina žmogų suprasti kiekvieno tokios svarbos individo transcendenciją egzistuojančios neramios sielos dėka. Ir taip prigimtinės teisės tradicija apima ir nuojautą, kad "asmeninis orumas yra šventas ir jis reikalauja visuomenės su visomis jos teisėmis ir institucijomis pagarbos". To nebuvo žmogaus "klasikiniame požvilgyje", pagal kurį žmogus buvo tik pasaulio tvarinys, priklausąs režimo. Krikščioniui individo "šventumas" garantuoja jam tam tikrą neliečiamumą ir teikia tam tikrų galių net pasaulinėje ar politinėje sferoje.[23] Prigimtinė teisė apima politinių galių apribojimą, išeinant iš kiekvieno individo sielos viršpolitinio aspekto, ko negalėjo daryti "klassikinis požiūris". Teisingumas reikalauja, kad kiekvienas individas būtų laisvas siekti savo protinio ir dvasinio potencialo išsipildymo. Taigi, iš šios prigimtinės teisės perspektyvos, įstatymai, kurie remia kapitalizmo ekscesus, yra neteisingi, nes jie prirakina daugumą individų prie ekonominių poreikių, jų Dievo duotų ir prigimties remiamų žmogiško potencialo siekinių sąskaiton. Prigimtinės teisės pavyzdiniai čempijonai apima tuos, kurie priešinasi Taft - Hartley įsatatymui ir tuos, kurie XIX a. pabaigoje rėmė valstybinį geležinkelių reguliavimą.[24] Kun. Murray mano, kad prigimtinė teisė remia visų žmonių laisvės siekimą, ko klasikiniai filosofai nei sau patiems nesiekė. Norint išsaugoti prigimtinės teisės racionalų integralumą, pagal Murray argumentą, galima prieiti išvados, kad krikščionybė leidžia protingiems žmonėms matyti žmogiškosios prigimties aspektą, kurį klasikiniai filosofai sau leidosi suprasti ir ginti, bet jo negalėjo pripažinti ne-filosofams. Nors žmogiškoji prigimtis ir nesikeičia bei žmogiškasis protas yra sveikas, ne-filosofinių aistrų galia net pačiuose geriausiuose žmonėse gali paveikti net pačius geriausius protus tam tikrais atvejais klysti.

Pagal Murray prigimtinės teisės požiūrį, politinis gyvenimas turi "palyginus autonominius" tikslus, kylančius iš žmogaus racionalios ir socialinės prigimties, tačiau šie tikslai yra "griežtai apriboti". Jie neperžengia "žemiškos ir dangiškos tvarkos" ir net "šios tvarkos rėmuose (jie) nėra tapatingi žmogaus kaip tokio tikslams".[25] Politinio gyvenimo glautiniai tikslai nėra žmogiškos egzistencijos galutiniai tikslai. Gal dėl šios priežasties Murray prigimtinės teisės svarstymai nesibaigia geriausio režimo aprašymu. Jis eina toliau teiginio, kad kiekvienas režimas, kuris pasiekia "mo-

ralės minimumą, kurio visuomenės nariai turi prisilaikyti, kad žmogiškoji aplinka būtų žmoniška ir gyvenama" ir toks minimumas yra "pilnai patenkinantis".[26] Iš politinio gyvenimo neteisinga laukti tokio tobulumo, kokio lauktina iš atskirų asmenų; politikos prigimtis siekia žemiau negu žmogus. Tiksliau, politinio gyvenimo tikslas yra sukurti aplinką, kurioj asmuo gali ją praaugti.[27] Iš to išeina, kad

> "moralinės teisės aspiracijos yra minimalios. Teisė siekia sukurti ir palaikyti tik minimumą aktualizuotos moralės, kuri reikalinga socialinės santvarkos sveikam funkciuonavimui... Virš šito, visuomenė turi žiūrėti į kitas institucijas, kurios iškelia ir išlaiko moralinius standartus, i. e. Bažnyčią, šeimą, mokyklą ir visą savanoriškų oganizacijų tinklą, kurios rūpinasi viešąja morale iš vieno ar kito taško".[28]

Yra tiesa, kad žmogiškoji laisvė aktualizacijai atsiekti pasikliauna gerais įstatymais. Visa politinė, socialinė ir asmeninė akcija turėtų siekti "žmogiškosios inklinacijos protingai veikti" išsipildymo; viskas, kas "protingą žmogaus laisvę naikina ar mažina", yra teisingai suprantama kaip "naikinanti įtaka ir įstatymnai turi būti surpantami kaip "auklėją" ir "kreipią žmogų į 'dorinį gyvenimą', bet ne tik giną kai kuriuos interesus".[29] Taip tarus tiesa pasilieka, kad žmonės savi-kontrolės, reikalingos protingai arba "tvarkingai laisvei" patikrinti ir naudotis, išmoksta pirmiausiai privačiose ar "socialinėse" bendrystėse ir ši laisvė yra grąsoma, kai yra paneigiamas skirtumas tarp politinių ir socialinių sferų ar galiausiai tarp politinių ir dvasinių plotmių.[30]

Protingas žmogus ir geras krikščionis turėtų turiėt galimybętarp savęs ir režimo tam tikrą kritinę distanciją: jie yra verčiami ją vertinti pagal jos galią leisti jiems gyventi pilnutinį žmogišką gyvenimą. Šis vertinimas neturėtų būti grindžiamas neracionaliu ir heretišku utopizmu, kuris specialiai ignoruoja politinio gyvenimo prasmingus lūkesčius, bet jis turėtų atsižvelgti į laisvės reikalavimus duotose aplinkybėse.[31]

Kadangi kas yra gera kiekvienam individui, yra iš esmės gera visiems, tai yra, racionali ar tvarkinga laisvė, ir kadangi šio gėrio priverstinis charakteris yra aiškus visoms protingoms būtybėms, tuo būdu galima pasiekti protingą susitarimą, liečiantį viešąjį gėrį. Kadangi jausmai ir prejudicijos tipiškai kliudo žmogui siekti jo protingo tikslo, ir kadangi kas reikalinga įvairiose aplin-

kybėse to tikslo pasiekti, dažnai yra labai sunku nustatyti, tas susitarimas nebėra niekuomet tobulas.[32] Pagal Murray, politinis gyvenimas geriausiu atveju yra būdingas savo argumentais, kurie suponuoja išankstinį susitarimą, liečiantį protingo susitarimo galimybę viešojo gėrio klausimais, tai yra, kas yra tam tikrose aplinkybėse teisinga.[33] Priimti šią galimybę reiškia priimti prigimtinės teisės prezumcijos tiesą. Ši išvada yra kun. Murray pagrindinis teiginys: "Mano prielaida yra, kad tik prigimtinės teisės teorija gali atskleisti viešosios moralės patirtį kaip visuomenės vieningą ištartį".[34] Aš sakyčiau, kad tas nėra visuomet teisinga, tačiau teisinga tuose režimuose, kurie taria turį racionalų pagrindą.

Bendrą teisingumo siekimą naudojantis protinga diskusija Murray vadina kurtuazija, mandagumu (civility).[35] Nora jokia viešoji diskusija nėra paprastai racionali, nes ji įtaigojama tradicijų, papročių, prejudicijų ir jausmų, ji gali turėti racionalų komponentą ir gali būti grindžiama didele dalim "racionaliu tikėjimu", kas yra prigimtinės teisės tradicija.[36] Kurtuazijai grąso "barbarizmas, kuris iš esmės yra prigimtinės teisės principų tiesos paneigimas.[37] Iš to išeina, kad "barbaras yra žmogus, kuris atvirai ir aiškiai atmeta proto vaidmenį žmonių reikaluose". Jis paneigia galimybę, kad žmonės gali gyventi kartu ir dalyvauti protingame pokalbyje, liečiančiame politinės bendruomenės uždavinius. Jis bando sunaikinti tikėjimą intelektu, kurio paprastai siekia protingi žmonės. Tuo būdu "barbaras amžinai dirba "sukūrimui" dvejonės ir nuogąsties klimatui, kuriame didesni gyvenimo siekiniai yra pritemdyti ir žmonių pasitikėjimas savimi sunaikintas".[38]

Apsauga nuo šios dvejonės, liečiančios bendros, racionalios tikrenybės pačiais svarbiausiais klausimais užtikrinimą, kuri veda į "impotentišką nihilizmą",[39] gali būti teikiama tik politiškai atsakomingų intelektualų. Daugelis žmonių šią racionalią tradiciją patiria kaip tėvystę (patrimony).[40] Jie priima ją kaip teikiamybę, bet jie neįstengia jos apginti nuo "barbariško" puolimo. "Tik keli" tikrai "supranta kurtuazijos disciplinas" ir "gali jas išlaikyti", taip boikotuodami "barbarizmo pajėgas".[41] Tad iš kurtuazijos išsaugojimo perspektyvos, raktinis politinis klausimas liečia intelektualų priėmimą prigimtinės teisės tiesos ir naudos, ir jie yra tie, kuriuos Murray siekia įtaigoti šiame barbarizmo siautėjimno laikotarpyje.

Murray jiems atskleidžia, kiek daug Amerikos kūrėjai laikėsi

prigimtinės teisės teorijos ir tradicijos. Paveldėję tos tradicijos "realistinę epistemologiją", kūrėjai tikėjo, kad galima atrasti

> "tiesą, kuri glūdi už politikos ribų, kuri įteigia politikai pagrindinę žmogišką prasmę: turiu galvoje Dievo suverenumą virš tautų kaip lygiai virš atskirų žmonių. Tai yra tas principas, kuris radikaliai išskiria Amerikos konservatyvią krikščionišką tradiciją nuo kontinentinės Europos jakobiniškos laicistinės tradicijos. Jakobiniškoji tradicija skelbia žmogaus autonomiją kaip politinės organizacijos pirmą ir vienintelį principą".[42]

Amerikos pripažinimas "Dievo suvereniteto" kaip priešingo "žmogaus autonomijai" — kaip pagrindo politinio principo reiškia, kad jos režimas yra sutvarkytas ir ribojasi tiesa, kuri egzistuoja šalia žmogiškos kūrybos. Režimas siekia laisvės, bet "laisvės" palenktos Dievui, laisvės, kuri žino, kad yra ribojama moralinių įstatymų imperatyvų". Šis "moralinis įstatymas" yra įsišaknijęs "objektyvioje tiesoje, universalioje savo svarba, prieinama žmogaus protui, aptariama ir apginama".[44] Dievas, kuris yra atsakingas už Amerikos sutvarkytą laisvę, yra protingas Dievas; jis yra taip pat krikščioniškas Dievas; galiausiai jis yra Dievas, kurio egzistencija garantuoja žmogaus, gamtos ir moralinio įstatymo sampratos užtenkamumą. Paneigti šios "amerikietiškos propozicijos" racionalų supratimą reiškia jį "vienu smūgiu sunaikinti".[45]

Pripažindami šio viršpolitinio įstatymo (teisės) suverenitetą, kuris yra žmonėms duotas, o ne jų susikurtas, kūrėjai nebandė politinio pasaulio atkurti pagal kokį abstraktų racionalistinį modelį. Jie turėjo geroką dozę pagarbos jų tradicijoj glūdinčiai išminčiai (rezonui). Murray tiek toli nueina, kad teigia, jog jie (kūrėjai) mąstė "Anglijos palikimo tradicijos rėmuose" ir "teisės, kurias kolonistai gynė nuo angliškojo vainiko, buvo anglų teisės". Tad Amerikos kūrimas buvo pastanga įgyvendinti principus, kurie buvo "krikščioniškos istorijos produktas", kuris pagal Murray yra tas pats, kaip ir prigimtinės teisės tradicija.[46] Tai teigdamas jis mums rodo, kaip reikia būti tradicionalistu, nebūnant kartu ir istorininku.

Amerikos ištikimybės tradicijai apimtis atsispindi tiesoje, pagal kurią teisingai suprasta religinė laisvė Amerikoje nesiekia laisvės nuo religijos, tai yra religijos kaip moralinės ir politinės jėgos eliminavimo.[47] "Todėl neleistina Bažnyčios ir valstybės iš-

skyrimo koncepcijos suprasti kaip kategoriško absoliuto, kurio turi būti griežtai bijoma, nežiūrint, kiek jis liečia religijos laisvą veikimą". Toliau "Amerikoje niekuomet nebuvo tradicijos, kad jos vyriausybė ar kokios jos agentūros laikytųsi pažiūros, jog dvasiniai ir religiniai žmonių poreikiai yra už jų rūpesčių ribos".[48] Amerikos kūrėjai (Founding Fathers) ne tik nebuvo religijai priešiški, bet paveldėjo tradicinį nusistatymą, pagal kurį religinės laisvės rėmimas reiškė teisingumo vykdymą toje žmogiškos prigimties sferoje, kuri prašoka politinį gyvenimą.

Murray išvada yra, kad Amerikos režimas yra prigimtinės teisės tradicijos užtektinai informuotas, kad nusipelnytų samprotaujančių katalikų pozityvios paramos. Tėvai kūrėjai ir Bažnyčios tėvai gerokai sutaria apie politinio gyvenimo tikslus ir ribas, ir teisingai suprastas amerikinis režimas, žiūrint iš prigimtinės teisės perspektyvos, duoda tai, ko galima laukti iš politinio gyvenimo. Amerikietis katalikas gali ginti savo režimą iš gilaus įsitikinimo ir ne tiktai priimti būtinas pareigas dėl kokio nors išskaičiavimo.[49]

Iš tikrųjų Murray argumentas yra kiek komplikuotesnis negu iki šiol tarėme. Faktiškai jis neteigia, kad Tomas Akvinietis ir Jeffersonas politiniais klausimais sutaria. Tiksliau jo pozicija yra, kad amerikinis režimas yra geriausias ir stipriausias, tuomet, kai jis yra prigimtinės teisės režimas; kūrėjai "kūrė geriau negu jie nusimanė", todėl, kad jie buvo paveldėję daug "racionalaus tikėjimo".[50] Tačiau Amerikai kuriantis "tradicija jau buvo pradėjusi kiek kisti. Dėl įvairių priežasčių intelektualinė idėja, kad teisė yra rezonas, pradėjo virsti voluntaristine idėja, kad teisė yra valia".[51] Atrodo, kad valstybės kūrėjai savo darbą dirbo jau dekadentiškos tradicijos rėmuose; Murray net pripažįsta, kad dekadentiškumas buvo tokio laipsnio. jog jie net nepripažino savo principų šaltinio.[52] Jiems XVIII a. Locke "gamtos įstatymas", atrodo, pakeitė tomistinį prigimtinį įstatymą. Nežiūrint to, kun. Murray teigia, kad kūrimo išlikimo "konstruktyvusis" dinamizmas kilo iš Akviniečio, bet ne iš Locke, nes Locke nominalizmas, nors puikiai tinkąs naikinti egzistuojantiems politiškai prievartiniams režimams, negali sudaryti intelektualinio turinio, su kuriuo galima sukurti dorą ir laisvą režimą.[53]

Murray sutinka, kad valstybės kūrėjai rėmėsi Locke, tačiau

teigia, kad priešingai jų įsitikinimams, jie nebuvo skolingi jam už kūrimo principus, nes Locke "gamtos įstatymas visai paprastai tokių principų sukurti negali. Priėmus šio teiginio teisingumą, Murray siūlo išvadą, kad reikia žvelgti giliau į tradiciją, visų pirmiausiai per bendrinę teisę ir viduramžių teoriją ir pagaliau Akvinietį, kad radus tų principų šaltinius.[54] Viskas priklauso nuo Murray atmetimo Locke, kaip tinkamo legislatorių vadovo, efektyvumo. Nežiūrint, ar jo požiūris į Locke yra iš esmės teisingas ar ne, negalima nepastebėti to požiūrio retorinio patrauklumo ir naujos perspektyvos, kurią jis teikia jau pažįstamai medžiagai.

Pagal Murray, Locke nėra pirmaeilis mąstytojas, bet greičiau XVII a. meto subrandintas vaikas. Nors jo nominalizmas ir radikalusis individualizmas buvo vykę kaip ginklai pasiekti "specifinius politinius ir ekonominius tikslus" ryšium su sukilimu prieš karališką absoliutizmą, jie negalėjo ir, turbūt, neturėjo tikslo tarnauti pakankamu pagrindu politinei ir socialinei realybei suvokti. Locke mąstymo "nuogoji šerdis" atsispindi sekančiuose teiginiuose: valdžia yra niekas kitas, kaip galia tramdyti galiai; valdymas su valdančiųjų pritarimu reiškia didesnės jėgos valdymą; "visos socialumo formos yra grynai sutartinės"; "nėra jokios moralinės tvarkos, bet tik jėgų santykiavimo modeliai"; protas tėra tik instrumentas.[55] Toks mąstymas kulminacinį tašką pasiekia argumente už "negatyvią, bekrauję laisvę", kylančią "iš pilno socialinio atomizmo" ir "individo bei valstybės šiurkščios antitezės". Laisvė aptariama tik kaip varžtų nebuvimas, o "valstybė" yra niekas kitas kaip "tik paprastas prievartos instrumentas". Lockie mąstyme nėra nieko, kuris paremtų pozityvią "socialinio teisingumo santvarką", nes jis neatliepia racioonalią ir socialinę žmogaus prigimtį.[56]

Norėdami atlikti savo uždavinį, Amerikos kūrėjai buvo priversti atmesti Locke nominalizmo ir individualizmo pilnas pasėkas. Jiems neatrodė, kad protas tik paprastai atstumia žmones nuo irracionalaus prisirišimo prie bet kokios viešojo gėrio koncepcijos, kad vėl juos verstų prie jos remiantis grynai instrumentalistiniu ar sutartiniu pagrindu. Jie suprato, kad jie yra ribojami moralinės tvarkos, kuri egzistavo nepriklasomai nuo jų valios ir kuri galėjo būti gėrio pagrindu, ką galėjo priimti laisvas ir protingas žmogus.

Pabrėždamas faktą, kad valstybės kūrimas noromis nenoro-

mis apėmė ir ne Locke principų elementus, Murray sugestijonuoja, kad Locke doktrina turi aspektų, kurių joks doras žmogus, kurdamas režimą, negali priimti. Iš tikrųjų yra galimybė, kad pats Locke tikėjosi, jog politiniai veikėjai, kurie buvo jo įtakojami, buvo įtakojami ir kitų, daugiau tradicinių principų. Iš kitos pusės, negalima kaltinti kun. Murray už Locke mąstymo neįvertinimą. Jis sugestijonuoja, kad nors valstybės kūrimas ir nebuvo išskirtinai Locke nuopelnas, Locke principų įtaka laikui bėgant visiškai sunaikino tąjį "racionalųjį tikėjimą", kuris anksčiau tampriai rišo Amerikos intelektualus tarpusavyje ir šiandien vyraujanti politinė nuomonė yra Locke nominalizmo suradikalintas varijantas. Šiandien beveik visuotinai sutariama, kad natūraliai pagrįstą moralinį ir politinį tikslą yra neįmanoma atrasti.[57] Raktinis šiandienos klausimas yra — ar yra atrastas (ar gali būti atrastas) pakaitalas tai tikslo sampratai. kuri, pagal Murray, buvo paveldėta iš prigimtinės teisės tradicijos.

Protas, kuris pagal tradiciją atskleidžia žmogui suprantamą gamtą ir natūraliuosius galutinius tikslus, yra tapęs tik technika ar metodu, tarnaujančiu neracionaliems tikslams. Kai kuriems proto tikslas politiniame gyvenime yra sukurti demokratines institucijas, kurios tobulai atspindi žmonių valią. Mokslinis metodas yra suprantamas kaip tarnaujantis demokratiniam metodui. Tačiau žiūrint iš racionalaus taško "šios institucijos neturi turinio", nes politinės veiklos turinys, įskaitant politinę diskusiją, yra šalia naujos proto sąvokos. Vienintėlis svarbus dalykas yra metodas ir "esmėje vienintėlis gyvybinis klausimas Amerikos visuomenei yra, kad ji turi gyventi ar žūti smulkmeniškai paisydama tikrųjų demokratinių principų". Ši absurdiška išvada turi būti patvirtinta, nes nėra metodo, pagal kurį galima būtų argumentuoti demokratijos gerumą ar žmogišką gėrį, kuriam demokratija galėtų tarnauti.[58]

Kita proto samprata, vad. "mokslinis metodas", kurį Murray vadina "evoliuciniu moksliniu humanizmu", mato "vertybių teorijas kaip evoliucinio proceso išdaigas". Šios teorijos yra išraiškos to, kas reikalinga "gyvenimo tobulinimui" kuriame nors evoliucijos taške, arba, kitais žodžiais, kokiame istoriniame momente. Mokslo pažanga yra tampriai susijusi su vertybių evoliucija, nes mokslo tikslas yra tarnauti gyvenimui. Kas yra gyvenimas ar

"gyvenimo tobulinimas", pasilieka neaišku, bet tai yra aiškiai istoriškai sąlygotina ir žemiau racijos. Nėra jokios absoliutinės ribos mokslinių metodų pritaikymui socialinėms ir politinėms problemoms spręsti, ką daro "socialiniai inžinieriai", nes tai, kas reikalinga patenkinti žmogiškiems poreikiams, nuolatos keičiasi evoliucijos procesui keičiant pačius poreikius. Visame šiame Murray mato nieką kitą, tik mandrą "etinio reliatyvizmo" gynybą, kuri turi tendencijos patenkinti socialinius inžinierius, kurie savo metodą naudoja remdamiesi savo nusitarimu, kokie yra tie poreikiai. Todėl "valstybė praranda savo kaip tarno charakterį ir prisiima valdovo vaidmenį", o ji yra kontroliuojama ekspertų, kurie siekia savybinių tikslų, naudodamiesi įrankiniai racionaliomis priemonėmis. Esmėje problema yra tokia: jei mnokslinis metodas yra "vienintelis tiesos kriterijus", tai nėra jokios moralinės tiesos. "Evoliucinis mokslinis humanizmas" neturi galios iškildinmti patikimą moralinįir politinį tikslą ir lengvai degeneruojasi į tironijos pateisinimą.[59]

Priimant faktą, kad nauji požiūriai į protą negali teikti moralinius ir politinius vadovus, amerikiečiai atsikreipė į neracionalius ir savanoriškus šaltinius tokio vadovavimo ieškodami. Specifiniai jie pasikliovė kai kuriomis protestantiškos tradicijos formomis, kurios, ne kaip Murray siūloma krikščioniška tradicija, paneigia Dievo valios supratimo galimybę kokiu nors racionaliu tyrinėjimu. Bet kokia tokia pastanga yra "proto stabmel džiavimas", nes krikščioniška moralė esmėje yra visiška proto transcendencija. Pagal Murray, protestantui žmogaus protavimo galia yra palenkta tik savybinio intereso apskaičiavimams, kai tuo tarpu krikščioniška moralė yra pagrįsta tuo, kas nėra apskaičiuojama, tai yra, ji yra motyvuojama "nesuinteresuoto altruizmo dvasios". Tokia moralė nepriims "nieko kito kaip tik krikščionišką tobulumą kaip socialinį standartą". Iš to išeinant, jei "griežtai taikoma, ji turi pripažinti, kad tauta yra nuodėminga ir kalta už visus savo veiksmus, nes jie niekuomet nėra laisvi nuo savybinio intereso". Atrodo, kad visa politinė akcija yra iš esmės susitepusi; žiūrint iš krikščioniškos moralinės perspektyvos, ji yra radikaliai pilna trūkumų.[60]

Tokis protestantiškas kantizmas (Kanto mokymo sekimas)netaria nieko pozityvaus apie patikimus bendrus tikslus, kurių siekia

politika; jis neįstengia kildinti realių moralinių standartų, kurie galėtų savbo ruožtu tarnauti gidais atsakingiems politiniams pasirinkimams. Jo "moralinio proto" abdikacija gali būti suprantama kaip stoka drąsos tokius pasirinkimus konfrontuoti žmogiškojo žinojimo šviesoje, kurį žmonės gali gauti gilindamiesi į politikos ir žmogaus prigimtį. Šiuo pagrindu yra sunku nepadaryti išvados, kad geras krikščionis turi šalintis nuo politinių klausimų nagrinėjimo, jei nori išlaikyti savo krikščionišką tyrumą.[61]

Aiškios teoretinės ir praktinės problemos, kylančios iš jo politinio gyvenimo prigimties ignoracijos, vertė protestantišką kantizmą orientuotis, pagal kun. Murray, į tam tikrą protestantišką egzistencializmą. Tuo požiūriu negalima išvengti fakto, kad žmogaus prigimtis jį verčia veikti morališkai ir politiškai; nuo likimo jis negali pabėgti. Vistiktai

> "veikti, reiškia nusikalsti, priimti už savo veiksmus atsakomybę, reiškia prisiimti kaltę, vien tik gyventi, reiškia atsiverti Dievo sprendimui (teismui), kas yra visuotinai priešinga, nes kiekvienas moralinio sprendimo veiksmas yra sužalotas kokio nors neteisingumo ir kiekvienas žmogiškosios laisvės panaudojimas yra neišvengiamai puikybės apraiška".[62]

Taigi žmogiškoji veikla yra neišvengiamai "dviprasmiška" ir tarti ką nors pozityviau apie jos moralinį ir politinį turinį reiškia pasiduoti puikybiniam savęs apgaudinėjimui. Iš to seka, kad prasmingų moralinių ir politinių distinkcijų darymas jokiu būdu negalimas; žmogiškųjų reikalų komplikuotumas yra tokis, kad bet koks "sprendimas yra praktiškai neįmanomas". Prieš protestantiško kantizmo "paprastą absoliutizmą", protestantiškas egzistencializmas pastato visiškai nediskriminuojantį radikalaus priklausomumo jausmą. Reikia veikti, reikia rinktis, bet negalima galvoti, kad buvo pasirinkta teisingai.[63] Ir vėl, yra labai lengva matyti, kad nėra jokio tinkamo pagrindo daryti politinius pasirinkimus ar pasiekti susitarimus, liečiančius bendrinius tikslus. Murray sugestijonuoja, kad tokia situacija yra patikinimas, kad bet kokia viešoji moralė, kuri suponuoja, kad protas negali vesti žmonių į moralinius ir politinius tikslus, pasiekia kulminacinį tašką nesąmonėje.

Prigimtinės teisės tradicijai beveik visiškai išnykus, tautinio tikslo klausimas tampa mįslingas. Seka, kad "dabar yra madinga

tarti, kad mūsų tautinis tikslas yra tik paprastas išlikimas". Murray požiūriu

> "tokis pareiškimas... rodo mūsų politinio bankroto ribas. Tai nėra tikslas, kurio yra verta galingiausia pasaulio valstybė. Jis visiškai neišsemia istorinio momento reikšmės, ar išsako to momento didybės galimybių. Blogiausia, jei mes tik vaikysimės to menko išlikimo tikslo, mes nebūsime verti išlikti".[64]

Ši kiek nekrikščioniška ištartis, kuri atliepia net gilesnius racionalios tradicijos šaltinius negu šv. Tomas, apeliuoja į mūsų garbės jausmą. Tačiau ji lygiai apeliuoja į mūsų galią apsiskaičiuoti. Jei mes nežinome savo išlikimo tikslų, jei mes nežinome tikslų, už kuriuos mes teisėtai rizikuotume išlikimu, tai mes tikrąja to žodžio prasme nesame išlikimo verti. Žmonės nerizikuos savo gyvybėmis tik dėl išlikimo; tokia mintis apima kvailą nenuoseklumą. Betikslis režimas, kuris gali drąsiai veikti, nėra išliekantis ir mąstymo progresas Amerikoje jau beveik sugniuždė vienintėlį pagrindą, kuriuo toks tikslas gali būti pagrįstas. Amerikai reikia "protingo tikėjimo" ir toks tikėjimas susideda iš nieko kito, tik prigimtinės teisės principų tiesos prezumpcijos.

Pažvelgęs į alternatyvas ir jas atminęs, kun. Murray daro išvadą, kad tik prigimtinės teisės tradicija gali būti atrama tautinio tikslo principui, kuris gali tarnauti pagrindu laisvo ir doro režimo išlaikymui. Jis teigia, kad ši tradicija Amerikoje tėra gyva tik katalikų bendruomenėje. Todėl tik katalikų intelektualai turi tai, kas reikalinga atnaujinti Amerikos tradiciją; tik jų uždavinys yra atskleisti protui, kas yra šiame režime geriausia ir stipriausia.[65] Reikia sutikti, kad prisirišime prie racionalaus tikėjimo nėra nieko svetimo ar prieš-amerikietiško, ir pavojai, kurie kartais atsirasdavo amerikiniam režimui iš katalikų politinio vaidmens sampratos, yra jau seniai pradingę.

Nuo to meto, kai Murray savo knygą rašė, amerikiečių katalikų intelektualų sutarimas šiais klausimais išgaravo jiems vis gausiau pasidavus amerikinio intelektualinio gyvenimo srovės barbarizmui.[66] Tačiau nei katalikų, nei amerikiečių prigimtinės teisės tradicija nėra visiškai pradingusi ir jos gynėjai tikrai gina tai, kas teikia prasmę ne tik amerikiniam režimui, bet Vakarams apskritai.[67] Ši gynyba yra tiek retoriška, tiek teoretiška ir net tie,

kurie abejoja Murray proto harmonizacijos ir apreiškimo tiesomis, mato, kad jis siekia "viešosios filosofijos". Jokia "viešoji filosofija" negali būti tik paprastai tikra, nes idėja pati savyje apima kontradikciją.[68] Aš teigiu, kad moderniam režimui (valdžiai) siekti filosofinės tiesos reiškia siekti per aukštai, kuo jis suteiktų ideologinei tironijai pateisinimą, o siekti "viešosios teologijos" ar "politinės religijos" reiškia siekti per žemai ir tuo kurti persmelkiantį intelektualinį skepticizmą ir nereikalingą žeminantį dogmatizmą. Vidurkis tarp šių dviejų kraštutinumų yra "viešoji filosofija". Šio vidurkio siekimas ir jo kaip politinio tikslo gynybos priemonių ieškojimas yra tos tiesos, kurių galima mokytis iš kun. Murray knygos "We Hold These Truths".

Murray knygą galima kritikuoti iš įvairių taškų ir aš prisipažįstu, kad noriu pabrėžti jos kai kuriuos stiprumus ir užtušuoti kai kuriuos silpnumus. Tačiau viena kritika negali būti praleista. Murray neišsprendė problemos, kuri glūdi "platoniškam" ir ypatingai krikščioniškam politiniam mąstyme, liečiančiame politinio gyvenimo statusą. Kun. Murray politinis gyvenimas nėra jau taip autonomiškas; jis siekia už savo ribų ir jo charakteris bei ribos yra didele dalim apspręstos kiekvieno žmogaus virš-politinės dimensijos. Jis argumentuoja, kad nereikia iš politikos perdaug ko laukti, tai yra, kad skirtingumas tarp to, kas politiška ir kas socialu, ar tarp to, kas politiška ir kas dvasiška, turėtų būti skrupulingai saugomas.[69] Šis argumentas yra sveika priešprieša "monizmui" ar totalitariniam idealizmui, kuris ryškus moderniame mąstyme.[70]

Ir vistiktai kažin, ar Murray teikia politikai užtenkamo orumo ir kažin, ar jo mąstymo krikščioniškoji dimensija jį neperdaug stabdo nuo gynimo tos visuomeninės dvasios, kuri reikalinga išlaikyti amerikiniam režimui.[71] Ši problema būdinga visam šiandienos netotalitariniam politiniam mąstymui ir ne tik krikščioniškai mąstysenai. Kaip šią problemą išspręsti, nėra aiušku. Tai gali tarnauti priežastimi gilesniam to tikėjimo šaknų nagrinėjimui. Murray knyga neužgožia reikalo nuodugniau panagrinėti Akviniečio, Aristotelio ir Platono mokslą.

Išnašos

1. Žr. Leo Strauss, *Natural Rights and History* (Chicago: University of Chicago Press, 1953), 81-85 psl.
2. Žr. Hanrah Arendt, *The Life of the Mind,* I tomas (New York: Harcourt, Brace and Jovanovich, 1978), 176 - 177 p.
3. Žr. Thomas West, *Plato's "Apology of Socrates": An Interpretation with a New Translation*. Ithaca: Cornell University Press, 1979); Eva Brann, "The Offense of Socrates", *Interpretation* 7 (1978 m. gegužė), 1 - 21 psl.; ir Harry Neumann, "Plato's Defense of Socrates", *Liberal Education* 56 (1970 m. spalis), 458-75 psl.
4. Žr. Leo Strauss, *The City and Man* (Chicago: Rand McNally, 1964), 23 - 28 psl.
5. Žr. Martin Heidegger, *An Introduction to Metaphysics,* vertė Ralph Manheim (New York: Anchor Books, 1961), 89 - 90 psl.
6. Šis ir ankstesnis paragrafas paimti iš mano "Nihilism and its Solutions: The Case for Christianity", *Faith and Reason* Nr. 4 (1979 m. žiema), 60 psl.
7. Žr. Leo Strauss, "Natural Law", *International Encyclopedia of the Social Sciences,* 11 tomas (New York: McMillan and Free Press, 1968), 80 - 81 ir 83 psl.
8. Žr. E. A. Goerner, "On Thomistic Natural Law", *Political Theory* 7 (1979 m. vasaris), 120 ir 122 psl., ir George Anastaplo, *Human Being and Citizen* (Chicago: Swallow Press, 1979), 57,, 255-56 ppsl.
9. Žr. Goerner 105-23 psl., kur jis pradeda savo interpretaciją apie Tomą Akvinietį kaip greičiau "prigimtinės teisės" negu "prigimtinio įstatymo" mąstytoją. Atrodo, kad daugelis šiandienos aristotelistų turėtų pervertinti savo lengva ranka atmetamą Akviniečio mąostymą, ką jie daro dažniausiai pasigaudami Harry Jaffa įtakingo veikalo *Thomism and Aristotelianism* (Chicago; University of Chicago Press, 1952).
10. Žr. Walter Berns, *The First Amendment and the Future of American Democracy* (New York: Basic Books, 1976), 1 - 32 psl.
11. Paul Eidelberg, *A Discourse on Statemanship* (Urbana: University of Illinois Press, 1974).
12. New York: Sheed and Ward, 1960. Aš praleisiu visą kitą Murray kūrybą, nes jos apimti trumpame rašinyje neįmanoma.
13. Pvz. žr. Murray mąstysenos nagrinėjimą — daugumoj prasmingą — John A. Coleman, S.J. straipsnyje "A theological Link Between Religious Liberty and Meditating Structures", *Church, State and Public Policy*", red. Jay Mechaling (Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1978), 24 - 48 psl. Jis pakeičia "prigimtinės teisės" (natural law) terminą "pasaulietinės garantijos" (secular warrant) terminu atrodo greičiausiai dėl to, kad "prigimtinės

teisės" terminas jam atrodo pasenęs ir apskritai jis savyje slepia "specifinį" praeities katalikų "teologinį nusistatymą", (27 psl.). Coleman toliau susumuoja "tris katalikų sampratos pasikeitimus" prigimtinės teisės srityje, kurių svarbiausias, atrodo, yra "pabrėžimas naujos ir stipresnės istorinio sąmoningumo nuojautos" (29 psl.). Aš cituoju šį šaltinį specialiai, nes jis yra daugiau "tradicinis" negu kiti, kurie cituoja Murray kaip autoritetą. Geriausias kun. Murray mąstysenos nagrinėjimas, nors dalimi yra E. A. Goerner, *Caesar and Peter* (New York: Herder and Herder, 1965), 173-91 psl. Goerner Murray prigimtinės teisės argumentą netraktuoja rimtai, tardamas, kad šis prigimtinę teisę suniveliavo į "abstrakčius formulavimus" (189 psl.). Man atrodo, kad Goerner neužtenkamai dėmesio kreipia į Murray retorinį tikslą. Nežiūrint to, skyrius, kuriame jis nagrinėja Murray, tinkamai pristato Murray Bažnyčios — valstybės mintį, o mano straipsnis tą klausimą ne tiek pabrėžia. Tuo būdu Goerner argumentas yra tinkamas ir reikalingas priedas prie mano dėstymo.

14. Murray, IX-XI.
15. Ibid., 327, 328, 330, 190, 328, 109 psl.
16. Ibid., 296 psl.
17. Ibid., 328 psl.
18. Ibid., 109 psl.
19. Murray visoje knygoje niekur nenagrinėja prigimtinės teisės principų, tik juos teigia. Pvz., žr. jo tiesos "prezumciją" 80 psl.
20. Žr. ibid., 298 psl.
21. Ibid., 298 psl.
22. Ibid., 296-7 psl.
23. Ibid., 296-7, 82 psl. Žr. 192 psl., kur Murray sako, kad krikščionybė atskleidė žmogui "jo savitumą, individualinę vertę, jo žmogišką orumą, visų žmonių lygybę, visos žmonių rasės vienybę".
24. Ibid., 123 psl.
25. Ibid., 286 psl.
26. Ibid., 297 psl. Žr. Goerner, *Caesar and Peter*, 186 - 190 psl., kuris Murray kritikuoja, kad šis "paneigia režimų filosofinės tipologijos galimybę" (187 -psl.), kas "turi tendencijos keistai demoralizuoti politiką" (189 psl.).
27. Ibid., 204 psl.
28. Ibid., 166 psl.
29. Ibid., 161 psl.
30. Ibid., 325, 319 psl.
31. Ibid., 122 psl.
32. Ibid., 7, 13 psl.
33. Ibid., 10 psl.
34. Ibid., 109 psl.
35. Ibid., 86 psl.
36. 10 psl. "Pačioj esmingiausioj plotmėj viešasis argumentas praside-

da sutarimu, kad yra relybė, kurią Leonas XIII pavadino *patrimonium generis humani,* esminės tiesos palikimas, racionalaus tikėjimo tradicija, kuri palaiko miesto struktūrą ir visuomeniniam gyvenimui suteikia turinį ir prasmę. Nepriklausomybės Deklaracija atspindi šią tėvystę kai taria: šios yra mūsų išpažįstamos tiesos — these are the truths we hold...

37. Ibid., 13 psl.
38. Ibid., 12 - 13 psl.
39. Ibid., 12 psl.
40. Ibid., 85 psl.
41. Ibid., 13 psl.
42. Ibid., 28 psl.
43. Ibid., 164 psl.
44. Ibid., IX psl.
45. Ibid., IX psl.
46. Ibid., 39 psl.
47. Ibid., 182-83 psl.
48. Ibid., 151 psl.
49. Ibid., 41-42 psl. Taigi "Amerikos visuomenės sutarimas" "principų ir doktrinos" klausimais "šaknis klasiniame ir krikščioniškame Vakarų konstitucionalizme. Tai yra mūsų esminė tėvystė". (30 psl.).
50. Ibid., 30 psl.
51. Ibid., 41-42 psl.
52. Ibid., 317 psl.
53. Ibid., 312-13 psl.
54. Ibid., 38-39 psl.
55. Ibid., 38-39 psl.
56. Ibid., 310 psl.
57. Ibid., 82-85 psl.
58. Ibid., 84 psl.
59. Ibid., 323-26 psl.
60. Ibid., 277-78, 280 psl.
61. Žr. ibid., 266 psl. apie "desperatišką alternatyvų" moralumą ir apie moralinio proto abdikaciją bei bailų pasidavimą vienokiam ar kitokiam technologiniam ar istoriniam determinizmui".
62. Ibid., 278-79 psl.
63. Ibid., 278 psl.
64. Ibid., 87 psl.
65. Ibid., 41-43 psl.
66. Pasvarstyk kun. Andrew Greely pastabų, liečiančių naujos "katalikų intelektualų" klasės Amerikoje iškilimą, "barbariškas" implikacijas "American Catholics: The Past Immigrant Century" straipsnyje *The Third Century* knygoje, red. S. J. Lipset (Chicago: University of Chicago Press), 215-16 psl. Į ką Greely žiūri kaip į pažangą, Murray žiūrėtų kaip į nuosmūkį.

67. Į šią Leo Strauss mokinių kategoriją aš įtraukčiau Martin Diamond, Harry Jaffa, Herbert Storing ir kt. Specialiai žr. Jaffa, *How to Think About the American Revolution* (Durham: Carolina Academy Press, 1978), 13-38 psl. Pastebėtina, kad Murray "konservatizmas" išvengtų Jaffa kritikos, nukreiptos prieš Kendall ir Carey.
68. Tačiau žr. Murray, 82-83 psl., kur jis kalba apie vieną argumentą prieš "viešąją filosofiją".
69. Žr. 11 psl.
70. Iš to taško gal aš Murray ir nuskriaudžiau.
71. Žr. Goerner, *Caesar and Peter*, 188-89 psl. Murray šią problemą svarsto ypač 175-96 psl., tačiau jis nebando jos išspręsti. Jis kalba apie "tą gležną sintezę, žinomą kaip krikščioniškasis humanizmas" (196 psl.). Ši sintezė yra gležna kaip tik dėlto, kad joje tebeglūdi tam trikros pagrindinės įtampos. Murray kelia klausimą "koks yra santykis tarp dangiškojo ir eschatologinio humanizmo?" Tą klausimą jis vadina "pagarbaus krikščioniškojo nagrinėjimo" tinkamu keliu, kuris (klausimas) dar laukia atsakymo (195 psl.). Visas krikščioniškas mąstymas — tomistinis, protestantiškas ir kitoks — skolinasi iš vad. augustininės tradicijos. Pagrindinis Augustino klausimas yra bet kuriam krikščioniui mąstytojui sunkus atsakyti, nenusisukant nuo politinio gyvenimo: "Turint galvoje koks trumpas yra žmogaus gyvenimas, argi iš tikrųjų yra jam svarbu (jo dienos suskaitytos), kokios valdžios jis turi klausyti, jei jis tik nėra verčiamas veikti prieš Dievą ar savo sąžinę". (*City of God*, V knyga, 17 skyrius). Retkarčiais Murray pavojingai priartėja prie teigimo, kad iš tikrųjų yra nesvarbu ir jis niekuomet per toli nuo tos pozicijos nenutolsta.
72. Kiek kitokia šio straipsnio versija buvo skaityta kaip paskaita diskusijoje tema "Tomizmas ir politinių mokslų pagrindai" Pietvakarių Politinių Mokslų Sąjungos susirinkime Dallas, Texas, 1981 m. kovo mėn. Šiuo noriu padėkoti Don Roy, Marianne Mahoney ir Tom West už jų pastabas.

PRO DOMO SUA

ARTIMOS ATEITIES UŽDAVINIAI

Krikščioniškoji demokratija ir jos organizacija tiek Lietuvoje buvo, tiek išeivijoje yra kūrybingas politinio, visuomeninio ir socialinio gyvenimo elementas. Ir tai nenuostabu, nes KD yra platus, gaivus ir kūrybingas tarptautinis sąjūdis, kuris yra giliai įaugęs į krikščioniškosios Vakarų civilizacijos dirvą ir maitinasi vis gaiviomis Evangelijos sultimis. Kaip krikščionybė yra Vakarų kultūros ir civilizacijos mokytoja, maitintoja ir motina, taip krikščioniškoji demokratija yra šiandienos demokratijos įkvėpėja, ekonomikos gaivintoja ir socialinių santykių normuotoja. Krikščioniškoji demokratija ne tik Vakarų Europoje kuria naujas politines ir ekonomines sistemas, bet ir kituose kontinentuose.

Pietų Amerikos žmogaus teisės gerbiamos, demokratija klesti ir socialinis teisngumas skleidžiasi tik tuose kraštuose, kurie patiki savo likimą krikščioniškajai demokratijai. Jungtinių Valstybių kapitalizmas jau seniai yra modifikuotas ir skleidžiasi kaip krikščioniškosios demokratijos dėsningumas reikalauja. Britanijos, Skandinavijos ir kitų kraštų socializmas taip pat jau seniai gravituoja į krikščioniškąją demokratiją.

Krikščioniškoji demokratija ir lietuviškame politiniame, ekonominiame ir socialiniame gyvenime vaidina labai pozityvų ir svarbų vaidmenį. Nepriklausomybės laikotarpio atsiekimai didele dalim priklauso lietuviškajai krikščioniškajai demokratijai, kuri moderniajai Lietuvai sukūrė pagrindus.

Išeivijos politiniame darbe (daugiausiai laisvinimo bare), krikščionys demokratai vaidino ir vaidina pozityvų ir net raktinį vaidmenį. Tiek VLIko, tiek ALTo veikloje krikščionys demokratai yra įnešę svarbią dalį ir parodę pasigėrėtino lojalumo institucijoms ir ištikimybės tikslams bei Lietuvos interesams.

Turint galvoje tai, kas aukščiau pasakyta ir LKDS centro komiteto pasikeitimą, yra gera proga bent trumpai pamąstyti ir pakalbėti apie artimos ateities užmojus. Ir tai žiūrint ne tik iš savybinio intereso taško, bet ir fakto, kad krikščionys demokratai

neša atsakomybę už visos išeivijos likimą. Tai nėra jos vienos atsakomybė, bet tai nemažina jos svarbos bei reikšmės.

KD archyvas

KD archyvo reikalas iš tikrųjų turi platesnės svarbos, negu iš paviršiaus atrodytų. Per virš 30 veiklos metų vien centro komiteto dokumentai jau sudaro nemažą glėbį medžiagos, kuri su kiekvienu metu įgauna vis didesnės istorinės reikšmės ir svarbos. Lygiai reikšmingi yra atskirų skyrių susikrovę dokumentai, KD spauda ir kt. Pagaliau per pastaruosius 40 metų yra mirę keliasdešimt krikščionių demokratų veikėjų, palikusių labai gausų rašytinį palikimą, kuris neprižiūrimas bus išstatytas išnykimo pavojuj.

Todėl KD archyvo sukaupimo ir jo sutvarkymo bei išlaikymo reikalas yra pirmaeilės svarbos. Ir ne tik krikščionims demokratams. Dokumentų išsaugojimas ir jų eventualus atskleidimas ateities kartoms yra mūsų pareiga savo tautai, jos kultūrai, jos mokslui. Tai istorinė atsakomybė tautai ir savo ateities vienminčiams.

Kaip ir kur archyvą kaupti — tai centro komiteto jurisdikcija. Tai techniška reikalo pusė. Pats archyvo reikalas yra mūsų visų reikalas, reikalaująs skubios akcijos. Galima čia priminti, kad ir kun. Mykolas Krupavičius archyo reikalą laikė labai svarbiu. (Žr. M. Krupavičiaus laiškus A. J. Kasulaičiui "Tėvynės Sarge").

"Apžvalgos" ir "Tėvynės Sargo" perspausdinimas

Lietuvos istorijos draugijos ir ypatingai mūsų vienmintės a. a. Alicijos Rugytės pastangomis išleisti du "Aušros" tomai yra didelis ir svarbus įnašas Lietuvos istoriografijai ir apskritai kultūrai. Tai giliai prasmingas darbas, kurį tik išeivija gali atlikti, nes lietuvių tauta, žiauriausio okupanto sukaustyta, to negali atlikti. Juk Kremliaus žmogus – žvėris neleis lietuviams leisdinti karščiausią patriotizmą liūdijančius leidinius.

Mūsų giliu įsitikinimu jau atėjęs laikas panašiu būdu išleisdinti ir senosios "Apžvalgos" bei ano meto "Tėvynės Sargo" komplektus. Tai būtų galima padaryti kaip tik bendromis istorijos draugijos ir LKDS bei Leono XIII Fondo pastangomis. KD pastangos gal galėtų ribotis stambesne finansine parama (kelių

tūkstančių dolerių), patį redagavimo ir leidimo darbą palikus specialistams.

Toks darbas, kaip tarta, būtų naudingas ir mūsų istorijai, ir lietuviškai raštijai, ir krikščioniškajai demokratijai — LKDS. Kiekvienas krikščionis demokratas galėtų tame darbe dalyvauti stambesne pinigine parama.

Idėjų deklaracija

Nors lietuviškoji krikščioniškoji demokratija savo idėjines šaknis ir yra giliai įleidusi Evangelijoje ir maitinasi tos Gerosios Naujienos amžinai gaiviomis sultimis, atliepdama šiandienos reikalavimus ir spręsdama dabarties problemas, ji nėra statiška, bet vis nauja politinė sistema į laiko reikalavimus atsiliepdama vis naujesnėmis priemonėmis, naujais metodais, naujais būdais, nauju akcentu artimesniems tikslams ir uždaviniams, nauja pirmenybių skale ir t.t. Kaip tik todėl ir LKDS programa karts nuo karto keičiasi ir privalo keistis.

Programa, kuria LKDS savo veikloje vadovaujasi, buvo sukurta prieš kelis dešimtmečius. Ji tarnavo gerai ir buvo geru darbo vadovu. Iš kitos pusės 1968 m., lietuviams švenčiant 50 metų nepriklausomybės atstatymo sukaktį, tuometinis centro komitetas paskelbė ta proga KD deklaraciją, kurią pasirašė tuo metu gyvenantieji KD buvę pirmininkai — Mykolas Krupavičius, Petras Karvelis, Pranas Vainauskas, Kazys Šidlauskas ir Algirdas Kasulaitis.

Deklaracija labai suglaustai atskleidė lietuviškosios KD ideologinius pagrindus ir esmines idėjas. Tai buvo savo Credo tartis savo vienminčiams ir kitiems broliams. Tai buvo savo idėjinės asmenybės škico atskleidimas.

Tuo metu manėme, kad tai prasmingas ir naudingas žestas. Taip manome ir šiandien. Manome, kad 1987 m. minimas Lietuvos krikšto atnaujinimas vėl teikia gerą progą peržiūrėti tiek LKDS programą, tiek aną 1968 m. deklaraciją ir nuvalyti nuo jų praeities dulkes, jei tokių būtų. Nauju žodžiu ir nauja mintim atsiliepti į šiandienos problemas ir uždavinius. Naujomis spalvomis nudažyti vis atsinaujinantį krikščioniškosios demokratijos veidą. Ir šis reikalas turėtų būti naujojo centro komiteto vienu iš pirmesniųjų uždavinių.

Kiti užmojai

Keliame šiuos reikalus viešumon, nes manome, kad jie yra įdomūs ir svarbūs visiems vienminčiams, ne tik tiems, kurie dalyvauja konferencijoje. Labai norėtume, kad šie reikalai taptų visų dėmesiu ir rūpesčiu. Tai pats tinkamiausias būdas akcijai skatinti. Lygiai manome, kad naujasis centro komitetas turėtų atkreipti dėmesį į kelis kitus dalykus.

"Tėvynės Sargas". Reikėtų rimtai pagalvoti apie TS sudažninimą. Gal pradžioje jį leisti keturis kartus metuose (vieton dabar leidžiamų trijų numerių), o gal net iki šešių numerių metuose. Tai būtų nesunku padaryti, sumažinant vieno numerio puslapius iš 96 iki 80 ar net 64 puslapių. Jų skaičius padaugėtų iš 288 iki 320 ir eventualiai iki 384, bet žurnalo dažnesnis leidimas įgalintų LKDS ne tik skaitytojams pateikti turtingos medžiagos, bet pagaliau įsijungti į lietuviškąjį dialogą aktualesniu balsu.

Yra ir kitas motyvas. Atvirai tariant, nė vienas katalikų leidžiamas laikraštis ar žurnalas ne tik neatstovauja krikščioniškajai demokratijai, bet yra net jai aiškiau ar mažiau aiškiai priešiški. Iš kitos pusės "Aidai" iš mėnesinio žurnalo virto ketvirtainiu. Krikščioniškos politinės, socialinės ir ekonominės minties spragai užpildyti TS ir yra vienintėlis žurnalas. Jis ir turėtų pasiimti tą atsakomybę.

LKDS Biuletenis. Dabar leidžiamas LKDS Biuletenis yra tapęs reguliariu KD informacijos ir minties šaltiniu. Tai ypatingai vertingas buvusio centro komiteto darbas. Jei CK ir nieko nebūtų atlikęs, Biuletenis yra jo kūrybingumo gražus liudijimas.

Jis ir toliau būtinai leistinas, ypač jei TS nebus sudažnintas. Gi, jei TS bus leidžiamas dažniau, Biuletenis galėtų ir sustoti, jį pakeitus grynai vidaus reikalams leidžiamu aplinkraščiu.

"Katekizmas". Lygiai prieš 20 metų, 1966 — jaunimo metais, LKDS centro komitetas išleido sąlankos didumo keliolikos puslapių knygelę, pavadintą "LKDS kovoje už žmogų ir laisvę". Joje katekizmine klausimų ir atsakymų forma skaitytojas buvo informuojamas pagrindiniais KD idėjų, uždavinių ir kitais klausimais. Knygelė buvo visų pirmiausiai skiriama lietuviškajam jaunimui, kad jį supažindintų su KD ir jos nusistatymais.

Mes manome, kad knygelė buvo naudinga. Tad manome, kad būtų naudinga jos leidimą pakartoti, ją atnaujinus ir gal turinį

net padvigubinus. Tai būtų naujas KD žodis apie save naujai jaunimo kartai.

Apie grynai organizacinius reikalus ir uždavinius čia nekalbame. Jie mažai keičiasi ir juos centro komitetas žino. Mes tik viliamės, kad šios eilutės gal tarnaus paskata pirma pokalbiui, o paskiau akcijai. To nuoširdžiai laukiame.

A. J. Kasulaitis

SĄJUNGOS VADOVYBEI PASIKEITUS

Praeitoji eilinė LKDS konferencija buvo neeilinė ta prasme, kad joje po keliolikos metų buvo išrinktas iš esmės naujas centro komitetas, kuris sąjungai vadovaus per ateinančius tris metus.

Į šį pasikeitimą visų pirmiausiai žvelgiame kaip į krikščionių demokratų gyvatos ženklą. Juk nepaslaptis, kad ne vienai organizacijai šiandien yra jau sunku ir susivažiuoti ir vadovybę išsirinkti, jau nekalbant apie esmingesnę veiklą.

Vlado Šoliūno vadovautą centro komnitetą, kuris mums tarnavo net keturias kadencijas, atsisveikiname nenoromis ir gilia padėka. Tiek pirmininkas, tiek jo kolegos centro komitete atliko sąjungai daug naudingo darbo. Pats V. Šoliūnas net du kartus dalyvavo pasauliniuose KD kongresuose, kuriuose labai prasmingai ir veikliai gynė pavergtosios tėvynės interesus.

Nemažesnis nuopelnas yra "Tėvynės Sargo" leidimo sureguliavimas. Daug metų TS pasirodydavo tik kartą ar du metuose. Šoliūno vadovavimo metu jo leidimas buvo sureguliuotas į tris kartus per metus. Tai buvo labai svarbu tiek pačiam žurnalui ir jo skaitytojams, tiek krikščioniškosios demokratijos idėjinei minčiai apskritia. Tiesa, čia didelis nuopelnas priklauso ir ilgamečiui redaktoriui Petrui Maldeikiui, bet centro komiteto leidybinė įtaka čia buvo lemiama.

Nemažiau svarbus buvo ir LKDS Biuletenio leidimas. Organizacija be savo spaudos tai krepšininkas be rankų. Šoliūno centro komitetas tai suprato ir Biuletenis ėjo reguliariai: gyvas, aktualus, drąsus, tarnaująs tiek sąjungai, tiek platesniems lietuviškiems interesams. Čia didelis nuopelnas redaktoriaus ir sąjungos vicepirmininko Prano Povilaičio, ant kurio pečių gulė sunkiausia Biuletenio leidimo našta.

Centro komitetas labai teisingai savo vaidmenį suvokė ir VLIKo veikloje, kur jo pėdsakai ryškūs, ypač VLIKo tarybos

darbe. Čia Šoliūno ir Povilaičio darbas ir vadovavimas yra ryškus ir pozityvus.

Naujuoju sąjungos pirmininku išrinktas inž. Antanas Rudis. Tai džiugus ir puikus pasirinkimas. Viliamės, kad naujasis pirmininkas ir jo kolegos centro komitete ir toliau teiks sąjungai energijos ir krypties skinti naujiems laimėjimams.

A. Rudis yra visuomeninio darbo veteranas pačiame kūrybinio darbo sūkuryje. Savo ruožtu krikščioniškoji demokratija dar gali patarnauti lietuvių išeivijai ir apskritai politinei bendruomenei įvairiais būdais ir keliose plotmėse. Šioje tarnyboje šiandien ir matome tiek mūsų sąjungos, tiek naujojo centro komiteto veiklos prasmę. Nuoširdžiai viliamės, kad naujasis centro komitetas į savo darbą žvelgs iš to paties išeities taško. Mūsų politinė ir visuomeninė veikla toli gražu nėra tobula ir krikščioniškoji demokratija čia gali prasmingai tarnauti lietuviškiems interesams.

PRO DOMO SUA

Didelė dalis mūsų visuomeninio ir kultūrinio darbo yra finansuojama aukomis. Tiesa, užsimokame už perkamas knygas, prenumeruojamus laikraščius, koncertų bilietus, muzikos plokšteles. Bet net ir šioje srityje neišsiverčiame be aukų — geri žmonės jas deda ir deda, atrodo, be perstojimo. O ką kalbėti apie daugelį darbo, kuris aukomis ir tesiverčia. Juk niekas nemoka nei choristams, nei tautinių šokių šokėjams, nei sportininkams ar tiems, kurie sutvarko ir papuošia sales, verda puotoms valgius, vaišina mus gėrimais nesibaigiančiose vakarienėse. Niekas nemoka ir žurnalų redaktoriams bei administratoriams kaip ir organizacijų pirmininkams bei valdybų nariams, kurie metai iš metų suka mūsų visuomeninio gyvenimo ratą. Ir suka visai neblogai.

Tai vis savanorių darbas. Ir juo turime didžuotis. Istorijoje savanoriškumas išliks šviesuliu.

Savanoriškumą ir aukas prisimename kaip tik mąstydami apie savo žurnalo reikalus. "Tėvynės Sargas" pernai jau atšventė savo gyvatos 90 metų sukaktį. Išeivijoje jis jau eina bent kartą metuose per 40 metų (jau eilė metų tris kartus per metus). Džiaugtumėmės, kad galėtume išsiversti iš prenumeratos. Tačiau tuo atveju ji turėtų būti labai aukšta. Kad nesame skolose, turime dėkoti tiems, kurie jam dirba dovanai ir tiems, kurie jam aukoja ir aukoja.

Yra eilė aukotojų vienminčių, kurie TS remia jau daug metų savanoriškai ir gausiai. Ir net ne vienminčių. Jie yra tikrieji ir gerieji žurnalo draugai ir jo leidėjai. Jiems visuomet priklausys mūsų širdingiausia padėka.

Tačiau yra vienminčių, kurie tik retkarčiais TS prisimena ir paremia, ir net tokių, kurie savo žurnalo neskaito. Žinoma, neskaitantieji save apgauna, nes mes manome, kad TS talpina medžiagos, kuri yra vertingas intelektualinis maistas kiekvienam šviesiam žmogui. Tiek apie neskaitančius — jie nei šių eilučių neskaitys.

Mums daug maloniau kalbėtis su tais, kurie mus nors retkarčiais paremia, mūsų žurnalą skaito ir jį platina. Mintis pakalbėti kilo paskaičius kitų žurnalų ir laikraščių aukotojų sąrašus. Su malonumu juose radome visą eilę vienminčių, kurie aukojo net ir didesnes sumas. Tik pastebėjome, kad tie patys vienminčiai mūsų sąrašuose figuruoja su daug mažesniais įnašais. Todėl ir kviečiame juos paremti savo žurnalą didesne auka — bent retkarčiais.

"Tėvynės Sargas" paramos dažnai neprašo. Šie žodžiai tai pirmas kartas po eilės metų. Tačiau tai nereiškia, kad mūsų pajamos yra didelės ar išlaidos mažos. Tas tik reiškia, kad mes esame taupūs ir piniguose ir žodžiuose, ir savo prašymais nenorime jūsų varginti.

Pagaliau dar vienas prašymas. Mūsų padėtis būtų daug geresnė, jei kiekvienas skaitytojas surastų dar bent po vieną skaitytoją. Prenumeratoriams padvigubėjus, išlaidos proporcingai sumažėtų. O iš kitos pusės, giliai prasmingos krikščioniškosios demokratijos idėjos plačiau pasklistų, nešdamos šviesą ten, kur šiandien jos nėra.

"TĖVYNĖS SARGAS" IŠEIVIJOJE

Pernai mūsų žurnalas tyliai atšventė savo 90-jį gimtadienį. Šiemet, gi, jis švenčia jau 40 metų, kai jis eina už tėvynės ribų. Tai apskrita sukaktis. kurią jau verta paminėti. Norime tad šia proga pateikti išeiviško "Tėvynės Sargo" kiek metrikos. Tai bus naudinga ir ateities bibliografams.

Po ilgos pertraukos "Tėvynės Sargas" vėl pasirodė jau vadinamoje Vokietijos tremtyje tuojau po karo 1947 m. Jį redagavo tuometinis atsikūrusių krikščionių demokratų vadas kun. Myko-

las Krupavičius, tuomet ir VLIKo pirmininkas. Dviejų metų būvyje išėjo keturi numeriai (vienas dvigubas). Žurnalas buvo didelio formato ir spausdintas mažu šriftu. Keturiuose numeriuose tilpo 334 psl. teksto. 1949 m. kun. Krupavičius suredagavo dar tris numerius (du sąsiuvinius), kurie jau buvo dabartinio TS žurnalo didumo. Tuose dviejuose sąsiuviniuose buvo 316 psl. Taigi kun. M. Krupavičius Vokietijoje suredagavo ir išleido septynis TS numerius, kurie sudarė 650 psl.

Toliau žurnalas jau buvo leidžiamas Jungtinėse Valstybėse. Dabar LKDS jau pirmininkavo Pranas Vainauskas. 1951 m. Nr. 8 ir 1952 m. Nr. 9 redagavo kolegija, kurią sudarė Vladas Viliamas, Ona Labanauskaitė, Leonardas Šimutis, Pranas Vainauskas ir kun. Vaclovas Zakarauskas. Abu numeriai turėjo 368 psl.

1953 m. Nr. 10 ir 1954 Nr. 11 suredagavo dr. Vladas Viliamas ir Albinas Gražiūnas. Jiems talkino redakcinė kolegija, kurią sudarė Magdalena Galdikienė, Ona Labanauskaitė, dr. Kazys Pakštas, Leonardas Šimutis, Pranas Vainauskas ir kan. Vaclovas Zakarauskas. Abu numeriai turėjo 416 psl.

1955 m. Nr. 12, 1956 m. Nr. 13 ir 1957 m. Nr. 14 redagavo Stasys Dzikas, Albinas Gražiūnas ir dr. Vladas Viliamas. Metrikoje figūravo ta pati redakcinė kolegija, kaip ir anksčiau. Visi trys numeriai turėjo 520 psl.

Redaktoriai pasikeitė LKDS pirmininku išrinkus dr. Kazį Šidlauską ir centro komitetui persikėlus iš New Yorko į Čikagą. 1958 - 1962 m. laikotarpyje 8 numerius (septynis sąsiuvinius) suredagavo dr. Vladas Litas, Petras Maldeikis ir kan. Vaclovas Zakarauskas. Nr. 15 ir Nr. 16 dar figūravo redakcinė kolegija, kurią sudarė Stasys Dzikas, Magdalena Galdikienė, Albinas Gražiūnas, Ona Labanauskaitė, dr. Kazys Pakštas, Leonardas Šimutis, Pranas Vainauskas ir dr. Vladas Viliamas. Tuose dviejuose numeriuose buvo 204 psl. Sekančiuose šešiuose numeriuose redakcinės kolegijos jau nėra. Juose tilpo 461 psl. teksto, taigi viso 665 psl.

1963 m. LKDS pirmininku buvo išrinktas Algirdas Kasulaitis ir centro komitetas dešimtį metų rezidavo Clevelande. Du ateinančiu metu TS liko Čikagoje ir jį redagavo dr. Vladas Litas ir kan. Vaclovas Zakarauskas. Jiedu dar suredagavo tris TS numerius, kurie sudarė 284 psl.

1965 - 67 m. laikotarpyje TS vėl sugrįžo į New Yorką, kur

jo tris numerius redagavo Stasys Dvikas. Tomas sudarė 418 psl. 1968 - 75 m. perijode TS liko New Yorke ir jį redagavo (šešis numerius) dr. Domas Jasaitis. Tomas sudarė 1188 psl.

Kai Petras Maldeikis perėmė TS redagavimą 1976 m., Vladas Šoliūnas jau du metai buvo LKDS pirmininku. Per ateinančius septynis metus Petras Maldeikis suredagavo 22 TS numerius, kuriuose tilpo 2066 psl. Svarbu dar ir tai, kad nuo 1978 m. red. Maldeikis pradėjo leisti po tris numerius kasmet, kas tęsiama dar ir šiandien.

Petrui Maldeikiui sulaukus patriarchalinio amžiaus ir iš pareigų pasitraukus, redagavimą perėmė iš Hot Springs į Clevelandą Algirdas Kasulaitis. Lig šiol jis suredagavo 10 numerių (9 sąsiuvinius), kurie sudaro 992 psl. Nuo 1965 m. iki šiandien TS pastoviai spausdinamas Pranciškonų spaustuvėje Brooklyne, N.Y.

Taigi 40 metų laikotarpyje TS išėjo bent kartą metuose (pastaruosius 9 metus tris kartus) išskyrus 1950 m., 1971 m. ir 1973 m. Jo tomai sudaro 7597 psl. arba 15 tomų po 500 psl. kiekviename. **J. Virpša**

"JAUNIMO ŽYGIUS" PRISIMENANT

Rašant apie "Tėvynės Sargo" 40 m. išeivišką sukaktį, prisiminė ir jam gimiringas "Jaunimo Žygių" žurnalas bei jo leidėjas Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubai. Tai krikščioniškosios demokratijos atžalos, kurį laiką aktyviai veikusios lietuvių jaunuomenėje.

Savos organizacijos ir žurnalo reikalas iškilo "tremtiniams" suplaukus į Ameriką ir čia perkėlus savas organizacijas, tarp jų ir politinius sąjūdžius. Tai buvo dešimtmetis, kai katalikiškoji visuomenė (arba bent jos dalis) buvo gerokai įaudrinta vadinamosios nepasaulėžiūrinės politikos doktrinos, kurios ištakų reikia ieškoti net 1936 m. jaunų katalikų intelektualų sąjūdyje. Nepasaulėžiūrinę politiką išpažino ir ją ypač karštai propagavo ne kokie neaiškūs šviesuoliai, bet išskirtinai intelektualiai brandūs ir labai pozityviai aktyvūs katalikai intelektualai — visi jauni, visi apsišarvavę mokslo laipsniais, bet, deja, kiek naivūs ir gal arogantiški. Susibūrę daugiausiai į Lietuvių Fronto Bičiulius (garbingos organizacijos lyg ir išeivijos padalinį), šie aktyvistai manė greitai perimsią vadovauti visai lietuviškajai katalikijai.

Tačiau toli gražu ne visi katalikai intelektualai ir visuomeninkai angažavosi už nepasaulėžiūrinės politikos koncepciją, kuri tiek teorijoje, o dar labiau praktikoje turėjo daug "skylių". Didelė dauguma krikščioniškosios demokratijos vadijos jokiu būdu nesutiko "nusiideologinti" ir iš savo politinės filosofijos ir praktikos išjungti tuos šaltinius, kurie maitino krikščioniškąją kultūrą per amžius, gaivindami ją Evangelijos sultimis.

Disputams spaudoje ir susirinkimuose dažnėjant, jie netruko išvirsti į paprastus, kartais nelabai džentelmeniškus ginčus. Jie skaudino ne tik abi šalis, bet ir tokią organizaciją kaip Ateitininkų federaciją, kurios kai kurie vadovai stengėsi ją išlaikyti neutralia. Deja, kai kurie kiti (dažniau iš LFB sąjūdžio) jautė lyg ir mesianišką pašaukimą išjungti oponentus iš visur, kur tik buvo galima. Buvo net griebiamasi uzurpacinės akcijos, kuri gal iš dalies ir suprantama, nes daugel LFB narių buvo jauni, mokslingi, veiklūs ir kūrybingi.

Pavyzdžiu gali tarnauti poros į LFB gravituojančių ateitininkų veikėjų bandymas kviesti į "Ateities" redaktorius tuometinį "Jaunimo Žygių" redaktorių. Šis tuo metu entuziastas ateitininkas tuojau sutiko ir gal jaunatviškai pasitikėdamas savo jėgomis, tarė redaguosiąs abu — "Ateitį" ir "Jaunimo Žygius". Kvietėjai tuojau užpylė jam šalto vandens — "Ateities" redaktorius, deja, negali to daryti. Tai buvo aiškus nepasitikėjimas žadamu objektyvumu, nors ir ankstesni ir vėlesni "Ateities" redaktoriai buvo aiškūs LFB bičiuliai, rašą jų spaudoje ir t.t.

Tačiau objektyvumo dėliai reikia pastebėti, kad tam pačiam jaunam krikščioniui demokratui, kandidatuojant į vieną aukštesnę ateitininkijos vietą, jis nesulaukė jokio pasipriešinimo. Tai geras pavyzdys, kad turint geros valios, daug kas galima.

Vienok, tokios geros valios nebuvo perdaug nei KD sąjūdyje, o gal dar mažiau LFB. Ginčams plečiantis, piršosi dvi labai aiškios išvados. Viena, skilimo žala yra be galo skaudi katalikų visuomenei, o antra, skilimo sugydymas yra aiškiai neįmanomas.

Fronto Bičiuliams ypatingai aktyviai veikiant prieš KD pastangas krikščioniškąją demokratiją atskleisti jaunimui, KD sluogsniuose kilo mintis kurti savo jaunimo sambūrį ir leisti savo žurnalą, kur būtų galima atskleisti savo doktrinos grožį. Tai buvo 1953 - 54 m. periodas. Pasėta sėkla netruko sudygti. Kas iš tikrųjų pirmasis sugalvojo LKDSK idėją, šiandien sunku atsekti. Čia

daugiausiai minimos dr. Vlado Viliamo ir Antano Repšio pavardės. Bet greičiausiai tai buvo platesnio kolektyvo minčių konvergencijos vaisius. Idėjai netrukus pritarė eilė jaunųjų į KD gravituojančių žmonių. Tarp jų Pranas Povilaitis, Algirdas Kasulaitis, Vladas Šoliūnas, Algimantas Vedeckas. Juozas Kijauskas, Eduardas Vitkus, Marcelinas Rimkus, Adomas Viliušis, Aloyzas Aidis, Jurgis Gravrogkas, Algis Gladkauskas, Jonas Vyšnionis ir eilė kitų. Netrukus Clevelande susikūrė ir centro valdyba, kuriai pirmininkavo Jurgis Gravrogkas (dabar profesorius), vėliau Jonas Vyšnionis (vėliau lituanistinės mokyklos direktorius), dar vėliau čikagiškiai Vladas Šoliūnas (eilę metų LKDS pirmininkas) ir Adomas Viliušis (ilgametis LKDS sekretorius). Klubai ruošė suvažiavimus, savaitgalio studijų stovyklas (prie Paw Paw ežero), studijavo KD ideologiją etc.

"Jaunimo Žygių" idėja kilo dr. Vlado Viliamo prote ir širdyje. Netrukus jis į talką įtraukė Algį Vedecką ir Algirdą Kasulaitį, kurie tuojau perėmė žurnalo leidimą ir redagavimą. Iš tikrųjų penki pirmieji žurnalo numeriai buvo įglausti į TS kaip jo atskiri skyriai. Tik nuo šeštojo numerio žurnalas ėjo atskirai.

Viso 1955 - 62 m. laikotarpyje išėjo 27 "Jaunimo Žygių" numeriai (septyni dvigubiniai), kuriuose tilpo 902 psl. Išskyrus paskutinį numerį, visą laiką juos redagavo A. Kasulaitis, padedamas redakcinės kolegijos, kurią įvairiu metu sudarė Algimantas Vedeckas, Juozas Končius, Leonas Tomkus, Jurgis Gravrogkas ir Algirdas Žemaitis.

Studijų klubai ir "Jaunimo Žygiai" subrandino visą eilę visuomenininkų, kurie iki šiandien labai pozityviai reiškiasi politikoje ir visuomeninėje veikloje. Štai Vladas Šoliūnas virš 12 metų vadovavo LKDS centro komitetui, kur jam talkino Pranas Povilaitis, Adomas Viliušis, kurį laiką Juozas Paškus, Juozas Končius ir Leonas Pabedinskas. A. Kasulaitis buvo LKDS pirmininku beveik 10 metų, o dabar redaguoja "Tėvynės Sargą". A. Vedeckas buvo VLIKo valdybos narys, Balys Lukoševičius, Antanas Balčytis ir Adomas Viliušis administravo TS ir JŽ. Adolfas Venskus yra LKDS Europos tarybos pirmininkas ir VLIKo atstovas prie Europos parlamento. Birutė Venskuvienė redaguoja prancūzų kalba ELTą, Pranas Povilaitis redaguoja LKDS Biuletenį. Tai rodo studijų klubų ir JŽ gilią prasmę ir sugestijuoja naujos ir panašios akcijos mintį. **J. Virpša**

CDU / CSU
KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA VOKIETIJOJE

VINCAS STAUGAITIS

Istorinė perspektyva

Krikščioniškoji demokratija atsirado tik pokarinėje Vokietijoje. Tiesa, svarbi Centro partija *(Zentrum)* jau veikė Bismarcko, Wilhelmo ir Weimaro Vokietijoje, tačiau ji nebuvo visiškai užsiangažavusi demokratijai, nors buvo krikščioniška konfesinė partija. J. Rovan savo veikale "Le Catholicisme politique en Allemagne" sako, kad Zentrum naudojo demokratinę sistemą išlaikyti ir apginti katalikų interesus, bet neužsiangažavo tai sistemai. Iš tikrųjų Centro partija visą XIX amžių kovojo už civilines teises, bet tos teisės jai, ypač kultūrkampfo rėmuose, buvo iš esmės katalikų teisės. Iš tikrųjų Centras Weimaro respublikoje vaidino svarbų politinį vaidmenį, bet iš esmės gailėjosi ir monarchijos, ir tos beveik autoritetinės prieškarinės politinės sistemos.

Vienok Centras buvo labai svarbi ir rimta katalikų partija po II-jo karo sudariusi CDU/CSU pagrindą. Šioje vietoje reikia atsiminti, kad daugumas vokiečių reformacijos metu tapo protestantais. Nežiūrint anti-reformacijos, nežiūrint stiprios contraatakos, kurią išvystė jėzuitai, Austrijos Habsburgai ir Bavarijos Wittelsbachai, tik mažiau trečdalis vokiečių Westfalijos taikos metais (1648) buvo katalikai. (Beje, tuo metu buvo paskelbtas šūkis — principas cuius regio, euis religio — kieno valdžia, to religija).

Nežiūrint, kad jie buvo mažumoj, XVIII a. vokiečių vyskupai prie Romos nesigretino, atvirkščiai, bandė tarp savęs ir Vatikano išlaikyti tam tikrą distanciją. Čia juos rėmė Austrijos Juozapas II (1741 - 1790). Tą distanciją laikydami vokiečiai tiek toli nuėjo, kad 1786 m. vyskupų susirinkimas Bad Ems priėmė dokumentą, kuriame tarė beveik visišką nepriklausomybę nuo Popiežiaus.

Tačiau vos 30 metų praslinkus vokiečių katalikai pasijuto esą visai kitokiose sąlygose. Napoleonas atėmė iš Bažnyčios visą jos pasaulinį turtą, panaikino "šventąją Romos imperiją" ir tuometinę Vokietiją sumažino nuo 350 valstybėlių-kunigaikštijų iki 39. Buvo ir eilė kitų pasikeitimų, kurie nemažą dalį vokiečių katalikų išstatė

į protestantų hegemonijos pavojų, i.e. Prūsijos prisijungimas kai kurių katalikiškų teritorijų.

Vieton "nepriklausomybės" dabar vokiečių katalikai pasijuto "apsupti" ir pradėjo dairytis pagalbos tarp savųjų ir iš Romos. Ši savijauta tęsėsi beveik visą XIX a. ir atnešė kai kurių neigiamybių. Gal svarbiausia, juo katalikai vieni kitiems gelbėjo, juo protestantai laikė juos "valstybe valstybėje", kurios lojalumas ne savam kraštui, bet "užsienio interesams". Iš čia išsirutuliojo vėliauir Bismarko kulturkampfas.

Katalikų persekiojimas, pvz. 1837 m. Koelno arkivyskupo areštas už Prūsijos vedybų įstatymo nevykdymą, vertė katalikus dėtis su liberalais kovai už žmogaus teises prieš absoliutistinę valstybę. (Vedybų įstatymas tarė, kad mišrių šeimų berniukai turi būti auklėjami protestantais). Ši kova su laiku nešė vaisių ir 1841 m. Frederikas IV netik panaikino mišrių šeimų įstatymą, bet švietimo ministerijoje įsteigė katalikų švietimo departamentą. Laimėję lengvatų katalikai ir toliau dėjosi su protestantais liberalais reikalaudami spaudos laisvės, o katalikai dar ir administracinės lygybės su protestantais. Frankfurto parlamente 1848 m. abi grupės dar reikalavo žmogaus teisių praplėtimo ir konstitucinės monarchijos įvedimo.

Tačiau katalikų-liberalų draugystė niekuoimet nebuvo labai tvirta. Visa eilė klausimų juos skyrė ir neleido susikonsoliduoti. 1850 m. dešimtmečio vokiečių vyskupų konferencijos buvo perdėm konservatyvios ir labai kritiškos modernistų ir liberalų atžvilgiu. Net tokis vysk. Ketteleris, kurį daugelis laiko vokiečių krikščioniškosios demokratijos pranokėju, griežtai smerkė ir liberalus, ir marksistus, nors tuo pačiu metu jis kvietė vokiečius į didesnį užsiangažavimą socialiniam teisingumui.

Perijodas tarp vad. 1848 m. revoliucijos ir 1871 m. Bismarko įsigalėjimo buvo ir teigiamas, ir neigiamas katalikų politiniam vystymuisi. Iš vienos pusės katalikai pasiekė laimėjimų. 1852 m. susikūrusi katalikų frakcija (Katholische Fraktion) įstengė įtikinti parlamentą panaikinti vad. Raumerio dekretus pagal kuriuos pvz. katalikams buvo draudžiama lankytis Romoje esančioje vokiečių kolegijoj. (1858 m. katalikų frakcija buvo pavadinta Centro frakcija-katalikų frakcija).

Iš kitos pusės katalikų politinė veikla pritilo, nes Prūsijos 1849 m. konstitucijoje buvo įrašyta daug 1848 m. sukilimo reika-

lautų paragrafų, tad už juos nereikėjo kovoti, nors apskritai katalikams dar ilgai buvo uždarytos Prūsijos biurokratijos ir kariuomenės durys. Kita priežastis buvo katalikų nevieningumas Bismarko atžvilgiu. Trečia, katalikai nepalaikė "gerosios" Austro-Prūsijos karo (1866) pusės. Pagaliau ketvirta, Italijai jungiantis, katalikai pasisakė už Popiežiaus priešišką tezę ir tas labai nepatiko liberalams.

Rezultate katalikai nustojo daug balsuotojų: 1863 m. rinkimuose jie telaimėjo 26 vietas Prūsijos seime, o 1867 m. tik penkiolika. Atrodė, kad Zentrum taip ir išnyks iš politinės arenos. Tačiau į pagalbą atėjo pats Bismarkas, kuris prieš savo norą tapo katalikų ir socialdemokratų gelbėtoju.

Centras ir kulturkampfas

Kulturkampfas prasidėjo 1870 m., metus prieš Vokietijos sujungimą, kaip atliepis popiežiaus neklaidingumo dogmai, paskelbtai 1870 m. liepos mėn. Jau nuo pat paskelbimo Prūsijos valdžia paskelbė savo paramą senkatalikiams (Altkatholischen), kurie tą dogmą atmetė. Tačiau ši kova rimtai prasidėjo tik po 1883 m., kai tų metų rinkiminėj kampanijoj Rudolf Virchov kovą prieš katalikus pavadino kova už kultūrą (Kampf fuer die Kultur).

Bismarkui visiškai nepatiko katalikų tariama valstybė valstybėje. Ypač kai jis matė ką tik sukurtą Reichą vos besilaikantį ant kojų, grąsomą katalikiškų Austrijos ir Prancūzijos iš lauko ir silpnos federacinės struktūros iš vidaus. Vokietijos vienybė jam tapo pirmuoju uždaviniu. Šiame nusistatyme jį rėmė ne tik Prūsija, liberalai ir konservatyvūs protestantai, bet net katalikiška Bavarija. Ir taip vėl prasidėjo katalikų protestantinimas. 1871 m. liepos mėn. buvo uždarytas katalikų departamentas švietimo ministerijoje. Kitų metų kovo mėn. Prūsų Landtagas įstatymu visas mokyklas pavedė valstybės priežiūrai ir vienuoliams uždraudė mokyti vaikus. Liepos mėnesį jėzuitai buvo išvaryti iš Vokietijos, o 1873, 4 ir 5 metais įvairiais įstatymais valstybės administracijon pervesti vyskupų skyrimai, kunigų švietimas ir kt.

Katalikai pasirinko pasyvų pasipriešinimą ir vad. "gegužės įstatymus" boikotavo. Jau 1876 m. devynios Prūsijos vyskupijos buvo be ordinarų ir 1400 parapijų neturėjo oficialiai paskirtų klebonų. Tūkstančiai katalikų veikėjų buvo nubausti piniginėmis ir kalėjimo bausmėmis. Savo ruožtu ir Zentrum, kuris buvo for-

katalikai persiorganizavęs į politinę partiją (1970), Reichstage padidino savo atstovų skaičių iš 57 (1871) iki 91 (1873) ir 93 (1877).

Tuo pačiu metu labai sustiprėjo katalikų spauda ir iškilo Liudvikas Windhorst, buvęs Hanoverio teisingumo ministeris. Nemažiau užsispyręs už patį Bismarką, jis buvo to meto pats didžiausias katalikų teisių gynėjas, kovojęs stiprią kovą ir aiškiai rodęs, kad katalikai nebus Prūsijos valdžios nugalėti. Atvirkščiai, Windhorst laukė kada Bismarkas eis į Kanosą.

Septintojo dešimtmečio gale Bismarkas nuo tokios "kelionės"nesispardė, nors viešai apie tai niekuomet neprisipažino. Jis laikė, kad tai tarnaus jo geriausiems interesams. Tuo metu Romoje jau viešpatavo Popiežius Leonas XIII, pakeitęs ultra-konservatyvų Pijų IX (1878 m.). Leonas XIII davė jam suprasti, kad jis žvelgs į Vokietiją malonesniu žvilgsniu, jei ši sušvelnins kultūrkampfą. Iš kitos pusės Bismarkas pradėjo suprasti, kad jam daug didesnis pavojus grėsia iš socialdemokratų pusės negu katalikų. Jis prisiminė, kad per visą kultūrkampfą katalikai laikėsi labai korektiškai, mokėdami mokesčius ir nesiimdami smurto. Ir taip Bismarkas pasuko į Kanosą — aštuntojo dešimtmečio pradžioj kultūrkampfas buvo tyliai atšauktas, o 1887 m. jau buvo panaikinti visi antikatalikiški įstatymai, išskyrus jėzuitų ištrėmimą (jie pasiliko personae no gratae iki 1917 m.).

Tarp 1881 m. ir pirmojo pasaulinio karo Vokietijos vyriausybes sudarė konservatorių, dešiniojo sparno tautinių liberalų ir Centro partijų koalicijos. 1881 m. Centras laimėjo Reichstage daugumą (104 atstovus) ir beveik visą laiką ją išlaikė; Zentrum šiame laikotarpyje buvo valstybinė partija, rėmusi įvairias vyriausybes. Įskaudinti kultūrkampfo metu dėl tariamo anti-patriotizmo, katalikai dabar pasidarė beveik tokiais pat nacionalistais, kaip konservatoriai, teikę valstybei beveik mistinę pagarbą. Zentrum tiesiog atsisakė kritikuoti Wilhelmo vyriausybinę sistemą ar matyti įvairias jos silpnybes. Tiesa, Windhorst įpėdiniai Ernst Lieber ir jaunasis Motiejus Erzbergeris bandė kreipti partiją į užsiangažavimą parlamentinei demokratijai. Jules Backem savo istoriniame straipsnyje reikalavo išsiveržti iš konfesinio geto (wir muessen dem Turm heraus), tačiau tai buvo nors garsūs, bet nelabai ką įtikiną balsai.

Centras, I karas ir Weimaras

Vokietijos katalikai, atrodo, buvo I-jo pasaulinio karo nustebinti. Niekuomet daug dėmesio į užsienio politiką nekreipę, net ir Centro parlamentarai laiką karą teisiu ir balsavo už ginklavimosi išlaidas. Tik vienas Erzbergeris žiūrėjo į karą blaivesnėmis akimis. Dar daugiau nuostabos sukėlė karo pralaimėjimas. Būdami disciplinuoti, Centro politikai pasisakė už Weimaro respubliką, nors ir ne taip karštai kaip už Wilhelmo valdžią ar karo vedimą.

Weimaro respublikoje Zentrum grojo pirmuoju smuiku. 1919 - 1933 m. laikotarpyje Centras dalyvavo visose vyriausybėse, davė joms keturis kanclerius, kurie vadovavo vyriausybėms septynis metus. Penktadalis parlamento narių priklausė Centrui arba Bavarijos Liaudies Partijai (Bayerische Volkspartei — BVP). Tačiau partija nebuvo tikrai vieninga. Ji nebuvo iš tikrųjų pasiruošusi priimti valdžios ir atsakomybės naštą. Daug katalikų laukte laukė monarchijos grįžimo. O ne kas kitas tik Centro politikas Franz von Papen (tiesa, tuo metu partijoje jau persona non grata) palaidojo ir pačią parlamentinę demokratiją 1930 - 1933 m. laikotarpyje. Jau 1925 m. būdamas didžiausiu Zentrum oficiozo Germania šėrininku, Papenas rėmė Hindenburgo kandidatūrą į prezidentus, o ne Wilhelmo Marxo, Centro kandidato. Šioje kampanijoje jam talkino Bavarijos Liaudies Partija, kurios milijonas balsų nulėmė Hindenburgo laimėjimą. Vėliau BVP, vadovaujama Fritz Schaeffer, buvo griežtai anti- nacinė partija, bet padarytas klaidas buvo sunku atitaisyti, ypač atšaukti iš esmės anti-respublikinį militaristą prezidentą.

Visą Weimaro laikotarpį Centras po truputį krypo į dešinę, kas aiškiai pasirodė 1928 m. partijos vadovybės rinkimuose. Tačiau ji rėmė ir paskutinį socialistų kanclerį, nors kiek vėliau su liberalais balsavo už nedarbo priedo sumažinimą. Tai buvo kanclerio valdymo galas. Naujuoju kancleriu tapo Centro Heinrich Bruenig, garbingas, bet nelabai apsisprendžiąs vyras. Jis drąsinte drąsino Hindenburgą valdyti dekretais, kurie nors buvo konstituciški, bet buvo kartu ir respublikos karsto vinys. Dėl nuomonių skirtumo, liečiančio žemės ūkio priemokas, Hindenburgas Brueningą atleido ir naujuoju kancleriu pakvietė von Papeną (1932 m. gegužės mėn.).

Von Papenas nors nominaliai dar buvo Centro nariu, bet jau planavo reformas su Reichstago pritarimu ar be jo, kurios

buvo diametraliai priešingos Centro politikai. Centras, žinoma, jo nerėmė ir jis 1932 m. liepos 20 d. prezidento aktu pašalino socialistų-Centro koalicinę vyriausybę Prūsijoje ir pasiskyrė save Prūsijos Reichskomisaru, taip į savo rankas suimdamas trijų penktadalių Vokietijos valdžią ir paruošdamas kelią Goeringui uzurpuoti Prūsiją.

1932 m. visuotiniuose rinkimuose nedemokratinės partijos (naciai, komunistai ir nacionalistai) laimėjo parlamentinę daugumą, bet neišsprendė vis gilėjančios krizės. Hindenburgas nenorėjo atiduoti valdžios nors ir triukšmingajam austrų puskarininkui ir kancleriu vėl paskyrė von Papeną. Lapkričio rinkimai sumažino nacių skaičių, bet problema pasiliko. Šį kartą jau susenęs ir nesveikuojąs Hindenburgas pasidavė gen. Schleicherio ir kitų intrigantų valiai ir privertė von Papeną atsistatydinti. Tačiau von Papenas vos už mėnesio Schleicheriui atsikeršino įpiršdamas prez. Hindenburgui Hitlerį. Ir taip 1933 m. sausio 30 d. Hitleris tapo kancleriu. Septynių savaičių būvyje Reichstagas buvo sudegintas ir konstitucija įstatymu suspenduota. Deja, nė vienas Centro narys neprisijungė prie 95 socialdemokratų balsavusių prieš. Už keturių mėnesių mirė ir pati demokratija...

Tik 12 m. trukęs nacių perijodas padarė Vokietijos katalikus ir protestantus tikrais demokratais. Prieš tai politinis autoritetizmas ir socialinis konservatyvumas buvo daug arčiau katalikų širdies negu demokratiškumas. Ne vienam katalikui nacionalsocializmas buvo priimtinas: jiems imponavo nacių anti-komunizmas, stipri valdžia, tautiškumo iškėlimas, laisser faire pakeitimas korporatizmu. Šešių mėnesių būvyje Hitleris ir Pijus XI pasirašė konkordatą.

Tiesa, vėliau Vatikanas išėjo į kovą su Mit Brennender Sorge (1937), tačiau ir po enciklikos pasirodymo ne vienas katalikas buvo simpatikas arba tylėjo. Tik vienas kitas vyskupas ar kunigas viešai kovojo prieš nacizmą. Ne vienas jų žuvo, kiti sėdėjo koncentracijos stovyklose. Dauguma prieš nacius nekovojo.

CDU — pradžia ir pobūdis

Šiandien Vakarų Vokietijoje yra dvi krikščionių demokratų partijos, kaip buvo nuo pat pradžios: Krikščionių Demokratų Sąjunga (Christlich Demokratische Union — CDU) ir Krikščionių Socialinė Sąjunga (Christlich Soziale Union — CSU). Pirmoji

veikia visoje Vokietijoje, išskyrus Bavariją, antroji tik Bavarijoje. Parlamente abi partijos sudaro vieną frakciją ir dirba kartu. Nekartą tarp abiejų grupių būna įtampos ir nesutarimo vienu ar kitu klausimu, bet jos niekuomet nesiskyrė iš esmės ir niekuomet neišsiskyrė. Jos abi sudaro vokiečių krikščionių demokratų sąjūdį ir dabar dažnai spaudoje vadinamos Unionsparteien. Nors CDU yra kiek daugiau centre, daugiau pluralistinė, mažiau katalikiška ir konservatyvi — abi yra tampriai susijusios pačioje esmėje.

Kaip minėjome, krikščioniškoji demokratija yra pokario fenomenas Vokietijoje. Ji pirmoji vokiečių istorijoje apjungė pluralistinę socialinių pareikių koaliciją ir pirmoji gavo absoliučią balsų daugumą (1957 m. rinkimuose).

Krikščioniškoji demokratija didele dalim persmelkė ir Federalinės Respublikos pokarinę politinę kultūrą. Šiandieninė Vakarų Vokietija — tai KD partijos paveikslas: kiek nuobodoka, buržuazinė, pragmatinė, beveik beideologinė, griežčiausiai antikomunistinė ir nepakenčianti politinio ekstremizmo. Tačiau ta pati krikščioniškoji demokratija yra didžiausia parlamentinės demokratinės sistemos rėmėja, žmogaus teisių gynėja, ekonominio liberalizmo ir socialinio teisingumo sintezės kūrėja bei Vakarų Europos čempijonė.

CDU gimė 1945 metais. Jos kūrėjai, turėję laiko išmąstyti dar "šviežią" praeitį, žinojo ko siekia. Jie nenorėjo Zentrum tęsinio. Jie nenorėjo "partijos", nes Hitlerio partija tik prieš kelis mėnesius buvo mirusi. Jie gerai suprato, kad abiejų krikščioniškų Bažnyčių nebendradarbiavimas nulėmė Weimaro respublikos žuvimą ir Hitlerio įsigalėjimą. Jie vylėsi, kad naujoji "sąjunga" pergalės ir dar likusias klasių tradicijas. Pagaliau ji turėjo būti necentralizuota, nes taip norėjo Vakarų sąjungininkai ir patys vokiečiai. Pirmaisiais metais ji tokia ir buvo, ir kol ji laimėjo rinkimus Adenaueriui, tol jos uždavinys ir buvo sąjunga kanclerriui išrinkti.

Krikščioniškoji demokratija karo nualintoje Vokietijoje kūrėsi spontaniškai ir labai greitai. Vos šešioms savaitėms nuo karo pabaigos praėjus Berlyne ir Koelne jau susikūrė KD partijos — atsitiktinai tą pačią dieną — 1945 m. birželio 17 d. (Tik Berlyno KD savo vardą pasirinko kiek vėliau — birželio 26 d.). Berlyno KD pirmąjį, suvažiavimą sušaukė liepos 22 d., o Koelno — rugsėjo 2 d.

Abiejose buvo daug Zentrum narių ir nemažai katalikų. Tačiau abiejose buvo ir būriai protestantų bei buvusių demokratų ir liaudies partijų narių. Berlyno KD vadovavo Andreas Hermes, kuri rusai išlaisvino iš Moabit kalėjimo, kur jis laukė egzekucijos ir padarė Berlyno vice-burmistru. Kiti Berlyno KD vadai buvo Heinrich Krone, buvęs Zentrum gen. sekretorius 1933 m., vėliau Adenauerio patarėjas ir efektyvus KD parlamentarų vadas; Jacob Kaiser, buvęs darbo sąjungų vadas, "krikščioniškojo socializmo" šalininkas ir Adenauerio konkurentas; Otto Leuz, vėliau laisvųjų vokiečių partijos ministeris; Hans Lukaschek iš Silezijos ir žurnalistas Emil Dorifat. Daugiau liberalinio sparno buvo Ernst Lemmer, darbo unijų vadas. Konservatorius atstovavo vysk. Otto Dibelius, Rudolf Pechel, William Laverenz ir Otto Heinrich von der Gablentz.

Koelne daugiau dominavo katalikai, nors tarp partijos vadų buvo ir eilė protestantų, tarp jų Robert Lehr ir Friedrich Holzapfel. Kitas žymus protestantas buvo Gustav Heinaman, didelis anti-nacinis kovotojas, vėliau socialdemokratas, finansų ministeris ir 1969-75 m. federalinės respublikos prezidentas.

Tačiau pačioje viršūnėje buvo katalikai su Adenaueriu priekyje. Kiti — Lambert Lensing, Karl Arnold, Leo Schwerig, kuris buvo partijos pirmininkas (Adenaueris buvo tik komiteto narys).

Šiaurės Vokietijoje krikščionys demokratai kūrėsi lėčiau. Šlesvig-Holšteine protestantai bijojo vienos partijos, nes nepasitikėjo katalikais. Pradžioje jie norėjo nepriklausomos partijos, bet vėliau sutiko lietis į vieną. Čia dideli nuopelnai tenka krašto Oberprezidentui Theodor Stelzer, kuris perkalbėjo protestantų vadą (ir Brueningo kabineto narį 1930 - 32 m.) Hans Schlange-Schoeningen nesiskaldyti.

Dar sunkiau sekėsi Žemutinėj Saksonijoj, Hamburge ir Bremene, bet 1946 m. pradžioj ir ten jau veikė KD skyriai. Hesėj susiorganizavo KD, kurie apjungė ir kairiuosius darbo unijų žmones ir konservatorius. Iš kitos pusės Wiesbadene dominavo vien konservatoriai, vadovaujami kataliko Heinrich von Brentano, vėliau parlamentinės grupės vado, užsienio reikalų ministerio ir artimo Adenauerio patarėjo. Čia žymų vaidmenį vaidino ir protestantai, ypač Erich Koehler, vėliau Fankfurto Ekonominės Tarybos pirmininko.

Dar lėčiau kūrėsi prancūzų zonoje grynai dėl prancūzų ne-

noro leisti politinėms partijoms veikti. Wuertemberge partijai vadovavo Kurt-Georg Kiesinger, vėliau krašto ministeris pirmininkas ir federalinis kancleris.

Ir taip 18 mėnesių po karo pabaigos KD veikė jau visoje Vokietijoje, nors ir buvo gerokai neorganizuoti ir nelabai nusitarę kur stovi įvairių klausimų akivaizdoje. Tačiau tas truko neilgai, nes Adenaueris netruko ne tik pasidaryti partijos vadu, bei ją įstatyti į kelią. Iš tikrųjų Adenaueris netruko susirišti su KD tokiais saitais, kurie jau niekuomet nebuvo sutraukdyti.

Konradas Adenaueris buvo išskirtinai įdomi, valinga ir kūrybinga pokario Europos politinė asmenybė. Nors jau virš 70 metų amžiaus, Adenaueris turėjo neišsemiamą energiją, nevengė manipuliacijų, bet buvo ypatingai gabus politikas ir valstybininkas. 1917 - 33 m. laikotarpyje jis buvo Koelno burmistru, žymiu Centro partijos nariu ir du kartu kandidatas į kanclerius. 1945 m. jis buvo vėl paskirtas Koelno burmistru, bet netrukus anglų paleistas kaip "nekompetetingas". Partijai Koelne kuriantis, jis net nebuvo jos pirmininku, nors po dviejų metų jis jau turėjo visišką partijos kontrolę savo rankose. 1949 m. jis buvo išrinktas kancleriu ir netruko tapti europinio mąsto valstybininku.

Adenaueris turėjo kelias savybes, kurios buvo ypatingai naudingos partijai ir jam pačiam. Iš vienos pusės jis labai sumaniai vairavo CDU vairą, taip, kad netrukus jis tapo partijos vadu. Iš kitos, jis beveik stebūklingai sugebėjo koordinuoti įvairius partijos sparnus taip, kad natūralūs priešininkai dirbo kartu, net nežinodami kaip tai vyksta. Pagaliau Adenaueris genialiai išnaudojo ir vis besikeičiančias aplinkybes partijos ir savo naudai (ir Vokietijos gerovei). Du geri pavyzdžiai yra Frankfurto Ekonominė Taryba ir Parlamentinė Taryba, paruošusi Vokietijos Pagrindinį Įstatymą — konstituciją.

Ekonominė Taryba buvo nepaprastai svarbus tuometinis Vokietijos organas. Ji netik pravedė ypatingai reikšmingą valiutos reformą (1948), bet iš tikrųjų veikė kaip amerikiečių ir anglų zonų valdžia (Amerikiečiai ir anglai savo zonas sujungė 1947 m., o prancūzai prisidėjo 1948 m.) Ekonominė Taryba buvo įsteigta 1948 m. Ją sudarė penki (vėliau šeši) direktorijatai: ekonomikos, finansų, transportacijos, pašto, maisto ir žemės ūkio ir (vėliau) darbo. Iš tikrųjų, tų sričių direktoriai buvo lyg ministeriai, o

taryba tarsi parlamentas, nors faktiškai abeji buvo kontroliuojami alijantų.

Tarybą sudarė kraštų (Land) parlamentų rinkti atstovai. Buvo ir "aukštieji rūmai", kuriuos sudarė kraštų vyriausybių atstovai. CDU - CSU taryboje turėjo 40 atstovų, socialdemokratai 40, komunistai 6, liberalai 6, Zentrum 4, vokiečių partija 4 ir ekonominės rekonstrukcijos sąjunga 4).

Nei Adenaueris, nei tuometinis socialdemokratų vadas Schumacheris tarybai nepriklausė. Pastarasis, gi, tarė, kad socialdemokratai į koaliciją su krikščionimis demokratais eis tik su sąlyga, jei jie gaus ekonomikos ir finansų ministerijas. CDU-CSU grupės vadas Holzapfel, nors tokios koalicijos ir norėjęs, tačiau su reikalavimu nesutiko ir KD susiblokavo su mažesnėmis grupėmis. Adenaueris to kaip tik norėjo, nors tas reiškė pralaimėjimą KD vadams Jacob Kaiser ir Karl Arnold, kurie norėjo atstatyti Vokietiją socialdemokratams bendradarbiaujant. Adenaueriui padėjo ir tas faktas, kad netrukus prof. Erchardo politika pradėjo nešti vaisių (Erhardas tuo metu dar ne krikščionis demokratas, buvo Frankfurto Tarybos ekonominių reikalų direktorius). Šis faktas parodė ir socialdemokratams ir kairiajam KD sparnui laisvos rinkos galią bei galimybes ir nuo to laiko jų kontroliuojamos ekonomijos politika buvo palikta paraštėje.

Savo ruožtu Adenaueris buvo Parlamentinės Tarybos pirmininku. Taryba, gi, tarp 1948 m. rugsėjo ir 1949 m. gegužės paruošė naują Vokietijos konstituciją. Tarybą sudarė 27 KD atstovai, 27 socialdemokratai, 5 liberalai ir po du atstovus — Zentrum, vokiečių partija ir komunistai. Ne viską ko Adenaueris norėjo, jis gavo, bet jis Bonną padarė sostine vieton Frankfurto ir, svarbiausia, gavo daug dėmesio iš spaudos ir radijo.

Adenaueriui priskirtinas ir dar vienas nuopelnas, i.e. partijos kairės orientacijos pakeitimas į centristinę. Pirmaisiais pokario metais CDU-CSU mąstymą formavo kairieji — Jacob Kaiser, Karl Arnold ir Eugen Kogan. Šie "krikščionys socialistai" reikalavo trijų dalykų: (1) valstybinio ekonominio planavimo, (2) svarbiosios pramonės nacionalizavimo ir (3) pramonės įmonių tvarkymo kartu su darbininkais. Tačiau netrukus Vokietijos vyskupai aiškiai pasisakė prieš socializmą, cituodami 1931 m. enciklikos Quadragesimo Anno teigimą, kad "krikščioniškasis socializmas yra kontradikcija savyje. Yra neįmanoma būti tuo pačiu metu

geru kataliku ir tikru socialistu." Su tuo puikiai sutiko Adenaueris jau 1946 m. birželį vienoje kalboje tardamas, kad "socializmo žodis yra ir moksliškai ir semantiškai išsikvėpęs."

Adenauerio linija buvo išdėstyta vad. Ahlen programoje, priimtoje 1947 m. Programoje buvo griežtai kritikuojamas amerikietiškasis kapitalizmas kaip netinkamas Vokietijai, bet lygiai neužsiangažuojama už kontroliuojamą ekonomiją. Vieton valstybinio ar privataus kapitalizmo Ahlen programa siūlė *Gemeinwirtschaft* — pusiau viešą gėrybių valdymą. Tai buvo sistema pagal kurią kraštų valdžios, savivaldybės, darbo unijos dalyvaus pramonės, prekybos, etc. valdyme, bet jų nekontroliuos. Nors Ahlen programa legaliai priklausė britų zonai (kitur galios neturėjo), jos įtaka visoj Vokietijoj buvo milžiniška.

Tuo būdu Adenaueris buvo Vokietijos ateities kalvis. Gal KD būtų buvusi modernesnė partija ir toliau laikiusis "krikščioniškojo socializmo", tačiau jos centristinis nusistatymas laimėjo rinkimus ir padarė Vokietiją demokratine valstybe. O tai jau didelis laimėjimas.

Nemažesni ir kiti Adenauerio laimėjimai. Pirma, jis išlaikė partiją pluralistinę ir bent kiek pragmatinę. Nors asmeniškai nukentėjęs nuo nacių, jis jų nesipurtė ir priėmė į KD eiles, tuo išvengdamas stiprios ultra-dešinės partijos susiorganizacimo. Nors jis buvo praktikuojantis katalikas, jis užtikrino protestantams partijoje aukštas vietas kaip ir valstybės organuose. Nors jis socializmo nemėgo, bet darbo unijos jo partijoje turėjo stiprų pagrindą ir balsą.

Partijos organizacija

Pirmaisiais savo gyvavimo metais CDU buvo tik labai mažai organizuotas vienetas — kol ji laimėjo rinkimus jos organizacija nebuvo labai svarbi. Atrodė, kad vienintėlis jos tikslas buvo išrinkti ir perrinkti Adenauerį kancleriu. Nors 1947 m. ji turėjo 650,000 narių, 1954 m. jų buvo likę tik 215,000. Tiktai po 20 metų nuo susikūrimo KD vadai sukruto ją organizuoti ir stiprinti. Ir taip 1977 m. ji vėl turėjo 660,000 narių.

Organizacijos svarbą kai kurie vadai suprato jau anksčiau, tačiau Adenaueriui vadovaujant bet kokia kaita buvo beveik neįmanoma. Jis nedviprasmiškai laikėsi nusistatymo, kad ir partija, ir jos programa jokio pasikeitimo nereikalingos. Jo era pasi-

baigė tik jam mirus (1967 m.), nors jau prieš keturis metus (1963 m.) jis buvo perleidęs kanclerio vietą Erhardui.

CDU federaline partija tapo tik 1950 m. spalio mėn. savo pirmajame kongrese, kuris įvyko Goslar mieste, Žemutinėje Saksonijoje. Adenaueris jau visi metai buvo Vokietijos kancleriu (nuo 1949 m. rugsėjo 15 d.) Kongresas Adenauerį išrinko partijos pirmininku, o Kaiser ir Holzapfel vicepirmininkais. Adenaueris norėjo, kad kongresas išrinktų ir galingą gen. sekretorių — jis buvo numatęs Kurt-Georg Kiesingerį tai vietai — bet kongresas nesutiko. Vieton to kongresas įkūrė *Fuenfer-Auschuss* — penkių komitetą.

1950 m. partijos biuras buvo perkeltas iš Frankfurto į Bonną. 1952 m. partijos menadžeriu paskirtas Dr. Bruno Heck. Adenaueris KD "nedovanojo" už jo neklausymą ir jų vadovybę boikotavo — per savo 14 m. kancleriavimą partijos būstinėje Nassestrasse jis apsilankė tik...du kartus!

Tačiau nei partija buvo taip desorganizuota kaip ji atrodė, nei Adenaueris, nors ir boikotuodamas jos vadovybę, neboikotavo jos kaip partijos. Iš kitos pusės didžioji partijos dalis buvo jam lojali beveik iki pat jo mirties. Pirmieji rimtos kritikos balsai pasirodė tik 1959 m. po Adenauerio nepasisekusio kandidatavimo į prezidentus.

Adenaueris savo rankose laikė visą partijos vadovybę. Lygiai autokratiškai jis tvarkė ir ministerių kabinetą, iki briaunos išnaudodamas jam kaip kancleriui konstitucijos suteiktas galias. (Sakoma, kad jo sekretorius Hans Globke buvo galingesnis už bet kurį ministerį). Jam visiškai atsidavę buvo ir parlamento KD vadai — frakcijų lyderiai: Bundesrate Heinrich von Brentano ir Bundestage Heinrich Krone.

Vyriausias partijos organas yra kongresas (Parteitag). Jis nustato partijos politiką, kuri privaloma visų ir visur. Kongresas taip pat renka partijos vykdomąjį komitetą (Vorstand). Tačiau esmėje kongresas toli gražu nėra toks galingas, kokiu dedasi.

Partijos viršūnėje šalia Bundesvorstand dar yra federalinis komitetas (Bundesausschuss), presidiumas (Praesidium) ir sekretarijatas.

Federalinis komitetas daugiausiai rūpinasi ryšių palaikymu tarp partijos centro ir įvairių padalinių. Partija yra padalinta į 11 kraštų sąjungų (Landesverbaende), 392 regijonines sąjungas

(Kreisverbaende) ir apie 16,500 apylinkių skyrių (Ortsverbaende). Regijoninės sąjungos užsiima daugiausia medžiagos platinimu ir rinkiminėmis kampanijomis. Jos renkasi 4 kartus metuose ir renka iki 90 federalinio komiteto narių. Apylinkių skyriai, dažnai maži, yra svarbiausi rinkimų metu, nes jie sumedžioja laimėjimui reikalingus balsus.

Federalinis komitetas susideda iš maždaug 160 narių: 90 renkamų kraštų ir regijoninių sąjungų, 60 narių deleguojamų vykdomojo komiteto, partijos tyrimo komiteto pirmininko ir po vieną atstovą iš 7 tautinių pagelbinių organizacijų: jaunųjų KD, socialinio komiteto (darbo unijų), vietinės valdžios organizacijos, amatininkų ir smulkaus biznio, ekonominės draugijs ir pabėgėlių sąjungos. Nors teoretiškai komitetas yra svarbi organizacija, praktiškai jis nėra toks dėl savo dydžio ir posėdžių retumo — statutas numato tik du komiteto posėdžius metuose. (Kartais jis visai neposėdžiauja, i.e. Adenauerio laikais, 1958 ir 1959.

Jau praktiškai svarbesnis yra vykdomasis komitetas. Jį sudaro partijos pirmininkas, penki vicepirmininkai, gen. sekretorius, iždininkas, parlamentinės grupės pirmininkas ir vicepirmininkas, septynių kraštų pirmininkai ir 7 susivienijimų pirmininkai. Šalia to į vykdomąjį komitetą įeina respublikos prezidentas, ir kancleris (jei jie yra krikščionys demokratai) ir penkiolika ypatingai nusipelniusių narių, kas du metai išrenkamų kongrese, iš viso apie 60 narių. Vykdomasis komitetas pagal statutą renkasi kas du mėnesiai ir yra pats galingiausias partijos organas. Tačiau praktikoje ir jis nėra užtenkamai lankstus. Efektyviai partijai vadovauja prezidiumas padedamas partijos sekretorijato arba kartais parlamentinės grupės-frakcijos.

Prezidiumą sudaro 7-8 partijos vadai: partijos pirmininkas ir sekretorius, penki vicepirmininkai, iždininkas ir parlamentinės grupės pirmininkas. Taip pat respublikos prezidentas ir kancleris, jei jie yra KD. Prezidiumas iš tikrųjų tvarko kasdieninius partijos reikalus, nustato politiką ir praveda bei prižiūri rinkimus.

Federalinį prezidiumą renka - sudaro partijos kongresas. Jį dabar sudaro:

Pirmininkas — Dr. Helmut Kohl, federalinis kancleris.

Garbės pirmininkai — Prof. Ludwig Erhart ir Dr. Kurt Kiesinger — buvę kancleriai.

Vicepirmininkai — Dr. Hans Filbinger, Baden-Wuerten-

bergo ministeris pirmininkas, Hans Katzer, CDU socialinių reikalų komisijos pirmininkas, Heinrich Koeppler, Rheinlando CDU pirmininkas, Dr. Gerhard Stoltenberg, Šlesvigo-Holšteino ministeris pirmininkas, Dr. Helga Wex, CDU moterų sąjungos pirmininkė.

Ex officio nariai: prof. dr. Carl Carstens, Vokietijos prezidentas. Kai Uwe von Hassel, Bundestago vicepirmininkas, prof. Kurt Biedenkopf, partijos generalinis sekretorius ir Walter Leisler Kiep, iždininkas. Karl-Heinz Bilke, vykdomasis sekretorius egzekutyviniam komitete turi patariamąjį balsą. Nariais komitete yra 22 partijos vadovai.

Parlamentinę krikščionių demokratų partiją sudaro visi CDU ir CSU atstovai.

CDU šalia savęs turi ir visą eilę gimininguų organizacijų, kurios vykdo partijos politiką ir atstovauja specifinius partijos interesus.

Junge Union yra krikščionių demokr. jaunimo sąjunga, kuri skleidžia KD idėjas tarp jaunimo ir atstovauja vokiečių KD jaunimą Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjungoj bei KD jaunimo klūbų komitete.

KD Moterų Sąjunga apjungia visas krikščiones demokrates ir savo uždaviniu laiko gyvesnį moterų įsijungimą į aktyvią politinę veiklą. Jos taip pat atstovauja Vokietiją Europinėj KD Moterų Sąjungoj, kur dalyvauja 13 kraštų krikščionės demokratės.

Socialinių reikalų komisijos savo uždaviniu laiko darbininkų ir tarnautojų intereso gynimą darbe ir darbo unijose. Jų tikslas yra kurti modernią visuomenę grįstą krikščionišku socialiniu mokymu.

Bendruomeninės sąjungos prižiūri partijos programų vykdymą visame krašte.

Smulkios pramonės ir prekybos sąjunga apjungia smulkiuosius pramonininkus, prekybininkus, laisvųjų profesijų asmenis ir įmonių vadovus. Sąjungos tikslas — saugoti laisvos ekonomikos ir socialinės santvarkos principus.

Pabėgėlių sąjunga apjungia pabėgėlius ir tremtinius iš rytų Vokietijos sričių.

ACDU/CSU protestantų darbo grupė rūpinasi specifiniais protestantų reikalais.

Krikščionių Demokratų studentų taryba formaliai CDU ne-

priklauso, bet artimai su ja bendradarbiauja. Taryba savo uždaviniu laiko naujų socialinių formų kūrimą ir kovą prieš radikalizmą.

Kaip minėjome, 1970 m. CDU pagaliau sukruto reformuotis. Pirmiausiai sumažintas kraštų sąjungų (Landesverbaende) skaičius nuo 16 iki 8. Netrukus po to partija įsigijo naują pastatą, pavadintą Konrad Adenauer vardu prie pat Bundestago ir ten perkėlė savo įstaigas. Tuo pačiu metu partijos vadovybė atkreipė daug didesnį dėmesį į modernią informaciją bei viešojo tyrimo sritį, vadovaujant tokiems ekspertams kaip Ruediger Goeb, organizacijos ir viešųjų santykių specialistui ir partijos gen. sekretoriui (1973 - 1977) prof. Biedenkopf, buvusiam Bochum universiteto vicerektorium.

Viena iš svarbesniųjų to meto reformų buvo parlamento frakcijos reikšmės sustiprinimas. Adenauerio gadynėje frakcija buvo tik klusni jo valios vykdytoja. Jos svarbą pradėjo pabrėžti jos pirmininkas (1964 - 1967) Rainer Barzel. Jis tuojau sustiprino ir sugyvino frakcijos vadovybę, paskirdamas į ją jaunesnių ir šviesesnių žmonių. Organizacijos stiprinimas dar pakilo pirmininku išrinkus Helmut Kohl (1973), kuriam paveikiai talkino Biedenkopf. Tuo būdu antroje 1970 dešimtmečio pusėje CDU turėjo ir gerai organizuotą partijos vadovybę ir paveikią frakciją.

CDU/CSU rinkiminė apžvalga

Vokietijos krikščionys demokratai rinkime prasme turėjo tris perijodus: 1950 m. dešimtmetyje įsikūrimą ir konsolidaciją, 1960 m. laimėjimų ir pralaimėjimų perijodą ir 1970 m. konsolidaciją ir reorganizaciją.

1949 m. rinkimai nežiūrint laimėtos kanclerio vietos, buvo pralaimėti, nes KD nustojo 6.7% balsų palyginus su 1946 - 7 m. kraštų rinkimais. Pagrindinė rinkimų pamoka — KD dar nėra visuotinai pripažinta partija. Rinkimai taip pat rodė, kad mažos ideologinės partijos turi galimybių pravesti savo atstovus. to KD bijojo ne be reikalo. 1949 - 52 m. kraštų rinkimuoise KD nupuolė iki 25% balsų, palyginus su 1946 - 7 m. 37.7%.

1953 m. rinkimų rezultatai buvo daug geresni. CDU/CSU surinko 45.2% visų balsų ir gavo 244 vietas iš 487 žemutiniuose rūmuose. Tai buvo pirmoji partija vokiečių istorijoje laimėjusi absoliučią parlamentinę daugumą. Ir nors 1957 m. rinkimuose

KD gavo dar didesnį procentą balsų, 1953 m. rinkimai buvo reikšmingesni ir partijai, ir krikščioniškai demokratijai, ir Vokietijai.

Rinkimų sėkmingumui buvo kelios priežastys: turimos valdžios pozicijų išnaudojimas, koncentracija į užsienio politikos klausimus, šaltojo karo stovis, Berlyno sukilimas (birželio 17 d.), Adenauerio aiški pro-vakarietiška ir anti-komunistinė laikysena, kainų stabilizacija, kraštutinių dešiniųjų partijų suspendavimas (Federalinio konstitucinio teismo sprendimu 1952 m.), pabėgėlių balsų sumažėjimas, bavarų partijos sumenkėjimas, Zentrum narių perėjimas pas KD ir kt.

1957 m. rinkimų šūkis buvo "Keine experimente" — jokių bandymų. Rezultatai — CDU/CSU gavo 50.2% balsų ir 270 atstovų iš 497. Kodėl? Krašto ekonomija žydėjo, vengrų sukilimo žiaurus numalšinimas (1956 m. spalio mėn.) patvirtino Adenauerio pro-vakarietišką laikyseną, pabėgėlių partija ir šį kartą neteko daug balslų ir pan. Didele dalim tai buvo ir Adenauerio asmeninis laimėjimas, nors jis jau buvo 81 metų amžiaus ir rodė mirtingumo ženklų, nors gandai ėjo, kad jis gyvens amžinai...

1961 m. rinkimai neatrodė atnešią ir neatnešė kokių pakitimų. Socialdemokratai ir užsienio, ir ekonominiais klausimais sutarė su krikščionims demokratais. Tačiau šį kartą jų kandidatu buvo jaunas ir energingas Berlyno burmistras Willy Brandt, kuris mokėjo išnaudoti savo seno oponento vaidus su Erhardu ir parlamentine frakcija.

KD balsai krito, bet jie vistiek surinko daugiau balsų už socialdemokratus: 45.4 prieš 36.2%. Tačiau balsų analizė rodė pirmus nepasitenkinimo Adenaueriu ženklus.

1961 - 1965 m. perijodas buvo KD apsisprendimo metas. 1963 m. jie pagaliau įsitikino, kad "der Alte" turi trauktis. Jo vietą užėmė "ekonominio stebūklo tėvas" Erhard, kurio politiniai trūkumai nepasirodė iki kiti trys metai prabėgo.

1965 m. rinkimuose pirmuoju smuiku griežė Erhardas ir nenuvylė, CDU/CSU surinko 47.6% balsų, 2.4% daugiau negu 1961 m. Nors ir socialistai surinko daugiau balsų, bet jie nesiekė 40%. Brandtas buvo labai nusivylęs ir net norėjo trauktis iš politikos. Ir nebereikalo. Rinkimuose pirmą kartą nebuvo Adenauerio, nebuvo ir įtampų kaip 1949 m. Berlyno blokada, 1953 m. Rytų Berlyno sukilimas, 1957 m. Vengrijos sukilimas, 1961 m.

Berlyno siena. Tačiau svarbiausia Brandto pralaimėjimo priežastis buvo Erhardo asmeninis populiarumas.

Tačiau laimėjime buvo ir pralaimėjimo sėklų. Adenaueris ir prezidentas Luebke norėjo koalicijos su socialdemokratais, bet Erhardtas ir frakcija buvo prieš ją. Viešai diskutuojamas Adenauerio įpėdinystės partijoje klausimas (Erhard vs. Barzel) darė įspūdį surizgusios organizacijos. Visa eilė ženklų rodė artėjantį ekonominį nuosmūkį. O 1966 m., nežiūrint asmeninės Erhardo kampanijos, socialdemokratai sumušė KD Šiaurės Reino Westfalijos rinkimuose.

1969 m. KD situacija dar pablogėjo. Tais metais netik socialdemokratai su liberalais išrinko savo prezidentinį kandidatą Gustav Heinemann, bet atrodė priartėję prie susitarimo sudaryti koaliciją. Taip ir įvyko. Nors CDU/CSU ir surinko 46.1% balsų, SPD ir liberalai tuojau sudarė koaliciją valdžiai perimti. Ir taip krikščionys demokratai pirmą kartą Federalinės Vokietijos istorijoje atsidūrė opozicijoje.

Krikščionys demokratai opozicijoje

1969 - 1973 m. laikotarpyje KD jautėsi kaip žuvis ant kranto. Partija buvo pirmą kartą be valdžios opozicijoje, bet nebuvo padėčiai nei psichologiškai nei kitaip pasiruošusi. Nors ji turėjo didžiausią atstovų skaičių parlamente, bet ją stebino greita socialdemokratų-liberalų koalicija. Nevienas krikščionis demokratas net tarė koaliciją esant nelegalia, nes "neatstovaujančia" balsuotojų valios. Rezultate įvairios pastangos vyriausybę nuversti nuolat reiškiant jai nepasitikėjimą. Pastangos nepavyko, nes trūko dviejų-trijų balsų, bet jos įbaugino Brandtą šaukti rinkimus metu anksčiau, 1972 m.

Krikščionims demokratams sąlygos buvo palankios. Populiaraus ekonomikos ministerio Karl Schiller išėjimas iš SDP buvo jiems geras ženklas. Žydų žudynės Muencheno olimpijadoje sudarė netvarkos ir nedrausmės įspūdį. Katalikų Bažnyčia buvo sukilusi prieš abortų įstatymo projektą. Tačiau eventualiai visi šie faktoriai teturėjo mažos reikšmės. Svarbiausios priežastys buvo Brandto Ostpolitik ir KD kandidato Barzel reliatyvus nepopuliarumas.

Socialistai rinkimuose laimėjo 45.9% balsų ir 230 vietų, o KD tik 225 vietas. Rinkimai aiškiai parodė, kad vokiečiai pritaria

Brandto rytų politikai ir sutartim su Kremlium, nors CDU/CSU ir buvo griežtoj opozicijoj.

Dar svarbesnis buvo KD pralaimėjimas srityse, kurios per daug metų buvo "saugios". Lygiai silpnėjimas kai kurių sektorių, ypač žemės ūkio balsuotojų bloke. Nepadėjo ir pastebimas Katalikų bažnyčios įtakos sumažėjimas.

Pagaliau 1972 m. rinkimai parodė, kad KD nėra išsprendę ir savo vadovybės krizės. Rainer Barzel buvo pripažintas kaip labai efektyvus parlamento lyderis, bet jis neįtikino nei savo partijos, nei balsuotojų, kad jis bus geras kancleris. Rinkimuose neretai atrodė, kad kandidatu yra Straussas, o Barzel tik jo pasekėju. Netrukus jį pakeitė Helmut Kohl, kuris perėmė partijos pirmininkavimą ir Karl Carstena, kuris tapo frakcijos vadu.

1976 m. rinkimai ir KD atsigavimas

1968 ir 1972 m. rinkimai krikščionims demokratams nebuvo sėkmingi. visai kitoki pasirodė 1976 m. rinkimai, kuriuose KD vėl tapo didžiausia parlamentinė partija. Čia padėjo kai kurių problemų išsprendis — CDU/CSU priėmė Ostpolitik principą, reorganizavo partijos aparatą ir aptvarkė vadovybę. Padėjo ir jų daugiau kompromisinė laikysena 1972 - 1976 m. laikotarpyje. gal daugiausiai padėjo išsprendimas kai kurių aštrių problemų CDU ir CSU santykiuose.

Tačiau KD pasitenkinimas buvo didžiai pažeistas fakto, kad rinkimai nenuvertė socialdemokratų - liberalų valdančios koalicijos. Rinkikai matė Schmidt, kuris pakeitė Brandt 1974 m., kaip gerą kanclerį, Vokietijos ekonomija buvo stipriausia Europoje ir rinkimų netrukdė jokios ypatingos problemos. Nebuvo ir didelio skirtumo tarp trijų didesniųjų partijų įvairiais svarbiais klausimais. Visos trys išpažino beveik vienodą socialinės rinkos ekonomiją, pripažino Atlanto sąjungą, siekė Vakarų Europos integracijos ir geresnių santykių su Rytų Europos kraštais. Todėl nors krikščionys demokratai ir surinko 48.6% balsų (antras didžiausias procentas po 1957 m., kai KD surinko 50.2%), elektoratas neįžiūrėjo juose ko ypatingo ir kraštą valdyti vėl paliko SPD ir FDP — socialistams ir liberalams.

Tačiau pats faktas, kad balsuotojai vėl atsikreipė į krikščionis demokratus rodė, kad ne viskas tvarkoje vokiečių visuomenėje, kuri rodė ženklų tam tikro neramumo, gal net "Angst".

Nors tuometinis vokiečių ūkis buvo stiprus (stipriausias Europoje), tačiau nerimą kėlė darbų trūkumas į darbo rinką ateinančiam jaunimui. Dar daugiau iš esmės į konservatizmą linkusius vokiečius neramino sutrikimai teisės ir tvarkos administracijoje bei įdarbinimo skryninge ir švietimo sistemoje.

Vokiečius gąsdino Baaden-Weinhof didmiesčio gengsteriai-teroristai, juos sukrėtė Berlyno aukščiausiojo teismo pirmininko Guenther von Drenkmann nužudyms (1975 m.), V. Berlyno CDU pirm. Peter Lorenz pagrobimas ir kiti panašūs reiškiniai.

Nerimą kėlė ir valstybės tarnautojų skryningai. Vokietijos konstitucija turi paragrafą, kuris taria, kad valstybės tarnautojai turi ginti konstitucijos nuostatus. Tačiau visa eilė kraštų vyriausybių ir federalinė valdžia pastebėjo, kad nevienas net aukštesnis valdininkas netik konstitucijos negynė, bet tiesiog ją lenkė, o net ir laužė. Taip dalykams vystantis susigriebta ir pradėta tarnautojus ir kandidatus skryninguoti. Ir taip tarp 1972 m. rugpiūčio mėn. ir 1976 m. kovo mėn. skryninguoti 496,000 pareiškimų ir 428 asmenys tarnybon nepriimti. Tai buvo, palyginti, nedidelė akcija, bet vokiečius gerokai sukrėtusi.

Pagaliau neramino vokiečius ir kai kurie švietimo sistemos sukrikimai. Kai kurie socialistai buvo nepatenkinti, kad jų vyriausybė neįkūrė vad. Gesamtschuele, nors tai ir buvo programoje, kiti buvo nepatenkinti studentų atrankai kuriuose universitetų fakultetuose, i.e. medicinos (vad. numerus clausus), nors tradiciškai studentai visuomet galėjo rinktis bet kurią discipliną. Neramino ir galimybė, kad baigusieji negaus darbo. Tačiau gal daugiausiai vokiečius gąsdino mokytojų seminarijų tendencija būsimiesiems mokytojams perteikti tam tikras socialines tezes, kurias jie savo ruožtu perteiktų mokiniams. Vokiečiams, kurie tradiciškai socialinę indoktrinaciją buvo palikę šeimos atsakomybei, tai labai nepatiko.

Iš kitos pusės daug vokiečių 1976 m. jau buvo pradėję nusivilti ir rytų politika — Ostpolitik. Nežiūrint padidėjusios prekybos, nedaug kas pakito — svečiavimasis nebuvo laisvas, Berlyno siena tebestovėjo ir krikščionims demokratams nebuvo sunku tokią padėtį išnaudoti savo politiniams tikslams.

1980 m. visuotiniuose rinkimuose balsavo virš 43 milijonai žmonių, 88.7% visų balsuoti turinčių teisę balsuotojų. CDU/CSU ir vėl surinko daugiausiai balsų — arti 17 mil., 44.5%. socialistai

surinko tiek balsų kiek ir 1976 m. — 16.2 mil,. arba 42.9%. Gerokai laimėjo liberalai, net 2.7% daugiau kaip prieš 4 metus, (4 mil. — 10.6%). Vyriausybę vėl sudarė socialistų-liberalų koalicija, kuri parlamente turėjo 271 atstovą prieš krikščionių demokratų 226 atstovus.

Tačiau ši vienuolikos metų koalicija jau rodė įtampos ženklų. 1981 - 82 m. būvyje ši įtampa jau tapo atviru priešiškumu. Nesutarimo kaltininkai - ekonominė ir fiskalinė situacija. tautinis produktas (Gross National Product — GNP) sustojo augęs, bankrotai gausėjo kas mėnesį, nedarbo procentas kilo, darėsi vis sunkiau finansuoti socialinės gerovės programas, valstybinės paskolos pasiekė iki tol nematytą viršūnę.

Koalicija sugriuvo, nes nesutarė kaip šias susikrovusias problemas spręsti. Ir taip 1982 m. spalio 1 d. CDU/CSU pareiškė kancleriui Helmut Schmidt nepasitikėjimą. Balsuojant liberalai susidėjo su krikščionimis demokratais ir Schmidto vyriausybė griuvo. (V. Vokietijoje 30 metų būvyje tai buvo antras oficialus nepasitikėjimo balsavimas ir pirmas pasisekęs).

KD nieko nelaukdami kancleriu išrinko partijos pirm. Helmut Kohl. Liberalų vadas Hans-Dietrich Genscher pasiliko tose pačiose pareigose kaip ir socialistų koalicijoje — vicekanclerio ir užsienio reikalų ministerio.

Naujoji vyriausybė netrukus paskelbė savo programą, kurios šūkis buvo: "mažiau valstybės, daugiau rinkos, mažiau apkerpėjusių struktūrų, daugiau asmeninio atsiekimo, daugiau judrumo, iniciatyvos ir konkurencijos." Programa siekė keturių pagrininių tikslų: ilgalaikių biudžetinių planų sukūrimo, siekiant ekonominio ir finansinio pagerėjimo; darbų suradimo gausėjantiems bedarbiams; gerovės programų perorganizavimo pagal biudžetines ir ekonomines galimybes ir užsienio politikos bei krašto apsaugos pritaikymo prie esamų susitarimų pabrėžiant Europos vienybę, Atlanto sąjungą ir draugystę su trečiojo pasaulio kraštais.

Priėmusi tokia laikinę programą Kohl vyriausybė 1983 m. kovo 6 d. pravedė visuotinius parlamento rinkimus, kurie patvirtino KD-liberalų centristinę koaliciją. Nors liberalai ir gavo trečdaliu balsų mažiau negu 1980 m., jie vistik įstengė surinkti virš 5% balsų ir naujajame parlamente turi 35 atstovus. CDU/CSU vėl padidino savo atstovų skaičių ir laimėjo beveik absoliučią parlamento daugumą (19 mil. balsų, 48.8%, kas jiems davė 255

atstovus). socialistai tegavo tik 38.2% balsų ir jų atstovų skaičius nukrito nuo 228 iki 202.

Šiuose balsavimuose pirmą kartą į parlamentą savo atstovus pravedė "Die Gruenen" — žalieji. Tai buvo naujas vokiečių politikos fenomenas. Žalieji išaugo iš radikalaus gamtos apsaugos sąjūdžio. Jie yra griežtoje opozicijoje pramoniniam augimui ir branduolinei energijai. Jie yra pacifistai ir griežtai nusistatę prieš vidutinio tolio branduolinių raketų išdėstymą Europoje. Atsiradę 1979 m., žalieji daugiausiai patraukia jaunus žmones. Virš 20 metų vienokioje ar kitokioje koalicijoje buvę KD, socialistai ir liberalai nežada dėtis su žaliaisiais, jei šie ir norėtų. Šiuo metu žalieji pradeda nustoti turėto populiarumo.

Naujoji koalicinė vyriausybė netrukus po rinkimų paskelbė ir naują savo programą, kurios svarbesnieji punktai yra šie.

Vidaus politikoje Kohl visų pirmiausiai siekia "socialinės rinkos ekonomijos" atgaivinimo. Vokiečių KD ir toliau laikosi nusistatymo, kad tik tokia ekonominė santvarka laiduoja prasmingą darbą, galimybių lygybę, ekonominį pranašumą ir socialinį draudimą. Tik tokia santvarka gali nugalėti ekonomines krizes ir masinį nedarbą. Ekonominio ir socialinio vystymosi pirmieji uždaviniai yra nedarbo sumažinimas, ekonominio augimo sustiprinimas, viešųjų finansų sutvarkymas ir pensijų užgarantavimas.

Antruoju uždaviniu Kohl laiko suasmenintos visuomenės kūrimą. Pagal jį žmoniškumas yra pilietiškumas praktikoj. Visuomenė atskleidžia savo žmoniškumą solidarumu ir tolerancija.

Trečiasis uždavinys yra atsiskleidimas technologijos iššūkiams, pramoninei valstybei bei būtinas reikalas ir vienintėlis progreso kelias.

Atkūrimas laisvos ir įstatymui paklusnios valstybės laikomas ketvirtuoju uždaviniu. Praeityje valstybė uzurpavo kai kurias jai nepriklausančias teises. Kohl nori, kad ji vykdytų tik minimumą konstitucijoj numatytų uždavinių. Visa kita priklauso piliečių iniciatyvai.

Pagrindiniai užsienio politikos uždaviniai yra taika, laisvė ir saugumas. Vokiečių užsienio politika virš visko siekia taikos — ji yra politinė būtinybė ir moralinis įsipareigojimas.

Vakarų Vokietija priklauso Vakarams. Jos politikos pagrindiniai stulpai yra Atlanto sąjunga ir Europinė bendruomenė. Atlanto sąjungos centre glūdi giliai įsišaknijęs draugiškumas su JAV.

Kohl ir toliau Vokietijos istoriniu siekiu laiko Europos apsijungimą. To apsijungimo kertinis akmuo yra vokiečių-prancūzų draugystė. Taikos politikos rėmuose Vokietija ir toliau siekia draugiškų ryšių su Vidurio ir Rytų Europa. Atlanto sąjungos rėmuose ji remia ginklų kontrolę.

Vokietija bendrauja su trečiojo pasaulio kraštais visose srityse abipusio respekto rėmuose. Ji gerbia tikrąjį neutralumą ir remia pietų-šiaurės dialogą.

Krikščionių Socialinė Unija — CSU

CSU yra specifinė Bavarijos politinė partija, niekur kitur Vokietijoje neveikianti. Ji nėra CDU šaka, bet visiškai nepriklausoma organizacija nors ir susiblokavusi su CDU federaliniame parlamente. Ji atspindi Bavariją, vienintėlį Vokietijos kraštą (Land), kuris atsistatė tokiose pačiose sienose kaip ir prieš II-jį pasaulinį karą. Ji atspindi ir bavarų tradicinę nepriklausomybę su stipria federalistine tradicija, susikūrusia Bavarijai priešinantis prieš Prūsijos hegemoniją. Ji lygiai atsispindi ir stiprią, gal net autoritetinę katalikybę, kurios šaknys yra anti-reformacijoje. Tiesa, CSU turi ir stiprią protestantų dalį, susikoncentravusią Frankonijoje-Nueremberge, bet iš esmės tai katalikų dominuojama partija. Bent iki dabar — šiuo metu yra ženklų, kad CSU eilėse vis gausėja protestantų, kurie Bavarijoje sudaro 25% gyventojų.

Kaip minėjome, CSU yra atskira no CDU politinė partija. Ji yra tiesioginė Bavarijos Liaudies Partijos (Bayerische Volkspartei — BVP) įpėdinė, bet ji nėra nei BVP, nei Zentrum, nei CDU. Jos nariai nėra tie patys kaip CDU, jos organizacinė struktūra yra kitokia, ji daugiau praktikuoja ekonominį liberalizmą, turi tampresnius ryšius su fabrikantais ir prekybininkais ir šaltesnius santykius su darbo sąjungomis. Jos nusistatymas yra kiek skirtingas nuo CDU rytų politikos, Atlanto sąjungos ir santykių su pramonininkais klausimais.

CSU yra dominuojanti Bavarijos politinė partija. 40 m. laikotarpyje ji tik tris metus (1954 - 57) nevaldė Bavarijos. Priežastys — ypatingai efektyvus vadas, Franz-Josef Strauss (nuo 1961 m.) ir partijos sugebėjimas prisitaikinti prie kintančių Bavarijos ekonominių ir socialinių sąlygų.

CSU kūrėjai 1945 m. spalio mėn. buvo Adomas Stegerwald, bavarų darbo unijų lyderis ir Muencheno teisininkas Dr. Josef

Mueller, nacių kalinys po 1944 m. pasikėsinimo prieš Hitlerį. Abu norėjo partijos, kuri veiktų pagal krikščioniškus principus, apjungtų abiejų religijų žmones, sukurtų sandarą tarp žemės ūkio ir pramonės bei gerbtų darbininkų ir darbdavių teises. J. Mueller norėjo sukurti partiją, kuri būtų demokratinė, apjungianti įvairius socialinius, etninius ir religinius bavarų sluogsnius. Jis nenorėjo CSU, kuri būtų bavariškai nacionalistinė, konfesinė ar konservatyvi.

Tačiau tas jam nepavyko dėl kelių priežasčių. Viena, daug patyrimo turįs ir pagarboj laikomas buvęs Prūsijos ministeris pirmininkas Stengerwald staiga mirė 1945 m. Antra, amerikiečiai buvo griežtai nusistatę prieš disciplinuotos masinės partijos kūrimą. Trečia, gen. Patton favorizavo Bavarijos separatizmą ir tuojau leido steigtis Bavarijos partijai — Bayernpartei, BP kurios vienas tikslų buvo Bavarijos autonomija. Pagaliau svarbiausia priežastim buvo kai kurių pačių krikščionių demokratų nusistatymas prieš tokį partijos pobūdį. Tarp tokių buvo Fritz Schaeffer, Michael Horlacher, Alois Schloeger, Dr. Josef Baumgartner (vėliau CSU palikęs) ir svarbiausiai Dr. Alois Hundhammer.

Hundhammer buvo eilę metų nekvestijonuojamas CSU vadas. Nors Mueller 1945 - 49 m. buvo partijos pirmininkas, kuris savo pareigas perdavė taip pat nuosaikiam Hans Ehard (1949 - 55), iš tikrųjų partijai vadovavo Hundhammer. Jis buvo ankstesnės Bavarų Liaudies partijos vadas, nacių kalinys, šviesus ir kultūringas vyras. Tačiau jis buvo ir labai griežtas katalikas moralistas, kuris eilę metų beveik diktatoriškai tvarkė bavarų kultūrinį ir švietimo barus. Apie 1950 m., jam vadovaujant, CSU jau buvo tapusi konfesine, katalikų dominuojama partija: 92% katalikų ir 8% protestantų, nors Bavarijoje buvo 75% katalikų ir 25% protestantų. Partija stipriai laikėsi žemės ūkio katalikiškose srityse: aukštutinėje ir žemutinėje Bavarijoje, Oberpfalze ir Švabijoje, tačiau tokiuose didžiausiuose miestuose kaip Muenchene, Nueremberge ir Augsburge ji vos gyvavo.

Tačiau pastarųjų 20 metų laikotarpyje CSU pasikeitė iš esmės. Strausso vadovybėje partija buvo reorganizuota ir jos kryptis pakeista. Šiandien ji yra ypatingai jautri Bavarijos problemoms ir elektrorato niuansams. Tame laikotarpyje ji trigubai padidino savo narių skaičių. Apmokamų tarnautojų skaičius centre (Lazarettstrasse, Muenchen) ir 10 apygardų pakilo nuo 14 iki

virš 200. Partijos centre veikia skaičiuotuvai (kompiuteriai). Labai sustiprintas informacinis ir organizacinis sektoriai. Knygoms leisti ir skelbimams gaminti partija įsigijo dvi leidyklas. Partijos laikraštis "Bayernkurier", kurį redaguoja pats Strauss, yra patinamas visoje Vokietijoje. Partija taip pat turi savo politinę akademiją.

Pagal CSU statutą partija veikia 4 plotmėse. Viršūnėje yra krašto sąjunga, padalinta į keturis skyrius: partijos konferenciją, tarybą, vykdomąjį komitetą ir prezidiumą.

Partijos konferencija yra ne kas kita kaip ištikimų partiečių metinis susivažiavimas. CSU konferencijos dalyvauja iki 4,000 atstovų. Partijos taryba susideda iš 100 narių, kurių pusę sudaro partijos vadai, kitą pusę provincijų atstovai. Svarbiausias tarybos uždavinys-suredaguoti partijos programą ir prižiūrėti jos vykdymą. Partijos vykdomasis komitetas turi apie 45 narius, įskaitant partijos pirmininką, tris vicepirmininkus, du iždininkus, sekretorių, reikalų vedėją, partijos delegacijos Bundestage pirmininką, Bavarijos Landtag delegacijos pirmininką ir jaunimo sekcijos vadovą. Yra eilė ir ex officio narių: Bavarijos ministeris pirmininkas, federalinės valdžios vienas ministerių (jei CSU narys) ir t.t.

Svarbiausias vykdomojo komiteto uždavinys yra nustatyti partijos politiką, tvarkyti kasdieninius reikalus ir prižiūrėti informacinę veiklą.

Svarbiausias partijos organas yra prezidiumas. Šalia partijos pirmininko (nuo 1961 m. Franz-Josef Strauss), prezidiume yra ir trys vicepirmininkai, du iždininkai, du sekretoriai, gen. sekretorius, reikalų vedėjas ir 7 kiti partijos vadai. Pirmininkas taip pat turi teise kooptuoti naujų pilnateisių narių. Prezidiumas posėdžiauja du-tris kartus savaitėje (kartais kasdien) ir taria visus partijos reikalus.

Savo ruožtu visa Bavarija yra padalinta į 7 apygardas. Apygardos teises turi ir trys didieji miestai: Muenchenas, Nuerembergas ir Augsburgas. Šios yra padalintos į 71 apskritį (nuo 1972 m.) ir 25 miestus. Pagaliau 7,000 žemės ūkio rajonų yra nusėti 3,000 vietovių skyrių.

Nežiūrint organizacinio tvirtumo ir rinkiminių laimėjimų, CSU turi eilę nelengvai sprendžiamų problemų. Pirma, partija iki šiol neįstengia įtraukti į narius didesnį skaičių protestantų. Iš kitos pusės keičiantis Bavarijos socialiniam ir ekonominiam veidui, partija turėtų keistis kartu su juo, tačiau taip nėra. Pramonės

darbininkų skaičius partijoje neatstovauja jų didelio pagausėjimo. Tačiau, reikia pripažinti, kad šiuo metu CSU turi daug draugiškesnius santykius su darbo unijomis negu anksčiau.

Trečia, CSU turėjo ir tebeturi principinių skirtumų su CDU, liečiančių Ostpolitik. Reikia pripažinti, kad CSU nusistatymas buvo ir yra principingesnis už CDU, jau nekalbant apie SPD. Problema neretai tampa ir apskritai labai pozityvus CSU antikomunistinis nusistatymas.

Pagaliau neretai CSU ekonominis ir kitoks nusistatymas, nors priimtinas Bavarijai, nepriimtinas vokiečiams gyvenantiems į šiaurę nuo Maino upės. Ir šie skirtumai dažnai kelia dideles įtampas tarp CSU ir CDU.

Tačiau neatrodo, kad šie skirtumai išskirs CDU ir CSU nuo bendros politikos federalinėje plotmėje. Abi partijos supranta, kad nelengva suderinti ekonominius interesus su socialiniais, šiaurės protestantų nusistatymasi su pietų katalikų norais ir pan. Ir todėl abi stengiasi eiti kompromiso keliu.

Šiandien vokiečių krikščioniškoji demokratija yra kiek konservatyvi, į dešinę nuo centro, atstovaujanti iš esmės konservatyvią vokiečių tautą. Tačiau ji nebijo kaitos, jei ji priimtina elektoratui. Ją vertinant nereikia užmiršti, kad ji masėms konservatyvių vokiečių atskleidė demokratijos jėgą ir grožį. O tai yra nepaprastas laimėjimas pats savyje.

ŠALTINIAI

Fogarty, M. P., *Christian Democracy in Western Europe, 1820 - 1953*, London: Routledge & Kegan Paul, 1957.

Verkade, W., *Democratic Parties in the Low Countries and Germany*, Leiden: Universitaire Pers, 1965.

Brentano, H., von, *Germany and Europe: Reflections on German Foreign Policy*, London: Deutsch, 1964.

Epstein, K., The Adenauer Era in German History, in ed. S. Granbard, *A New Europe*, Boston: Houghton Mifflin, 1964.

Heidenheimer, A. J., *Adenauer and the CDU: the rise of the Leader and the Integration of the Party*, The Hague: Nijkoff, 1960. Croom Helm, 1977.

——, Christian Democracy in Italy and West Germany, a Comparative Analysis, in M. Kolinsky and W. Paterson, eds., *Social and*

AUŠRA, Nr. 50

TESTAMENTAS

Prel. Mykolui Krupavičiui

Kai aš numirsiu —
Neminėkit mano vardo;
Širdžių giesmėj
Teskamba žodis "Lietuva".
Toli nuo jos
Gėlėm nepuoškit
Mano karsto —
Papuoš jį kryžius
Ir trispalvė vėliava.

Užberkit
Lietuvos žeme
Akis, krūtinę —
Visam pasauly
Širdžiai ji viena. —
Lietuvi,
Motina tebus tau
Pirmutinė,
Bet dar pirmesnė tau —
Tėvynė mylima!

Brangi šalie,
O motina didvyrių,
Visa būtim
Įaugau į Tave.
Kur keliavau —
Visas jėgas paskyriau,
Kad neišblėstų Tau
Šviesi aušra. —

Kai aš numirsiu,
Neminėkit mano vardo:
Širdžių giesmėj
Teskamba vardas
Lietuvos!
Jį neškit per pasaulį
Tarsi deglą —
Tikėjimo ugnis
Jame liepsnos!
A. Svirtys
1985.8.27

Political Movements in Western Europe, London: Croom Helm, 1976, 142 - 177 psl.

Weymar, P., *Konrad Adenauer*, London: Deautsch, 1957.

Burkett, T., *Parties and Elections in West Germany: the Search for Stability*, London: Hurst, 1975.

Whetten, L., *Germany's Ostpolitik*, London: Oxford University Press, 1971.

Irving, R., *The Christian Democratic Parties of Western Europe*, London: The Royal Institute of International Affairs, 1979.

DESPOTO VEIKLOS ANALIZĖ CAMUS'O DRAMOJE "CALIGULA"

VYT. BAGDANAVIČIUS

Yra kūrinių, kurie yra verti dėmesio ne vien meniniu, bet ir politiniu požiūriu. Taip galima sakyti apie prancūzų rašytojo Albert Camus dramą "Caligula". Šioje dramoje jis analizuoja situaciją ir gyvenimą diktatoriaus, kuris beatodairiškai tvarko žmonių gyvenimą. Ši drama buvo parašyta apie 1938 metus. Jos įkvėpimui galėjo turėti įtakos toki diktatoriai kaip Stalinas ir Hitleris. Ji pirmu kart buvo pastatyta Alžyre. Paryžiuje ji buvo pastatyta tik 1945 metais.

Drama vaizduoja Romos imperatorių, jauną vyrą, kuris po jo mylimosios — sesers mirties išgyveno labai stiprią krizę ir pasisavinęs mintį, kad pasaulis yra negeras, ėmėsi jo taisymo, sauvaliaudamas imperijoje. Camus drama vaizduoja įvairius šio imperatorioaus dvasios raidos tarpsnius ir jo artimos visuomenės reakcijas. Autorius sugeba iš įvairių individualybių įžvelgti bendrinius, plačiai galiojančius dalykus. Jo įžvalgos gali padėti giliau suprasti tuos politinius sauvaliautojus, kurių veikimo pasėkų mes šiais laikais turėjome progos apsčiai išgyventi. Dėl to yra verta dramos turinio atpasakojimo būdu pasekti šias Camus įžvalgas.

Iš nevilties į pasaulio tvarkymą

Drama prasideda tuo, kad senatoriai yra susirinkę rūpintis, kas yra atsitikę su jų imperatorium. Jis yra kažkur dingęs. Aiškėja, kad jis kelinta diena laksto kažkur po laukus. Jis yra pasidaręs liunatiku. Kaikurie senatoriai mano, kad tokio imperatoriaus mums ir reikia, kuris neturėtų valstybinės patirties, bet būtų labai rūpestingas. Cherea tačiau atkreipia dėmesį į priežastį, iš kurios tokia nuotaika atsiranda. Šis žmogus yra perdaug persiėmęs literatūra. Kylant senatorių tarpe klausimui, ką reikia šiuo atveju daryti, Cherea pataria laukti. Kitas senatorius nurodo į savo parašytą knygą, kaip reikia daryti revoliucijas.

Nelauktai scenoje atsiranda ir pats Caligula. Jis pareiškia, kad dalykų būklė yra nepakenčiama. Jis sako: "Aš noriu mėnulio,

laimės ar amžino gyvenimo. Nors tai atrodytų kvaila, bet tai nebus iš šio gyvenimo" (8 psl.). Jis yra susirūpinęs, kad žmonės miršta ir yra nelaimingi. Jis nori paduoti mėnulį. Jis yra apsivylęs meile. Jis nori būti tiesos mnokytoju ir prašo senatorių jam pagelbėti.

Suprantama, kad senatoriai nežino, ką su juo daryti. Senoji Caligulos meilužė mano, kad jis dar tebėra vaikas. Tačiau Caligula pradeda veikti. Jis įsako visiems senatoriams perrašyti savo testamentus, nieko nepaliekant savo vaikams. Viską reikia palikti valstybei. Nuo šiol jis tvarkys žmonių mirties laiką. Jis nuspręs, kam kada mirti. Jis bus kartu ir valstybingumo mokytoju. Jo valdymas bus tai, kas buvo laikoma negalima. Tai bus didžiausios laisvės sistema jo atžvilgiu.

Buvusi meilužė mano, kad šis pasikeitimas yra trijų dienų ir naktų lakstymo po laukus padarinys. Tačiau Caligula savo projektą ima rimtai. Jis yra net susigraudinęs. Pasak jo, norint būti žmogumi, reikia daug žiaurumo. "Aš noriu dangų nutraukti į jūrą, įkvėpti bjaurumo grožiui ir išspausti juoką iš skausmo". Jis pakeis teisingumo ir neteisingumo sąvokas. Ir jei tai negalima padaryti žemiškai, jis tai padarys mėnulio pagalba. Tada žmonės nemirs ir bus pagaliau laimingi. Meilė yra bereikšmis dalykas. Kai buvusi mylimoji primena jam savo meilę, jis atsako: "Ir tu būsi žiauri".

Tikrovės ir poezijos klausimas

Antras veiksmas vyksta senatoriaus Cherea kambaryje. Susirinkę senatoriai jieško išeities iš susidariusios bėdos. Kai dauguma senatorių tenkinasi tik niekinimu ir nevertinimu Caligulos, Cherea yra kiek skirtingos nuomonės. Savo būklę kitų senatorių atžvilgiu jis aptaria pasakymu: "Aš esu su jumis, bet ne už jus". Jo manymu, Caligulos atvejis nėra mažas dalykas. Norint jį nugalėti, reikia geriau jį suprasti. Kiti senatoriai mano, kad Caligula yra paprasčiausiai pamišęs. Cherea tačiau į tai atsako, kad kvailų imperatorių Romoje mes esame turėję, tačiau šitas žino, ko jis nori. Kas tačiau nepakenčiama yra šitoje situacijoje, tai kad žmogaus gyvenimas yra netekęs prasmės, tai reiškia prasmės gyventi.

Cherea toliau aiškina, kad šio įvykio išeitis bus visa ko pabaiga. Caligula savo filosofiją paverčia į lavonus. Ir ko negalima

nuginčyti, reikia nužudyti. Tačiau Cherea pataria laukti ligi Caligulos logika išvirs gryna nesąmone. Jį gąsdina tokia nežmoniška vizija, kurios dėka jo gyvenimas nereikš nieko daugiau, negu dulkės.

Ir kiti senatoriai sutinka, kad čia vyksta pasikėsinimas prieš visą visuomenės audinį. Bet jie taip pat sutinka, kad laikas dar nėra atėjęs jį sunaikinti. Sutariama tik stengtis į šią beprotybę įjungti metodą. Ir kai ateis laikas, kai jis pasijus vienas tarpe imperijos mirusiųjų ir jų giminių, tada bus laikas.

Į šį susirinkimą atvyksta ir pats Caligula ir pradeda savo sistemos vykdymą visokiais sauvaliavimais. Jis tyčiojasi iš vieno senatoriaus liūdesio, kurio sūnų jis nužudė. Jis kviečia jį juokauti ir priverčia tai daryti. Kai jo buvusi mylimoji nori kai ką pasakyti, jis jai žodžio neduoda. Pasak jo, mylėti savo žmoną nėra originalu. Jis čia pat grąžina vienam senatoriui jo žmoną, kurią jis buvo pasiėmęs sugulove.

Cherea šaltai kelia klausimą, ar poezija turi būti ištroškusi kraujo? Kitam senatoriui atrodo, kad būtų geriau, jei Caligula rašytų poeziją, vietoj tvarkęs pasaulį. Senoji meilužė praneša, kad jis iš tikrųjų rašo knygą. Sen. Cherea klausia, ar Caligula iš tikrųjų neveikia žudančios poezijos jėga.

Visiems aiškėja, kad Caligula kuria naują nuopelnų sistemą. Šioje sistemoje yra laisvė, valdovo laisvė. Vieną senatorių Caligula čia pat pasmerkia mirčiai, bet ne už pirmą jo nusikaltimą ir ne už trečią, bet už antrą. Tai bus, pasak jo, garbinga sukilėlio mirtis. Ir Caligula jį atleidžia nuo pareigos jam už tai padėkoti (32 psl.).

Senatoriams vis labiau aiškėja, kad jiems nėra kitos išeities, kaip jį nužudyti, arba patiems būti nužudytais.

Poetas Scipio, nužudyto senatoriaus sūnus, guodžia save, kad jis nėra cezaris. Prasideda jo pokalbis su Caligula. Caligula sutinka, kad šis jo nekenčia už jo tėvo nužudymą. Scipio išsisukinėja nuo tiesioginių savo nuomonės pareiškimų, kalbėdamas apie kažkurią harmoniją. Caligula save ir poetą aptaria šitaip: tu esi vienašališkas gėrio atžvilgiu, o aš vienašališkas blogio.

Jie abu sutaria vienu atžvilgiu, būtent, kad abu yra vieniši. Ta proga poetas glaudžiasi prie Caligulos, bet to savo judesio išsigąsta.

Valstybės sudievinimo klausimas

Trečiajame veiksme Caligula save sudievina. Suruoštame visuomenei spektaklyje jis pristato save kaip Venerą. Jis kviečia visuomenę prie savęs, kaip mistinio stebūkladario. Naujas mokslas, kurį jis skelbia, vadinsis indiferentizmas. Jis skelbia išmaldos dalinimo ekonomiją. Norintiems nuo jo pasitraukti, jis grąsina nužudymu.

Poetas Scipio bando protestuoti prieš nusižeminimo doktriną, bet cezario meilužė jį perspėja.

Caligula pripažįsta, kad tironas yra žmogus, kuris aukoja visą tautą, kad įvykdytų savo idėją ar savo ambiciją. Atsakydamas į priekaištus, kad jis kraštą nubiednino, siūlo atkreipti dėmesį į tai, kad jis išvengė karų. Ir tai jis padarė dėl to, kad jis gerbia žmogaus gyvybę. Tačiau, jeigu jam lengva žudyti, tai yra dėl to, kad jam pačiam nėra sunku mirti. Savęs jis nelaiko tironu. Jis nori save aptarti likimu. Jis vaidina likimo vaidmenį (44 psl.). (Čia galima prisiminti, kad Hitleris taip pat mėgo kalbėti apie likimą).

Žmones jis perspėja, kad jie neima gyvenime rimtai dramos. Lengva yra vaidinti Dievą komedininką.

Jis primena savo akstesnį įsakymą jo įsakymų vykdytojui, kad jis tebelaukia, kad jam būtų pristatytas mėnulis. Vykdytojas atkreipia Caligulos dėmesį į tai, kad sąmokslas prieš jį yra realus. Tačiau Caligula nori tik debesies neaptemdinto rugpjūčio nakties mėnulio. Ir juo mėnulis blankesnis, tuo geresnis (46 psl.).

Vienas senas senatorius, norėdamas jį gelbėti, ateina jo perspėti apie jo gyvybei gręsiančio pavojaus realumą. Tačiau Caligula jį išstumia laukan kaip kvailį. Jo pranešimą jis priima juokais. Jis yra tikras, kad niekas nenori jo nužudyti.

Garbės siekiantis žmogus yra retas gyvulys ir jis turi pasilikti ateičiai vienas, pajvairinti gyvenimui. Apie mėnulį šį kartą jis kalba ironiškai. Jeigu jis būtų atneštas, viskas pasikeistų. Tada negalimi dalykai pasidarytų galimi. Viskas būtų perkeista. Tačiau, antra vertus, Caligula mato, kad apie jį pasilieka vis mažiau ir mažiau žmonių. Tačiau jam kelio atgal nėra.

Jis pasikviečia savo opozicijos vadą Chereą ir iškelia jam klausimą: "Ar yra galimybė, kad du žmonės, to paties temperamento ir panašaus išdidumo, galėtų atvirai kalbėtis?" Cherea tai laiko galimu dalyku. Dėl to Caligula siūlo nusiimti kaukes ir

kalbėtis. Cherea atvirai pasako, kad Caligula neturi to, už ką jis būtų mylimas, nors jis nėra bailys. Cherea į jį žiūri, kaip į nuolatinę grėsmę ir kenksmybę. Jis atsisako gyventi tokiame pasaulyje. Caligula paaiškina, kad saugumas ir logika nesiderina. Cherea sako, kadc Caligula turi dingti.

Caligula jo toliau paklausia, kodėl jis nesutinka mokėti savo kainos. Cherea atsako, kad jis nesutinka logikos statyti ant absurdų. Gyventi Caligulos pasaulyje yra nelaimė. Tai pasakęs jis laukia Caligulos pasmerkimo. Caligula tačiau, nors turi po ranka įrodymus apie jo ruošiamą perversmą, juos sunaikina. Tuo būdu jis nori pasirodyti prieštaraujantis sau pačiam. Cherea tačiau jam pastebi, kad jis žudo be įrodymų. Ir jis su tuo yra susitaikęs. Caligula baigia pokalbį pareiškimu, kad malonu yra matyti nekaltą žmogų. Tačiau nei dievai negali atstatyti nekaltybės, nenubaudę nusikaltėlio, sako jis.

Mirties filosofija

Ketvirtas veiksmas prasideda tuo, kad senatorius ir poetas prieina įsitikinimo, kad Caligulą reikia nužudyti. Tačiau poetas ir senatorius nesutinka, dėl ko jį reikia nužudytti. Poetas sako, kad, jei jis jį ir nužudytų, jo širdis būtų su juo (554 psl.). Kas nors iš poeto yra Caligulos viduje. Tačiau poetas supranta savo problemą. Politikas prieštarauja poetui, kad jis yra despoto sugadytas. Tačiau jis sutinka, kad Caligula savo elgesiu skatina žmones mąstyti. "Netikrumas, labiau negu kas kita verčia žmogų būti protingu". Tačiau jis pasilieka prie nuomonės, kad Caligulą reikia pašalinti.

Scenoje pasirodo apts Caligula šį kartą apsivilkęs baletininko drabužiais. Jo senoji meilužė praneša senatoriams, kad seniau jie būdavo kviečiami svarstyti valstybės reikalų, o dabar valdovas juos kviečia dalyvauti kartu su juo spektaklyje. Ir, jei kas nenorėtų dalyvauti, bus nužudytas.

Tai girdėdamas, Charea nusprendžia, kad veikti reikia greitai. Pasklinda gandas, kad Caligula serga nepagydoma liga. Jis vemia kraujais. Kaikurie tuojau pradeda jo gailėtis. Grįžęs scenon Caligula apkabina tuos, kurie jo gailėjosi. Jis kalba apie gyvenimo brangybę. Jis prieina nuomonės, kad jo valdymas lig šiol buvo perdaug laimingas. Gyvenimas tačiau negali apsieiti be didelių bėdų. Dėl to jis imasi uždavinio atstoti epidemijas.

Tada jo senoji mylimoji supranta, kad Caligula yra miręs. Ji mano, kad jis turi perdaug sielos. Ji praneša, kad Caligula yra sukvietęs būrį poetų ir reikalaus iš jų trumpu posmu aptarti mirtį (64 psl.). Jis jiems duoda tik po vieną minutę laiko. Tačiau poetų deklamacijos jo nepatenkina. Jis tik vienas yra tikras menininkas. Ir jo kūryba reiškiasi jėga.

Poetas Scipio deklamuoja apie saldų pamišimą, neturintį vilties. Caligula tikėjosi iš poetų susilaukti savo sąjungininkų, kurie jį apgintų, tačiau dabar jis mato, kad visi yra prieš jį. Poetus jis išvaro. Tačiau nužudyto senatoriaus sūnus, poetas Scipio pareiškia, kad jis vistiek yra už Caligulą.

Save suprasti Caligula nori nužudydamas savo senąją meilužę. Tai bus jo širdies grynumo liūdininkas, padarytas jam savitu būdu. Tai bus jo karjeros pabaiga. Jis prisipažįsta, kad žudymų jam reikia. Kai jis nežudo, jis jaučiasi vienišas. Jo palengvėjimas yra būti arti mirties.

Jis kviečia Casonią atsigulti ir pailsėti. Jis klausia jos, ar ji negirdi tų neapykantos garsų aplink juos. Caligula toliau svarsto klausimą, kas jį nužudys. Jis mano, kad ne tie, kurių sūnus ar tėvus jis nužudė. Jo senoji ištvirkėlė žada jį ginti. Ji mano, kad jei kas išdrįstų jį žudyti, tai ugnis iš dangaus juos sunaikintų. Caligula nemano, kad yra dangus. Ji pastebi, kad iš lengvo jame miršta žmogus. Caligula sutinka, kad ji teisingai jį supranta. Ji nori užsitikrinti, kad ji galės pasilikti su juo visada. Tačiau Caligulai kyla klausimas, ar nereikia atsikratyti paskutinio liūdininko. Jis yra pasirinkęs žudančiojo laimę. Meilės jam negana. Jam ateina galvon mintis, kad žuvusi jo sesuo — mylimoji, gerai, kad yra žuvusi. Pasenusi Drusilla būtų blogiau, negu mirusi Drusilla. Dabar jis žino, kad nieko nėra pasiliekančio. "Istorijoje yra buvę tik du ar trys, kurie tikrai pasiekė laisvės, tos kvailos laimės", sako jis (72 psl.).

Tai sakydamas, jis smaugia Casoniją. "Aš gyvenu, aš žudau... Tai yra garbinga izoliacija žmnogaus, kuris visą gyvenimą ugdo savyje ir siekia nesuvokiamo nenubausto žudiko džiaugsmo" (72 psl.). Jis tai sako pusgyvei Casonijai. Jis pasakoja jai, kad ji yra kalta, kad jis nepasiekė mėnulio.

Pagaliau jį apima laimė. Tačiau laimė taip pat turi savo pabaigą. Pagaliau jis pradeda verkti. Jis siekė negalimybės. "Aš siekiau pasaulio ribų slaptosiose savo širdies vietose... Aš pasirin-

kau blogą kelią, kuris niekur nenuveda. Mano laisvė nėra teisinga... Mes būsim kalti amžinai..."

Pagaliau jis sau įsako: "Caligula eik istorijon". Ateina jo priešai: politikas ir poetas ir jį nužudo. Žudomas jis šaukia: "Aš dar gyvas". (73 psl.).

Keletas pastabų

Camus yra gerai įsimąstęs į modernių politinių sauvaliautojų dvasios pagrindus. Drama šiek tiek atliepia prancūzo išūgyvenimus, kai Prancūz'ija buvo Hitlerio okupuota. Tačiau ši jo padaryta analizė tinka ir marksistiniams sauvaliautojams. Kitas prancūzas rašytojas ir filosofas Sartre, nors taip pat skaudžiai išgyveno totalistinį nacių valdymą, tačiau bent marksizmo atžvilgiu toks kietas nebuvo.

Camus nėra susilaukęs populiarumo nei prancūzų visuomenėje, nei JAV viosuomenėje, nors šios dramos vertimas į anglų kalbą yra padarytas. Turinio atpasakojimas lietuviškai yra padarytas iš angliško vertimo. (Ver. Stuart Gilbert, Caligula and three other plays, Vintage Books 1958 m.). Lietuviškai visuomenei, išgyvenusiai abu despotizmus, ši drama yra verta dėmesio.

Camus analizė parodo, kad toks visuomeninis sauvaliautojas atsiranda iš depresijos, kilusios dėl vienokios ar kitokios priežasties. Tačiau depresija nėra geras įvadas pasaulio reformuotojui. Tai yra pastebėjęs rekolekcijų metodo išradėjas šv. Ignacas Lojola. Jis ten sako, kad, kai esi prislėgtoje būklėje, nedaryk lemtingų sprendimų.

Camus šioje dramoje vaizduoja despoto ryšį su politikais ir poetais. Su politikais jis turi tą bendro, kad nori veikti gyvenamąją tikrovę. Su poetais jis turi tą bendro, kad jis yra atitrūkęs nuo gyvenamosios tikrovės ir mano, kad su ja nesiskaitydamas jis gali reformuoti pasaulį.

REZOLIUCIJA
liečianti sąlygas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, minint 45-tą metinę masinių deportacijų sukaktį.

Krikščionių Demokratų partijos COPEI Nacionalinis Komitetas!

TURĖDAMAS DĖMESY, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos respublikų tautos laikosi politinės laisvės, kulto ir nepriklausomybės principų;

TURĖDAMAS DĖMESY, kad dvišalės taikos sutartys buvo pasirašytos tarp Sovietų Sąjungos ir trijų Baltijos valstybių Dorpate (1920 m. vasario mėn. 2 d.), Maskvoje (1920 m. liepos nmėn. 12 d.) ir Rygoje (1920 m. rugpiūčio mėn. 11 d.), kuriose Sovietų Sąjunga garantavo trims Baltijos valstybėms amžiną teritorijos nepažeidžiamumą ir taiką;

TURĖDAMAS DĖMESY, kad Baltijos Respublikos gyvavo kaip suvereninės ir nepriklausomos valstybės, kurios priklausė ir buvo pripažintos Tautų Sąjungos;

TURĖDAMAS DĖMESY Helsinkio Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencijos Galutinio Akto aštuntąjį straipsnį, kuriuo garantuojama tautų laisvo apsisprendimo teisė ir jų teisė pilnoje laisvėje nusistatyti, kada ir kaip jos pageidauja tvarkyti savo vidaus ir užsienio reikalus;

PASMERKDAMAS FAKTĄ, kad Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga, sąmoksle su Nacių Vokietija, pasirašė Molotovo — Ribbentropo paktą, pagal kurį S.S.S.R. okupavo ir nelegaliai pasigrobė Baltijos valstybes, jėga jas įjungdama pažeidžiant pasirašytas sutartis;

TURĖDAMAS DĖMESY, kad S.S.S.R. atsisako vykdyti Helsinkio susitarimus, laisvu noru būdamas jų signataras;

TURĖDAMAS DĖMESY, kad baltų kilmės Venezuelos piliečiai lojaliai ir su pasišventimu prisidėjo prie Venezuelos Respublikos ir jos institucijų išvystymo,

N U T A R I A

1. PRIPAŽINTI Lietuvos, Latvijos ir Estijos tautų troškimus ir teises gyventi laisvėje ir nepriklausomybėje, toli nuo S.S.S.R. dominavimo;

2. PRIPAŽINTI, kad sunki šių kraštų piliečių padėtis turėtų būti svarstymų tema konferencijose, kad patikrinus Helsinkio Galutinio Akto vykdymą,

3. PASIŪLYTI Venezuelos vyriausybei, kad Baltijos valstybių klausimas būtų pateiktas svarstyti Jungtinių Tautų Dekolonizacijos Pakomisei, kaip savo rezoliuciją yra pasiūlęs Europos Parlamentas.

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ PARTIJA
Nacionalinis Komitetas
Caracas, Venezuela

ATSIŲSTA PAMINĖTI

SUVAŽIAVIMO DARBAI 1985 m., Lietuvių kultūros institutas, Romuva, Lampertheim, red. Vincas Bartusevičius. Mažo formato, minkštais viršeliais, 128 psl., kaina $3.00 arba 10 DM.

Bronys Raila, TAVE MYLĖTI TEGALIMA IŠ TOLO, radijo prakalbos į Lietuvą 1983 - 1985 m. Leidėjas – mecenatas Kostas Ramonas, aplanko dailininkas Vytautas O. Virkau. Spausdino "Draugo" spastuvė, 4545 West 63rd St., Chicago, ILL 60629. Minkštais viršeliais, 442 psl., kaina 8 dol.

Bronius Kviklys, LIETUVOS BAŽNYČIA, Vilniaus arkivyskupija II dalis. Tai penkta dalis Lietuvos bažnyčių aprašo, kurį leidžia Amerikos Lietuvių Bibliotekos leidykla, Čikaga, 1986 m. Kietais viršeliais, 592 psl., tiražas 1500 egz., spaudė M. Morkūno spaustuvė, Čikaga, ILL. Gausybė iliustracijų, prabanginis popierius. Tai vienas iš puikiausių ir prasmingiausių leidinių išeivijoje. Redaktorius, leidėjas ir jų bendradarbiai už jį yra nusipelnę didelės padėkos, pagarbos ir istorinio įvertinimo.

TEILHARDO DE CHARDIN MOKSLO IR JO KOSMOVIZIJOS ANALIZĖ

PRANAS JUCAITIS

(Tęsinys iš Nr. 2-3 1968 (64 - 65)

Žmogaus ir pasaulio fenomenologija

Teilhard de Chardin mums pažadėjo pateikti grynai mokslinį bei nuoseklų žmogaus ir viso kosmoso pilnai suderintą pasaulėvaizdį, jo žodžiais fenomeną, taigi pilną ir vientisą kosmoviziją su žmogumi kaip evoliucijos ašimi. Uždavinys sunkus ir mažai kas tedrįso užsikrauti ant pečių tokį Sizifo darbą.

Yra didelis skirtumas tarp neorganinio or organinio pasaulio ir tarp įvairių gamtos mokslo šakų, kurių kiekviena turi savo gana aprėžtą sritį. Žmogų galima nagrinėti iš psichologijos, sociologijos, biochemijos ir kt. aspektų. Tačiau jie turi savo ribas ir nelabai tesiderina su kosmoso fenomenais, su astronomija, astrofizika ir t.t. Norint gauti bendrą vaizdą, tektų bandyti tuos visus mokslus sutelkti į vieną vietą, spragas užpildant ekstrapoliacijomis ir hipotezėmis, paimtomis iš filosofijos ar teologijos. Tačiau tada vadinamoji fenomenologija nebus nei gamtamokslis, nei filosofija, nei teologija, nors toje vizijoje be abejo bus filosofinių ar teologinių implikacijų, kurios, deja, turės derintis su kosmoso fenomenologija, kad ji sudarytų vientisumo vaizdą. Tačiau pastaruoju atveju gali nukentėti tariamoji *mokslinė* veikalo pusė.

Teilhardas pasirinko skirtingą metodologiją arba filosofiją, jungiančią teoriją su realybe, bet jau labai savotišku asmeniniu būdu. Autorius juto minėtąjį pasaulio pasimetimą, jautė savo paties nusivylimo skausmą. Todėl jo fenomenologija išėjo labai spalvinga, nors ir labai asmeniška. Jis pasirinko prielaidas ne todėl, kad jos būtų paremtos gamtos mokslu, bet jos jam buvo naudingos jo tikslui — sudaryti ryškų bei sklandų *žmogaus* visatos vaizdą.

Teilhardo de Chardin mokslas

Klausimas: kas Teilhardo supratimu yra mokslas? Jo mokslas

turbūt yra kitoks, negu tokių garsių ir žymių mokslininkų kaip prof. G. G. Simpson, arba prof. Sir Peter Medawar, Nobelio premijos laureato ir kt., kurie Teilhardą gana žiauriai kritikavo.

Pgal Teilhardą, modernųjį mokslą galima būtų pavadinti "analitiniu". Toks mokslas yra labai elementarinėje stadijoje, pasenęs, kurį reikėtų pakeisti pažangesniu "sintetiniu" mokslu. Mokslas turįs apimti visumą su dabartimi ir ateitimi. Žmogų reikia nagrinėti ryšium su kosmosu, nuo atomų visatos pačioje pradžioje iki pabaigos, kada sintezę užbaigs evoliucija *Omegos* taške. Tiesa, daug ko mes negalime stebėti. Daug kas nepasiduoda bandymams. Tačiau Teilhardas šiuos sunkumus apeina, arba šiuos "trans-eksperimentinius" sunkumus nugali analogijos pagalba, imdamas kai ką iš mokslo (*PH*, 57 psl., *PM*, 61 psl., *MIK*, 36 psl.), iš tikėjimo (*PH*, 345 psl., *PM*, 311 psl., *MIK*, 308 psl.) ir iš logikos (*PH*, 66 psl., *PM*, 68 psl., *MIK*, 44 psl.).

To sintetinio mokslo svarbiausias principas yra ypatinga žmogaus reikšmė gamtoje bei tikėjimas į evoliucijos pažangą ir jos galutinį pasisekimą, nors Teilhardas ir *nepateikia naujos informacijos* visai sistemai, jis tik išreiškia, ką jis jau turėjo pradžioje. Jis pats pripažįsta, kad net ir tokį aiškinimą jis turėjo padažyti misticizmu ir apkrauti tikėjimu (*PH*, 345 psl., *PM*, 311 psl., *MIK*, 308 psl.). Aišku, kad toks Teilhardo de Chardin "mokslo" supratimas lengvai įsirikiuoja į teilhardizmo *transformistinę* mitologiją.

Reikia pabrėžti savotišką Teilhardo metodą (arba laikyseną). Kai kada ir jis pasinaudoja empyriniu mokslu, bet nuo jo nusisuka, kai tikrasis mokslas jam netinka arba negali įsijungti į kosmoso fenomeną. Kai stebėjimai jam jau nepadeda, jis griebiasi logikos ir samprotavimo — ir dar vis mokslo vardu!

Šitai turint galvoje galima bandyti naujoje šviesoje bent kiek geriau "suprasti" kai kuriuos Teilhardo absurdiškai atrodančius teigimus. Mokslas nieko negali pasakyti apie tai, kad negyvoji medžiaga turinti sąmonės formą ("dedans"). Bet Teilhardui tai nėra absurdas; jis argumentuoja, kad nors masė ir yra modifikuojama greičio, bet mes nematome masės pasikeitimo, t. y. mes nepastebime kokios nors naujos dimensijos. Analogiškai imant, jeigu sąmoningumas pastebimas žmoguje, tai jis yra ir *visame* kosmose užmaskuotoje formoje (*PH*, 56-58 psls., *PM*, 58 - 61 psl., *MIK*, 34 - 37 psl.).

Klausimas: kodėl Teilhardas kai kam yra taip labai patrauk-

lus? Patraukli pati jo pasaulio vizija, jos smulkmenos tokiems žmonėms neatrodo labai svarbios — ar jose yra bent kiek mokslinio tikslumo ar ne.

Teilhardo de Chardin evoliucija

Ecoliucija yra tiktai mokslinė darbo hipotezė, bet ne įrodytas faktas. Teilhardas yra linkęs atmesti daugelio priimtą Charles Darwino gamtinės atrankos (selekcijos) mintį, o labiausiai laikytis lamarkizmo su ortogenezės geru priedu, t.y. įgytų savybių paveldėjimu. Ortogenetinė evoliucija turi metafizinių bruožų ir biologų nenorima pripažinti. Į genetiką Teilhardas nekreipia dėmesio. Atrodo, kad jo evoliucijos procesas yra vairuojamas nuo viršaus, t. y. nuo *Omegos* taško. Vadinamoji jo evoliucija (*PH*, 242 psl., *PMN*, 219 psl., *MIK*, 209 psl.) remiasi teriamuoju *kompleksingumo* — sąmonės "dėsniu".

Šis "dėsnis", Teilhardo sugalvotas evoliucijai pateisinti, yra jam prie širdies; tas "dėsnis" taip pat praskleidžia kelius į ateitį. Tas taip mėgiamas "principas" varė nepaprastų daiktų judėjimą į komplikuotesnius, elementarines daleles iki atomų, atomus į molekules, vienacelius gyvūnus iki daugiacelių ir t.t. Didėjantis komkplikuotumas — tai kosmogenezės variklis. Kas yra svarbiau, kad su didėjančiu "complexity" ("komplikuotumnu") yra susijęs ir padidėjęs sąmoningumas, atseit "psichizmas". Ar tas dėsnis gali būti moksliškas? Teilhardas atsako teigiamai, nes viską ką galima įsivaizduoti kaip fizinės realybės pratęsimą, yra moksliška, nors gal ir nėra galima įrodyti mokslo priemonėmis. Jeigu šis dėsnis negalioja, tai gali sugriūti visa iškilminga Teilhardo didžioji sintezė. "Didėjantis kompleksingumas nėra esminis evoliucijos bruožas... Daugelis parazitinių organizmų yra mažiau sudėtingi negu jų pirmatakai" — sako prof. P. Cook, Jr. iš Seattle universiteto (Scientific Research, Nov. 10, 1969, 6 psl.).

Tiesa, yra pastebimas tam tikras smegenų ryšys su psichine kokybe ir su nervinės sistemos santvarka. Tai patvirtina ir gamtos mokslas. Tačiau tai toli gražu nuo minimo Teilhardo dėsnio universalinio pritaikymo. Taip pat negalima pateisinti psicho-socialinės evoliucijos su biologine, t. y. organine evoliucija. Todėl ir to "dėsnio" negalima ekstrapoliuoti į ateitį, bent kaip tikrą gamtamokslinę hipotezę.

Teilhardas ir ateities įvykiai

Pasaulio (ne žmogaus kaip asmens) ateitis yra didžiausias Teilhardo atradimas. Jis tą ar tokią ateitį visai kitaip įsivaizduoja, negu bet kas kitas. Tai ne 10 ir ne 100 metų, bet milijonai mūsų gyvenimo metų šioje planetoje! Jo didžiausias rūpestis yra žmonijos "kaip zoologinės grupės" ("le groupe zoologique humain") ateitis evoliuciniame kosmoso procese. Jis nesirūpina žmonių pagausėjimu, pasaulinio mąsto badu arba branduolinių ginklų žalingu veikimu.

Teilhardo viltis buvo žmonijos, kaip biologinės padermės sutelkimas į didesnius vienetus: fiziniai, protiniai ir dvasiniai. Tai jo viltis — sukurti daugiau kūrybingumo, cerebralizacijos, žmonijos konvergencijos ir koncentracijos. Tai būtų jo "komplekšifikacijos" sąmoningumo "dėsnio" evoliucija ir tąsa. Nors tokio progreso visatoje dabar nematome, bet Teilhardas ir čia yra didelis optimistas. Tai nėra mokslinės fenomenalolgijos ateities kompleksas, bet daugiau jo religinio jausmo ir jo egzistencialistinio elemento pasekmė. Jis net nelabai rūpinosi dabartimi. Jis labiau rūpinasi įvykiais istorijos pabaigoje.

Prie tokio jo optimizmo prisidėjo ir jo palinkimas į bendrybes ir universalumą individo ir asmens sąskaiton.[20] Todėl jis nepakankamai atsižvelgdavo į *šių dienų* žmonijos tragediją, skurdą ir beviltiškumą.

Sekantis žingsnis būtų sujungti žmoniją į vis didesnius ir tampresnius susibūrimus — tai linkimas į socializaciją asmens nenaudai. Depersonalizacijoje (nuasmeninime) glūdi labai didelis teilhardizmo pavojus. Jis niekada nerodė didesnės pagarbos arba dėmesio amseniui. Teilhardas dažnai teigiamai pasisakydavo apie fašizmą ir apie socializmą. Nors jis ir nesutikdavo su totalitariniu materializmu, tačiau praktikoje, atrodo, jis neparodydavo pakankamos pagarbos žmogui kaip asmeniui.

Omega

Teilhardas vartojo Omegos sąvoką, norėdamas išreikšti kolektyvinę refleksiją evoliucinio proceso pabaigoje. Omega pasižymi autonomija ir transcendencija (*PH*, 331 psl., *PM*, 297 psl., *MIK*, 293 posl.) ir šiuo atveju ji neturi ryšio su medžiaga; beliko tiktai "iš vidaus" ("within") ir "iš lauko" ("without") visai

pašalinta. Įvyko perversmas — *medžiaga pranyko*... Pagal Teilhardą medžiagoje buvo sąmoningumas pasaulio pradžioje. Tai kodėl gi medžiaga Omegoje neturėjo pasilikti ir kosmoso pabaigoje? Toks *prieštaravimas padaro negaliojančia ir visą Teilhardo sistemą!* Kitas reikalas, kodėl turi būti pasaulio pabaiga ir žmogui mirtis? Ar negalima išvengti *konvergencijos?* Ar didėjanti kompelsija ir didėjanti sąmonė negalėtų žingsniuoti paraleliai? Iki žmogaus evoliucija buvo divergentinė, o kai tik atsirado žmogus — kodėl evoliucija tapo konvergentinė? Ar šito nedarnumo Teilhardas nepastebėjo? Čia -pasiliko *neištikimas* savo fenomenologijai ir ieškojo prieglobsčio krikščionybėje.

Teilhardo kristologija

Užbaigęs "mokslinį" *Le Phenomene humain* ("žmogiškasis fenomenas") skyrių, Teilhardas pridėjo epilogą — "*Le Phenomene chretien*" ("krikščioniškasis fenomenas"), angliškame vertime – "The Christian Phenomenon" (*PH*, 324 - 332 psl., *PM*, 291 - 299 psl., *MIK*, 287 — 295 psl.), kur jis sako, kad evoliucija įliejo į krikščionybę naujo kraujo ir kad jos likimas yra užimti pačios evoliucijos vietą... Pagal Teilhardą, krikščiolnybė per (transformsitinę!) evoliuciją labiau suartina žmogų su Dievu, o Kristus organiškai apsigaubia savo kūrybos didybe...

Kaip jau minėjau, Teilhardas savo knygoje *PH* (arba *PM*) jungia tris svarbius elementus: kosminį, žmogišką ir kristišką ("le Christique"). Šie elementai sudaro pasaulio sintezę. Dievas yra kosmogenezės dievas, t.y. evoliucijos Dievas, kuris yra integralinė, neatskiriama evoliucijos dalis. Teilhardo pasaulėvaizdis būtų visai iškreiptas, jeigu pašalintum bent vieną tų trijų sudedamųjų dalių. Tos trys dalys sudaro vizijos esmę: kiekviena jų dalis gali būti kildinama iš kitų ir kiekviena suvedama į kitas. Jo postuluotas *monizmas* atmeta minties ir medžiagos dualizmą, nepripažįsta griežto skirtumo tarp Dievo ir žmogaus, o *Dievą sulygina su evoliucijos procesu*... Tokia kristologija šiaip ar taip užima labai daug vietos Teilhardo kosmologijoje. Todėl turime bent trumpai panagrinėšti Teilhardo kristologiją ir net jo teologiją, nes jos sudaro integralinę jo "gamtamokslinės" sintezės dalį.

Teilhardo kristologijoje svarbią vietą užima Omegos taškas (arba pati Omega). Į Omegą Teilhardas žiūrėjo iš dviejų kampų: Omega yra natūralinės evoliucijos galutinis produktas, kitą vertus

— Omega nepriklauso nuo gamtos jėgų, nes Omega yra paskutinė serijos (eilės) riba, bet, būdama visų serijų nuošalyje, ji išvengia erdvės ir laiko. Omega yra kažkas realaus, kas gali pakelti ir vykdyti visą pasaulinės evoliucijos "svorį". Taip Teilhardui atrodo krikščionybės Dievo samprata.

Išvada — paskutinėje evoliucijos stadijoje Teilhardas buvo priverstas pripažinti BŪTIES pirmenybę virš *tapsmo*... (bent paskutinėje evoliucijos stadijoje). Tai *vienas jo nenuoseklumų*. Iš viso *dvi* Omegos sampratos sudaro sunkumų jo teologijoje — abejotinumų ir dviprasmiškumų. Vietomis atrodo, kad Omega turi dieviškumo savybių (transcendencijos, vieningumo), kitose jo raštų vietose Omega vaizduojama kaip natūralinių procesų padaras; o dar kitur — kaip krikščionybės Dievas ar Kristus.

Teilhardui kosmogenezė buvo kristogenezė. Evoliucija paruošė Kristaus kūną. Tai kas atsitiko su Teilhardo kristologija? Čia "volens nolens" (noromis nenoromis) *turėjo atsisakyti* savo postuluotojo *monizmo* ir sugrįžti prie *dualizmo*, kurio jis taip nemėgo, stengdamasis jo visaip išvengti. Nors Omega yra paskutinė evoliucijos dalis, bet ji yra ir nuošaliai nuo evoliucijos bei jos "serijų". Čia vėl kitas Teilhardo nenuoseklumų, atsisakant net monizmo. Jeigu jis būtų buvęs ištikimas iki galo savo principams, jis būtų radęs ne Dievą — Omegą, o kokį nors netūralų dievuką ar dievą.

Teilhardas pasiekė Dievą iš apačios. Toks Dievas turėtų turėti ryšį su "sąmoningumu", iš kurio jis išniro. Sakykim, kad jo sistema yra rišli arba nuosekli, tai nėra nieko daugiau, kaip tik evoliucinis *natūralizmas* (Jones). Kai Teilhardas įveda transcendentinį Dievą, tai jo sistema pasidaro pilna prieštaravimų ir absurdų, nors iš tikrųjų atrodančių puošnių ir pretenzingų terminų rinkinys. Pastaruoju atveju toji sistema nedaug teturi vertės. Jos tariamasis darnumas ir logiškumas dingo.

Teilhardas bandė išvengti *panteizmo*, nes jo Dievas yra truputį daugiau negu vien tik galutiniųjų kosmoso konvergencijos centrų susiliejimas. Tačiau Teilhardas labiau pabrėždavo Kristaus kosminį vaidmenį, negu Jo kaip Išganytojo misiją. Ar galima fizinį Kristaus grįžimą prilyginti visų "sąmoningumų" susiliejimui į Aukščiausią Sąmoningumą *Omegos* taške?

Ar Šventraštyje yra užuominų, kad Kristaus sugrįžimas sutaps su tuo laiku, kada žmonija bus natūraliai (evoliuciniai) pri-

brendusi — užbaigusi savo evoliuciją? Teilhardas viską mato ir sprendžia pro evoliucinius akinius. Jo tas*Le Milieu Divin* ("dieviškosios aplinkos centras") rodo (133-189) psl.), kad didelė krikščionybės paslaptis yra ne Dievo apreiškimas ir apsireiškimas, bet Dievo *permatomumas* pasaulyje. Ar tai reiškia transcendenciją, ar imanentiškumą Teilhardo sampratos kristologijoje?

Teilhardo gyvenime būta daug vidinių konfliktų. Jis turėjo medžiagos ir dvasios, kūno ir sielos problemų. Jos buvo susijusios su intelekto sunkumais, be to dar turėjo ir gilių asmenikškų implikacijų. Jam atrodė, kad krikščionybės uždavinys ir tikslas yra puoselėti "evoliuciją". Tai pati svarbiausia jo misticizmo dalis, išryškinanti pagrindinius jo "mokslo" trūkumus.

Žmogaus kilmę galima aiškinti kaip "special creation" ("kaip specialų Dievo kūrybos aktą"), arba kaip "infinite leap forward ("kaip begalinį šuolį pirmyn"). Abu šiuos teigimus galima sutelpinti Teilhardo evoliucijos terminologijoje, nes Teilhardo funkcija yra paskubinti žmonijos *noosferinę* evoliuciją.

Svarbesnės išvados

Teilhardo mintis buvo gimininga labai įvairių mokslo žmonių kryptims: pvz. Duns Scotus, Lloyd Morgano ("emergent" evoliucionisto) ir Julian Huxley (evoliuciniam humanistui). *Ką davė Teilhardas?* Savotiško evoliucionizmo ir iškreiptos mistinės krikščionybės sintezę. Jis pamynė po kojomis ir empyrinį mokslą ir biblinę krikščionybę... Jis atmetė šių dienų mokslą ir biblinį tikėjimą. Jis nuvertino žmogiškąjį asmenį kaip individą ir individualybę. Jo sintezėje vyrauja *natūralizmas* ir žmogus Dievo sąskaiton bei gamtinis pasaulis Kristaus sąskaiton (nežiūrint to fakto, kad Teilhardas labai ir labai dažnai pabrėžia, kad jis myli Kristų, Jo Švč. Širdį, Švč. Mergelę Mariją, Dievo Motiną ir t.t.). Kaip tik čia ir yra Teilhardo *pavojus!*[21]

Teilhardo tas vadinamas *kosminis* Kristus, kurį esą nešanti Evoliucija, gali mus nuvesti į garbinimą gamtinės dievybės, netenkant Triasmenio Dievo, kurį apreiškė Šventraštis ir Tradicija — du Apreiškimo šaltiniai, kuriuos Teilhardas pakeičia savo praeities ir ateities vizijomis. Jo supratimu net "gamtinis pasaulis, žmogaus gyvenimas, humaniškumas yra didingesnis, artimesnis, paslaptingesnis ir gyvastingesnis, negu Švento Rašto *Dievas*" (..."que le *Dieu* de l'Ecriture" — pabraukta cituojant).[22]

Kaip ir egzistencinis reliativizmas, Teilhardas de Chardin, mokslo vardu mums pateikė optimistinę, bet netikrą *viltį* nepatikimos ir visiškai netikros *ateities* akivaizdoje.

Nuo evoliucijos teorijos iki dialektinio materializmo

Evoliucionistas Raymond Nogar, O.P., Ph.D., savo knygoje *The Wisdom of Evolution* (plg. loc. cit.), kurią žymime *WE* inicialais, sako, kad vadinamą kultūrinę arba psichosocialinę evoliuciją tegalima lyginti su organine evoliucija tik perkeltine — metaforine prasme, nes jų panašumas yra labai tolimas. Kitas evoliucionistas — A. Franklin Shull sako, kad "evoliuciją studijuojantieji" neturėtų tuos du procesus supainioti, t. y. nemanyti, kad biologinę evoliuciją galima išvesti iš kultūrinės evoliucijos.

Ilgainiui evoliucija tapo moksline ideologija arba ideosofija evoliucijai virtus evoliucionizmu. Teilhard de Chardin teoriją — savo rūšies evoliucionizmą — aprašo ir apibūdina šitaip: žr. *PM*, 219 psl., *PH*, 242 psl., ir *WE*, 249 psl.

Ar evoliucija yra teorija, ar sistema arba hipotezė? Ji esanti daug daugiau negu visa tai: evoliucijai turi nusilenkti visos teorijos, sistemos ir hipotezės... Evoliucija yra šviesa, nušviečianti visus faktus. Ji yra kreivė, į kurią turi įsirikiuoti visos linijos, taria Teilhardas. Tačiau iš tikrųjų evoliucionizmo teorija ir ideologija nėra teisėta ekstrapoliacija bet kokios mokslinės teorijos, niekuo nepateisinamas proto nusiteikimas, už ką neatsako nei mokslas, nei filosofija.

Nuo evoliucionizmo iki istoricizmo

Apie šį savo rūšies iodeologinį procesą Teilhardas būdingai yra pasisakęs tame *PM*, 252-254 psl. Evoliucionizmo ideologai teigia, kad pasaulis yra sudarytas iš judančios *medžiagos*, jis yra nuolatinėje judesio būklėje — evoliuciniame procese, ir kad evoliucija yra atsakinga, kildindama visus daiktus, ir kad nieko nėra pastovaus bei nekintamo. Tai evoliucionizmas, priešingas ir mokslui ir filosofijai.

Iš evoliucionizmo kyla *istorizmas* — istorinis požiūris į gamtos ir visuomenės gyvenimo apraiškas bei reiškinius kaip į evoliucinius procesus, turinčius savo istoriją, t.y. atsirandančius tam

tikroje evoliucijos pakopoje ir dėsningai savaimingai besivystančius. Tai iš evoliucionizmo kilęs istorizmas, vadinamas ir istoricizmu, kuris nesiderina nei su istorijos, nei su mokslo dėsniais, pagrįstais pačia dalykų tikrove.

Iš evoliucionizmo žengiama ir į egzistencializmą, pagal kurį tikroji egzistencija — tai konkretus, kūnu ir krauju, save apsprendžiantis žmogus su visomis krizėmis ir "kraštutinėmis situacijomis", būdingomis net absurdui, kaip ir pats evoliucionizmas. Dialektinis materializmas yra Markso - Lenino partijos pasaulėžiūra. Evoliucionizmo ir istorizmo pažangiai skambančios ir apgaulingos idėjos duoda dialektiniam materializmui stiprybę po empirinio mokslo kauke.

Teilhardo kristologijoje beveik nėra vietos nekintamam, transcendentiniam Dievui, esmingam visuotinės krikščionybės mokslui. Teilhardo evoliucionizmas krypsta labiau į fizinę, imanentinę, arba organinę kristologijos formą, jeigu taip iš viso galima išsireikšti. Dialogui su marksistais Teilhardas turėjo iš esmės pakeisti katalikišką sampratą apie Dievą savo teologiniuose samprotavimuose.[23]

Teilhardo svarstymai prasidėjo ne Dievo doktrina, bet Kristaus asmeniu. Taip reikalams susiklojus, Teilhardas apie Dievą kalbėjo kaip apie imanentinį Kristų (Jones, 63 psl.), veikiantį žinomajame kosmose. Padaręs tik tokią nuolaidą fizinėje, daugiau organinės kristologijos formoje, Teilhardas tegalėjo surasti tokį neva suartėjimą tarp krikščionių ir marksistų. Nėra jokios pagrįstos užuominos apie asmens atpirkimą; jokios rimtos minties apie nekintamą Dievą nėra Teilhardo teologinėje sampratoje, pateiktoje jo raštuose. Teilhardui atrodo, kad tik tokiu būdu galėtų įvykti bet koks suartėjimas tarp krikščionių ir marksistų. Labai įdomi Teilhardo monografijos autoriaus ir jo uolaus advokato Claude Cuenot pastaba apie savo idėjų bičiulio Teilhardo tariamojo mokslo rūšį: technikos prasme *Teilhardo mokslas nesąs pozityvus mokslas*, jis esąs dialektinės prigimties Engelso prasme. Claude Cuenot toliau dar prideda:

> *"Jeigu Engelsas devynioliktojo amžiaus pabaigoje būtų turėjęs visus gamtos mokslų duomenis, ypač iš paleontologijos ir antropologijos mokslų duomenų, kokius turėjo Teilhardas, tai jis (Engelsas) būtų galėjęs parašyti šį tą panašaus*

kaip Teilhardo Žmogaus fenomenas, tik be religinės dalies".[24]

Teilhardas ir jo šalininkai suokė giesmes pirmiausiai medžiagai, paskiau kristocentrizmui, net ir pačiam Kristui, kuriam Teilhardas paskyrė Omegos tašką, pagaliau nusileisdamas iki Engelso bei marksizmo bendravaizdžio žmogaus, kurį jis paskelbė pagrindinėje savo knygoje *Žmogaus fenomenas*. Šią knygą garsusis prancūzų marksizmo ideologas Roger Garaudy pasiūlė rusams išversti savo kalbon, ką jie ir padarė. Kodėl taip nutiko Teilhardui? Prof. Louis Bounoure sako, kad Teilhardo doktrina yra svetima gamtos mokslui ir pačiai dalykų tikrovei. Jo kosmologinė sistema yra nepagrįstų idėjų rinkinys, neturįs jokio ryšio su tikrojo pasaulio faktais. Toji jo kosmologinė sistema — tai suraizgyta mišrainė, pateikta labai keistu žodynu, kuriam aiškinti reikėjo parašyti didoką žodyną — "*Le Lexique*".[25] Pasak prof. Louis Bounoure, tai nėra joks žodynas, o tirštų minčių įvairiopas mišinys, kurį to "*Le Lexique*" sudarytojas, jau mums labai gerai žinomas evoliucionistas Claude Cuenot truputį praskaidrino.[26]

Tariamoji super-evoliucija yra vaikiškas organinės evoliucijos supainiojimas su žmonijos progresu: pvz. ugnies, rato, garo mašinos, antibiotikų, atominės bombos ir kitokių atradimų. Juk visa tai nieko bendro neturi su organine evoliucija. Juo labiau nieko bendro neturi su kosmine evoliucija, nes pastaroji yra organinės evoliucijos metafora. Teilhardo išvedžiojimai yra "vaikiškas ideologizmas" ("infantile ideologique", Louis Bounoure, loc. cit., 169 psl.); jo svajonių sferos kosmoteogonija niekada nebus minima pozityvinės patirties tribunole (Louis Bounoure, loc. cit., 178 psl.). Teilhardo pasisekimas priklauso nuo tariamos mokslo aureolės, poetinio lyrizmo, aukso amžiaus pažado ir dar kaip nuo didžiadvasio įkvėpėjo (Louis Bounoure).

Išvados ir pastabos

1. Metodologiniu atžvilgiu, kaip jau minėta Omegos atbaigime, Teilhardui nepavyko rasti vienalytiškumo savo paties doktrinoje. Teilhardas to *PM* pabaigoje savo pažado neišpildė, nes jis buvo priverstas grįžti prie taip jo nekenčiamo dualizmo. Jo teorija sugriūva: jeigu iš jos išleidi bent vieną elementą, tai ji lieka be vertės.

2. Pradėjęs savo tezę *tapsmo* mitu, o jau veikalo gale pats Teilhardas buvo priverstas grįžti prie *būties* sąvokos.

3. Teilhardas yra *antimoksliškas* savo tariamai "grynai moksliškam" veikale *PM*. Jis net pažeminančiai atsiliepė apie modernųjį gamtamokslį, jį vadindamas elementariu. Jis siūlė sudaryti "sintetinį mokslą", *maišydamas* krūvon įvairius gamtos mokslus, ir tą *mišinį* dar labiau *maišydamas su mistika ir religija*. Jis tame *PM* apvylė skaitytojus: vietoje mokslo jis davė misticizmu dvelkiančios poezijos prozoje mišinį, iš karto gal gana įdomų ir patrauklų.

4. Teilhardizmas — *gnosticizmas*, o Teilhardas yra istorinis gnostikas. Teilhardo teologija tai teologiškai skambąs pramanytas dalykas, kurį toks Jacques Maritain[28] vadina "theology-fiction" (teologine fikcija), kurioje nėra vietos Dievui Kūrėjui krikščioniška prasme. Suprantama, kodėl Teilhardas ir nekalba apie Dievą Kūrėją, pakeisdamas Jį "Dievu Išvystytoju", kurio tariamasis kūrybiškumas pasižymi jau *esamos medžiaginės* būties vienijimu, jungimu, įrengimu, tirštinimu ir t.t. Kitaip sakant, Teilhardo "Dievui Išvystytojui" arba "Evoliucijos Dievui" būtinai reikia *medžiaginės* būties, nes dvasinė būtis, būdama vientisa būtis ("ens simplex") iš viso negali būti vienijama, tartum ji būtų iš dalių sudaryta. Teilhardo gnosticizmui, kaip ir jo teologijai (teologinei fikcijai) savo ruožtu yra esminga *materialistinis* monizmas, kuriuo iš esmės remiasi panteizmas, panenteizmas, emantizmas ir t.t Dievas Kūrėjas gi viską kuria iš *nebūties*, o ne iš ko nors, nekalbant jau apie medžiagą, kuri yra Jo kūrinys. "Tad nieko nepadeda nuolatinė Teilhardo pastanga rodyti į Dievą kaip evoliucijos pradžią bei pabaigą, vadinant Jį Alfa ir Omega, nes visi šie nurodymai veda į Dievą žiedėją, bet ne į Dievą Kūrėją... O Dievas žiedėjas ar išvystytojas yra nereikalinga, nes nieko neišaiškinanti hipotezė" (Antanas Maceina).[29]

5. Teilhardas — *sekuliaristas*. Jis atmeta aiškų skirtumą tarp fizinių ir dvasinių dalykų, tarp organiškų ir kolektyvinių, tarp biologinių ir psichofizinių bei juridinių. Krikščionybė Teilhardo raštuose (apie kuriuos čia visą laiką ir kalbama), tampa vyriausia žmogiškojo veikimo ir žmogiškosios pažangos priemone, funkcija. Žmonija nuolat privalo tobulėti, žengti pirmyn, kad tokiu būdu sukurtų evoliuciniais procesais (pačiam Teilhardui neaiškiais) *sekuliarinę* valstybę, pašauktą išsivystyti į Dievą — Pasaulį. Iš jo

mokslo išeina, kad Dievas daugiau priklauso nuo žmogaus, negu žmogus nuo Dievo. Būdamas sekuliaristas, Teilhardas lengvai sutapo ir su *kolektyvistų* idėjomis, pagal kurias žmogus egzistuoja kolektyvui, o ne priešingai. Nenuostabu, kad jo sekuliaristinės, kolektyvistinės ir kitokios rūšies antimoksliškos bei anti-krikščioniškos idėjos, kaip ir anksčiau minėta, buvo ir tebėra marksistų bei komunistų labai vertinamos, išimčių neminint.

6. Teilhardas — *naujos religijos kūrėjas*, priešingos pačiai visuotinei krikščionybei.[30] Jis spėjo sukurti vadinamąjį naują tikėjimą ir tariamą naują religiją, atrodančią katalikiškai, bet turinčią visiškai kitokią prasmę.[31] Yra likęs Teilhardo laiškas, rašytas 1950.X.4 vienam ex-domininkonui, tapusiam senkatalikiu, kuris Teilhardą pakvietė jungtis prie senkatalikių, kadangi jo mokslas ir taip jau per daug aiškiai pasisakąs prieš katalikybę... Teilhardas tokį pakvietimą jungtis atmetė, nors ir pripažino, kad XVI amžiuje (Martyno Liuterio) reformacija buvusi per daug švelni.[32] Ne vienuoliško paklusnumo skatinamas, bet savo įsivaizduotos vizijų misijos persekiojamas, Teilhardas formaliai nepaliko nei jėzuitų, nei Katalikų Bažnyčios, kad sėkmingiau galėtų pravesti savo reformą pagal tą misiją, anot jo, veikdamas iš vidaus.[33]

Išnašos ir pastabos

20. Teilhardas savo raštuose žmogiškąjį asmenį vadina žmogiškąja *molekule*, kaip žinome, kuri su gamtiniu pasauliu sudaro vieną, neatskiriamą *bloką*. (*CJC*, 121 psl. ir *HIB*, 21 psl.).
21. Iki šiol iš vokiečių pats geriausias teilhardizmo kritikas sistemingai, įžvalgiai ir visapusiškai įrodęs įvairiopą Teilhardo pavojų, yra *Hans-Eduard Hengstenberg*, ontologas, antropologas, gamtos filosofas, žinomas ne tik teistinėje filosofijoje, bet ir teistinėje teologijoje. Savo kritiką jis paskelbė dviejuose stambaus formato veikaluose: *Evolution and Schoepfung* — Eine Antwort auf den Evolutionismus Teilhard de Chardins, Verlag Anton Pustet, Muenchen 1963, 247 psl. teksto ir *Mensch und Meterie* — zur Problematik Teilhard de Chardins, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart - Berlin - Koeln - Mainz 1965, 192 psl. teksto.
22. *ETG*, 278 psl.; plg. *CJC*, 120 psl. ir *HIB*, 19 - 20 psl.
23. *D. Gareth Jones:* Teilhard de Chardin, An Analysis and Assessment, Inter-Varsity Press, Downers Grove, Illinois; 1969 by the Tyndale Press, England 1970, 62-3 psl.
24. Claude Cuenot, loc. cit., 102 psl.
25. Plg. *Louis Pounoure*, Recherche d'une Doctrine de la Vie, Robert

BENDRADARBIAVIMAS SU OKUPANTU

VYTAUTAS VAIČIULIS

Buvo metas, kai santykių su pavergtąja Lietuva, bendradarbiavimo su tauta ir su okupantui bei kiti panašūs klausimai buvo labai populiarūs. Jais diskutuota, rašyta, ginčytasi, net karščiuotasi. Visa tai įnešė kiek šviesos į visą tą problematiką, bet nei ją išsprendė, nei išsėmė. Šiandien disputai aprimę ir visa problema lyg nustojusi aktualumo. Tačiau karts nuo karto ji vėl iškyla paviršiun ir sukelia bangelę, o gal ir kelias.

Prieš kiek laiko "Drauge" net per du vadinamuosius vedamuosius "viena Amerikos lietuvė" šiais klausimais pasisakė. Iš ilgų citatų atrodo, kad ji kažkodėl buvo gerokai pyktelėjusi ir surizgusi. (Žr. "Draugas", 1983.XII. 23 d.). Gal dėl to daugelis jos argumentų yra pilni "skylių", nelygumo, netikslumo ir pan. Gaila, kad "Draugas" nematė reikalo tai komentuoti. O reikėjo, nes tyla juk reiškia pritarimą. Lietuvės pasisakymai tetarnauja

---

laffont, Paris 1964, 121-179 psl.

26. To "Lexique" naujausią laidą parūpino pats *Claude Cuenot:* Nouveau lexique Teilhard de Chardin, Ed. du Seuil, Paris 1968, 223 psl.
27. *Jacques Maritain:* La Paysan de la Garonne, Desclee de Brouwer, Paris 1967, 177 psl.
28. *Dietrich von Hildebrand:* Trojan Horse in the City of God, Franciscan Herald Press, Chicago, Ill. 1967, 140 psl.
29. *Antanas Maceina:* Didieji dabarties klausimai, išleido "Krikščionis gyvenime" 1971 m., 260 - 267 psl.
30. Plg. *Maxime Gorce:* Le Concile et Teilhard – l'eternel et l'humain, Ed. Henri Messeiller, Neuschatel 1963, 196, 197-8 psl. *Henri Rambaud:* The Strange Faith of Teilhard de Chardin, Adleston (England) 1966, 14, 15-63 psl. *Teilhardo laiškai:* Lettres a Leontine Zanta, Desclee de Brouwer, Paris 1965, 127 psl.
31. Plg. *Monsignor Dr. Leon Schumacher:* The Truth About Teilhard de Chardin, New York, N.Y., 1971, 14 psl.
32. Plg. *Maxime Gorce* ir *Henri Rambaud,* loc. cit.
33. *Plg. G. H. Dugan:* Teilhardism and the Faith, The Mercier Press, Cork, Ireland 1967, 66-69 psl.

mums bandant aptarti kai kuriuos esmingesnius šiuo reikalu nusistatymus.

Pačioje pradžioje lietuvė taria, kad jai pasaulio reakcija nėra svarbi. "Nusispjaut man ant to pasaulio ir jo reakcijos", sako ji, tardama, kad ji turinti "savo reakciją" ir ja vadovaujasi.

Tai maištaujančio žmogaus šūkterėjimas, bet ne išmąstytas teigimas. Kaip toks jis ir menkas argumentas. Spjovimas ant pasaulio opinijos, žinoma, čia reiškia nebojimą kitų nuomonės, nesiskaitymą su autoritetu, nenorą paklusti bendriesiems interesams, dažnai net nesiskaitymą su faktais ir su gyvenimo realybe. Juk mes nešiojame tam tikrus rūbus, net tam tikro sukirpimo kaip tik todėl, kad bojame "pasaulio", laikomės tradicijos. Juk kartais gal kam būtų taip smagu plikam ant suoliuko pasėdėti, sakykim, vidurvasario vidudienį, bet jie to nedaro. Kodėl? Užtai, kad jie boja pasaulio, jo tvarkos, jo tradicijų, net jo įstatymų. Mes valgome su peiliu ir šakute, avime batais, niekuomet viešumoje neatidengiame kai kurių kūno dalių, bažnyčioje negeriame kokteilį , teatre nešaukiame "gaisras", kai jo nėra ir taip be galo — ne dėlto, kad visi šie dalykai būtų prieš kažkokius nekeičiamus gamtos įstatymus ar prieš mūsų prigimtį, bet kaip tik dėl to pasaulio, tradicijos, papročių, sveiko proto nuorodų, saugumo jausmo. Spjaudyti todėl ant pasaulio kažin ar yra protinga, ypač, kad mes visi daugiau ar mažiau jo bojame. Kitais žodžiais — pasaulis mus visuomet riboja ir visuomet įtakoja. Daugiau ar mažiau, vienaip ar kitaip, bet jis ir mes negalime būti ir nesame išsiskyrę. Vartojame čia "pasaulį" pačia plačiausia prasme.

Ir visi kiti lietuvės argumentai yra panašūs, būdingi bendravimo ir bendradarbiavimo su okupantu šalininkams bei apologetams.

Štai paklausta, kodėl ji "veržėsi"į Sovietų Sąjungą, lietuvė jausmingai taria, kad ji veržėsi tik į Lietuvą. Esą Lietuva jai užimtas kraštas, bet ne Sovietų Sąjunga. Niekas turbūt su tokia interpretacija nesiginčys. Ir mes visi laisvajame pasaulyje ir pati pavergtoji tauta, išskyrus komunistus, kitaip negalvoja. Visi tariame, kad Lietuva užgrobta ir visi laikome jos prievarta įjungimą į Sovietų Sąjungą neteisėtu. Tačiau toks de jure nusistatymas, deja, nepanaikina fakto, kad šiandien Lietuva yra prieš savo valią Sovietų Sąjungos dalim, ar mes norime ar nenorime. Todėl kalbėjimas, kad važiuoji į Lietuvą, bet ne į Sov. Sąjungą yra

savęs apgaudinėjimas. Juk ir į balą kritęs ir atsistojęs gali teigti sausu esąs, bet realybė... Tai greičiau sofistika, kuri ar tik nėra pasąmoninis noras paneigti relaybę. Ypač, kad net vykimas į Lietuvą vyksta visoumet per Maskvą.

Čia lietuvė naudojasi jau ne nauju, bet lygiai gerokai naiviu argumentu. Esą reikia žiūrėti ne į dalykų išorę, bet į žmogaus vidų, į jo intenciją, jo širdies tyrumą. Kitoje vietoje ji taria: "Ir vėl kartoju: žiūrėkime į žmogaus širdį, jo motyvaciją, o ne į išviršinį elgesį". Daug poezijos, bet maža realybės. Visų pirmiausiai kas ir kaip į tą žmogaus širdį pažiūrės. Kas yra šiuo atveju širdis? Ką ji gali parodyti, jei ir galėtum į ją pažiūrėti? Kas ir koks yra tasai širdies tyrumas? Kur yra tasai žmogaus vidus? Kas ir kokios tos intencijos? Iš kur jos atsiranda? Ar gali jos pasikeisti? Kas yra motyvacija? Kaip matome, tik poezijos plotmėje tokie teigimai gal turi kokios racijos. Realiame gyvenime tokių sąvokų ir sąvokavimų nėra ir, deja, negali būti.

Realus gyvenimas visose srityse yra netobulas gyvenimas. Mes visi tai žinome ir savo egzistenciją taip pergyvename. Labai gaila, bet tyra širdis, geros intencijos, švarus vidus ar tobula motyvacija nėra šio pasaulio realybės matmenys. Tvarkos siekimas, įstatymai, moralė, etika — yra. Juk jei tyra širdis, etc. būtų realybės apsprendėjai, tai argi mums reikėtų užraktų, policijos, kariuomenės, ginklų ir pamokslų. Visi juk būtume tyros širdies, gerų intencijų ir t.t.

Deja, gyvenime yra kaip tik atvirkščiai. Tik maža dalytė žmonijos yra tyros širdies ir puikiausios motyvacijos. Kaip tik todėl mums reikia objektyvuotos teisės, statutų, įstatymų, užraktų, kariuomenių, ginklų, teismų, teritorijų, konstitucijų, muitinių ir t.t. Mums net reikia savo pačių asmeninės laisvės suvaržymo, kad būtume laisvi ir mes, ir mūsų kaimynai bei tautiečiai.

Mums viso šito reikia kaip tik todėl, kad mes neįstengiame nei į širdis įsibrauti (net tam neturime teisės), nei intecijas objektyviai išmatuoti, nei motyvacijų pasverti.

Mes esame susivaržę konstitucijomis, įstatymais, bendrais susitarimais, taisyklėmis, paktais ir deklaracijomis, iškilmingais pasižadėjimais ir konventais kaip tik dėl to, kad ne kiekvienas, kuris sako "aš tyros širdies" iš tikrųjų tokiu ir yra. Ne kiekviena, kuri sako "mano intencijos švarios", tokia yra. Ne kiekvienas,

kuris sako "mano motyvacija garbinga", sako tiesą.

Todėl ir santykiuose su pavergtu kraštu mums, organizuotai visuomenei, deja, širdies tyrumo neužtenka. Juk ir didžiausi pasaulio kraugeriai, iššudę milijonus žmonių, tarėsi, kad darą gerą, jokios klaidos savo elgesyje nematą, taigi buvę tyros širdies ir turėję geriausių intencijų. Tačiau viešoji opinija juos pasmerkė kaip nusikaltusius moralei ir etikai, o nevieną ir teismas nuteisė kaip nusikaltusius įstatymui. Negelbėjo nei motyvacija, nei intencijos. Argi dar reikia toliau aiškintis, koks absurdas yra tokia motyvacija.

Lietuvė prie šio "argumento" dar prikergia, kad esą nereikia žiūrėti į išviršinį elgesį, į išorę. Mums menasi čia vienas amerikiečių posakis: jei atrodai kaip antis, kvaksi kaip antis, vaikštai kaip antis — tai antis ir esi. Nenorime šiuo pusiau humoristiniu posakiu subanalinti klausimo esmės. Mes aiškiai matome, kad nebojimas "išorės" ir "elgesio" yra niekas kitas tik "tikslas pateisina priemones" principo patvirtinimas. Ir kaip toks jis negali būti priimtinas mums lietuviams ir krikščionims. Mūsų tautos dvasia, kultūra, tradicija ir mūsų krikščioniškoji pasaulėžiūra mums leidžia tik išskirtiniausiais momentais, tik pačią būtį perskrodžiančiais atvejais elgtis taip, lyg mūsų elgesiui nebūtų varžtų, lyg tikslas pateisintų priemones. Vieno tokių atvejų — Lietuvos partizanų nusižudymas, kad neišduotų paslapčių ar kovos draugų, ar giminių. Žinoma, važinėjimas į Lietuvą tokiu tikslu nėra ir negali būti, nesant dar ir kitų pridėtinių sąlygų.

Lietuvė nesutinka ir su tais, kurie kritikuoja vieną ar kitą okupanto pavaldinį ir jo elgesį, nes esą mes nežinome, kurie jų yra tikri nusikaltėliai ir kurie tik vaidina. Ji pripažįsta, kad yra tokių, kurie nusikaltę, bet vadinti visus išdavikais yra klaidinga, ypač kad mes "uodegą tar kojų" pakišę saugiai tupėdami Amerikoje.

Tai yra vienas bendradarbiautojų jau anksčiau vartotas argumentas. Visų pirmiausiai lietuvė jį susilpnina jį suvisuotindama. Juk niekas niekuomet nei siūlė, nei laikė **visus** lietuvius Lietuvoj išdavikais. Tad nereikia to teigti, ko nėra. Sakome visų, nes Lietuvos aikštėse būriai lietuvių nestoviniuoja ir nešaukia laisvės. Ta prasme ji kalba apie **visus** lietuvius. Antra, žmonės uodegų neturi, tad jiems jų nė kaišioti tarp kojų nereikia. Tokis posakis tik rodo lietuvės pyktį, o šis yra jau simptomas ar kaltės, ar

netiesos. Trečia, nors jos atsargumas kaltinimuose ir yra girtinas, tačiau per didelis atsargumas gali pasitarnauti piktui ir todėl nebūti dorybe.

Neabejotina, kad šiandien pavergtoje Lietuvoje esama žmonių — ridikų, kurių oda raudona, o širdis balta. Yra ir rašytojų, kurie rašo stalčiui. Dailininkų, kurie piešia ne šiandienai, bet rytojui. Bet yra ir tokių, kurių oda balta, o širdis paraudusi. Bet ar mes galime save susiparaližuoti tik dėl to, kad vienas ar kitas lietuvis širdyje yra kitoks, negu išorėje. Mums atrodo, kad ir čia galioja visuotinai priimtas nusistatymas: netoleruoti klaidos, bet mylėti klystantį. Tačiau tas nereiškia, kad klystantysis ir jo klaidos negali būti kritikuojamos. Tai tik reiškia, kad kritika niekuomet negali pažeisti jo žmogiško orumo.

Taigi, mes neturime jokios pareigos tylėti, kai kokis rašytojas šmeižia visa tai, kas mums yra vertybe, ar istorikas meluoja per akis, ar mokytojas bjauriausiais būdais plėšia tikėjimą iš vaikų širdžių tik dėl to, kad jie gal stalčiuose turi ir kitokių raštų, etc. Mes reaguojame į piktą — melą, šmeižtą, moralinį supuvimą. Tai viskas. Mus teis istorija už mūsų elgesį, grįstą šiandienos žinojimu, ne ką istorinė ateitis parodys.

Įdomus čia ir dar vienas niuansas. Lietuvė sarkastiškai taria, kad mes esą nenuoseklūs, nes, va, dar neseniai keikėme vieną asmenį, kam jis šalia Petronio fotografavosi, o šiandien jį "ant rankų nešiojame", nes jis pabėgo į vakarus. Ir čia lietuvės logika, deja, sujaukta. Viena, iš kur gi mes galime sužinoti asmens nusistatymą, kai šis yra vergo rolėje. Jei jį kritikavome už jo elgesį ar žodį, ta jis to buvo mūsų galva nusipelnęs. Dabar, laisvame pasaulyje, jam elgiantis ir kalbant kitaip — jį giriame, nes jis mūsų galva to nusipelnęs. Tarti, kad jis tas pats žmogus, yra kiek vaikiška, nes anksčiau nežinojome, kokis jis yra, o dabar žinome. Čia ne tik svarbus žmogaus vidinis nusiteikimas, bet ir mūsų tokio nusiteikimo žinojimas.

Iš kitos pusės, jei mes čia nekritiškai viską tik girdime, tardami, kad nežinome vieno ir kito žmogaus vidinio nusistatymo, argi neišstatysime vieną ir kitą jų okupanto nemalonei ir kerštui? Ir šioje srityje mūsų elgesio norma — realybė ir atsargumas. Visa kita — istorijos teismo reikalas.

Lietuvė toliau siūlo, kad mūsieji kultūrininkai turėtų susitikti su pavergtosios Lietuvos rašytojais ir bandytų sužinoti, kaip

jie rašo ir kokiomis sąlygomis net tokius raštus, kurie lieka stalčiuose. "Jeigu tam pasiekti reikia pirmiausiai atlikti viešnagę Petronio įstaigoje — sako lietuvė — kągi tokios yra žaidimo taisyklės". Čia lietuvė pakartotinai atsiveria, kaip pragmatikė, nutolusi nuo krikščioniškos pasaulėžiūros, "tikslas pateisina priemones" išpažinėja. Ji labai aiškiai sako, kad jei reikia meluoti — meluok, jei reikia vogti — vok, jei reikia išsižadėti principo — išsižadėk. Ir spjaut ant pasaulio opinijos! O gal ir paleistuvauti, gal net žudyti? Ar yra riba tokiam elgesiui?

Lietuvė pasirodo ir gerokai naivi tardama, kad tie rašytojai ims ir taip lengvai išplepės bet kokiam kultūrininkui iš Amerikos apie savo slaptus romanus ir kt. Iš kitos pusės, kokis gi, biesas tam kultūrininkui knistis po kitų žmonių stalčius, ypač, kad tas išstato anuos žmones visai realiam ir didžiam pavojui. Tad koks gi tikslas iš viso su tais rašytojais kalbėtis?

Dar žodis dėl tų "žaidimo taisyklių". Lietuvė labai lengvai taikosi prie okupacinių organų taisyklių — jos terminu "žaidimo taisyklių", nes esą taip reikia. Žinoma, kartais to negalima išvengti. Sakykim, į Lietuvą keliaujant reikia Maskvos leidimo, reikia taikintis prie jos muitų reikalavimo, reikia skristi rusų lėktuvu ir pan. Todėl čia klausimas ne taikymosi, kiek tokio taikinimosi laipsnio. Štai į Lietuvą nepateksi, neskridęs rusišku lėktuvu. Bet ten atsiradęs jau turi pasirinkimą, ar glėbesčiuotis su Petroniu ar ne, ar puotauti su politruku meldžiant, kad jie išleistų tavo kokią poezijos knygelę, ar ne, ar padlaižiauti korespondentams apie Lietuvos "progresą", ar ne. Kai yra pasirinkimas, yra ir atsakomybė.

Prieš eilę metų garbusis mūsų teologas prof. Antanas Maceina viename savo straipsnyje svarstė pirmųjų krikščionių dilemą cezariams juos verčiant garbinti romėniškas dievybes. Jiems buvo siūloma gyvybė ir net laisvė, jei jie įdės bent truputį smilkalo ant anų dievybių aukurų. Tačiau pirmieji krikščionys gerai suprato to tariamai nekalto akto gilią prasmę. Daugelis jų pasirinko mirtį, bet ne smilkalą. Jie gerai suprato, kad nusilenkdami stabams jie neišsemia to akto prasmės. Nusilenkimas būtų reiškęs Kristaus išsižadėjimą. Nors momentui, nors sekundei. Nors jų širdys ir būtų likusios tyros, pagal lietuvę. Bet tai jiems buvo per brangi kaina už savo gyvybę.

"Žaidimo taisyklių" laikymasis irgi nėra tik savyje nekaltas

aktas. Savanoriškai atliekamas, jis gali reikšti Lietuvos interesų gilų pažeidimą, mūsų giliausių įsitikinimų išdavimą.

Šioje vietoje reikia tarti, kad ir šių eilučių autorius nėra prieš santykius, bendravimą ir bendradarbiavimą su pavergtąja tauta. Atvirkščiai, mes laikome ryšį su tautos kamienu savo šventa teise ir privilegija ir to ryšio trukdymą — nusikaltimu ir moralei ir tarptautinei teisei. Kaip tik dėl to mes laikome Sov. Sąjungą nusikaltėle, nes ji tokių ryšių neleidžia. Tačiau viena yra ryšių teisėtumas, kita — jų galimumas. Mes nemanome, kad tokius ryšius puoselėjant mums jau leista viskas — ir melas, ir padlaižiavimas, ir net tautos intereso nepaisymas.

Dar daugiau. Mes labai mielai bendrautume ir net bendradarbiautume su okupantu ar jo statytiniais, jei tokis ryšys vyktų kokioj nors neutralioje teritorijoje, lygiųjų teisėmis, pvz., tariantis Lietuvos suvereniteto atstatymo reikalais. Kitaip mūsų bendradarbiavimas tik kenks Lietuvos interesui. O tam mes neturime nei moralinio mandato, nei teisės.

Paklausta, ar jai kartais neatrodo, kad iš Lietuvos grįžtantieti dažnai yra "užrištomis burnomis", lietuvė vėl ilgu atsakymu tarė, kad matyti ir girdėti dalykai viešumai neskelbtini, bet tik privačiai pasakotini patikimiems žmonėms. Esą tokio nusistatymo laikosi visi veiksniai.

Deja, ir šis lietuvės atsakymas nėra priimtinas, nes nepakankamai išsamus. Niekas neginčija fakto, kad įvykiai ar pokalbiai, kurie susiję su konkrečiais asmenimis, žinoma, neskelbtini tais atvejais, kai jų paskelbimas išstatytų tokius asmenis į pavojų. Tačiau juk yra faktų, įvykių ir nuomonių, kurios arba neturi ryšio su konkrečiais asmenimis, arba jie lengvai nuslepiami. Sakykim, uždarytos Lietuvos bažnyčios, prasti viešbučiai, rusų kalbos brovimas į viešąjį gyvenimą, atskirų komunistų teroristiniai ir kitoki nusikalstamieji veiksmai — negi šie dalykai turi būti nutylimi? Kodėl? Ar nereikia mums kelti sovietų nusikaltimus ir jų sudarytas sąlygas? Argi nereikia skelbti pasauliui, kokia giliai tikinti yra lietuvių tauta, koks šaunus jos jaunimas, koks gilus ir platus tautos pasipriešinimas okupacijai ir rusifikacijai.

Juk vienas iš pačių svarbiųjų Lietuvos Kastalikų Bažnyčios Kronikos elementų kaip tik ir yra jos dalykiškumas, nevengiant nei pavardžių, nei adresų — aukų ir persekiotojų. Kronika skelbia visam pasauliui pavergtosios Lietuvos faktus, o lietuvė tam prieši-

nasi. Kodėl? Mums atrodo, kad visų pirmiausiai dėl to, kad ji nori vėl į Lietuvą keliauti. O dar giliau pakrapščius, gal tikrasis motyvas yra jos savanaudiškumas. Ir kiti jos argumentai aiškiai byloja, kad jai visiškai nesvarbus Lietuvos interesas, savybinis ir iš tikrųjų savanaudiškas interesas.

Šį klausimą svarstydama lietuvė vėl barasi, neišlaikydama rimties. Vienus "partorgais", kitus "reorgais" vadindama, pastaruosius net kaltindama sergant baisia paralyžiaus liga (kodėl?) ji tik parodo savo neišsiauklėjimą.

Pagaliau lietuvė siūlo dar vieną dalyką, kuris mums jau visiškai neaiškus. Tarusi, kad informuoti lietuvius nėra ko, ji sako, kad "kitas dalykas — apie Lietuvos okupaciją ir sovietinę priespaudą informuoti amerikiečius..." Tačiau lietuviams tereikia tik tokių informacijų, kurios "užfiksuotos rašytiniuose šaltiniuose", bet amerikiečiams tai "kitas dalykas". Čia tai jau tikra mįslė, kurią ir paliksime mūsų maloniai lietuvei spręsti.

Keliais atvejais savo atsakymuose į paklausėjo klausimus lietuvė aiškiai ir nedviprasmiškai sakosi esanti antikomunistė ir jiems nesigailinti šiurkščių ir teisingų epitetų. Tačiau kaip tik dėl to mums darosi jau visai slėpininga jos argumentacija.

Susumuokime jos teigimus:

1. Jai visiškai nesvarbi pasaulio opinija. Suprask, lietuviškas bendras interesas, Vakarų nuomonė, etc.

2. Klausimą svarstant, reikia žvelgti į širdį, į žmogaus vidų, bet ne išorę.

3. Nereikia pavergtųjų tautiečių kaltinti, nes nežinome jų nusistatymo.

4. Jai nepriimtinas mūsų gynimas iš Lietuvos pabėgusio asmens.

5. Mūsų kultūrininkai turėtų bendrauti su Lietuvos kultūrininkais.

6. Reikia laikytis sovietinių "žaidimo taisyklių".

7. Grįžus iš Lietuvos, nereikia viešai skelbti patirtų įspūdžių.

Tiesiog nuostabu, kad visi 7 punktai skambėte skamba kaip nevieno čia viešėjusio ar Lietuvoje su svečiais susitikusio lietuvio komunisto argumentacija. Sutapimas? Galbūt, bet greičiau ne. Sakėme, kad lietuvė teigianti esanti anti-komunistė. Nei norime, nei galime jos teigimui netikėti. Tačiau tuo atveju telieka tik viena galimybė: kaip totališkai jos mąstymas yra persunktas ko-

TAU, NUYKRYŽIUOTOJI LIETUVĖLE

Taip prieš 25 metus, leisdamas naują knygą *"Lietuviškoji Išeivija"*, ją dedikavo **kun. Mykolas Krupavičius.** Tai buvo jo lietuviškasis Credo. Nė vienas tos knygos žodis nėra pasenęs ir dabar. Minėdami jos autoriaus 100 metų gimimo ir 15 m. mirties sukaktis, skaitytojams pateikiame tos knygos ištraukų.
Red.

Kad tėvynės meilė yra išeivijos siela ir gaivinantis kraujas, kad tik ji gali nuvest išeivį į pasiaukojimo ir kilnių darbų kelią tėvynės reikalams, gal visiems, išskyrus įvairios rūšies internacionalistus, yra aiški ir priimtina tiesa. Lygiai taip pat turi būti priimtina ir ta tiesa, kad *tėvynės meilė yra kiekvieno civilizuoto žmogaus pirmaeilė privaloma dorybė.* Bet čia dar ne visa. Tėvynės meilė yra nesavaimingas, nuo nieko nepriklausąs ir pats iš savęs semiąs jėgas reiškinys.

Kas tad yra tėvynės meilė?

Tėvynės meilė yra tos didžiosios Dievo meilės atžala ar atspindys. Tėvynės meilės sampratoj turi būti kažkas daugiau negu sentimentai ir jausmas. Joje yra ir turi būti toks elementas, kuris vidiniai visus riša vienon tėvyninėn bendruomenėn. Tas ryšys, jungiąs žmones tėvyninės bendruomenės meile, yra amžinoji teisė įrašyta žmonių ir daiktų prigimtyj. Tad joje turi būti kažkas objektyvaus, kas iškyla iš išorinės Dievo nustatytos tvarkos.

Tėvynė yra amžino Dievo įstatymo padaras. Dėlto ir as-

---

munistine argumentacija? Ir šis faktas kaip tiktai pabrėžia mūsų tezę: ryšys, bendravimas ir bendradarbiavimas su tauta ir okupantu yra nepaprastai jautrus klausimas. Ir jokiu būdu ne individualinės plotmės, bet visuomeninio intereso reikalas.

Iš to kas aukščiau panagrinėta, seka dvi išvados. Pirma, nuostabu, kad tokie teiginiai rado vietą "Drauge", netgi dviejuose vedamuosiuose, be mažiausios pastabėlės, lyg tai būtų nekalčiausi komentarai. Antra, lietuvės atvejis tik rodo, kad bendradarbiaavimo klausimas gal tik dingęs iš spaudos skilčių, bet ne iš mūsų gyvenimo.

mens priklausymas tėvynei yra nustatytas visur vadovaujamos Dievo valios. Kas plaukia iš sukurtų daiktų prigimties, yra Kūrėjo — Dievo valia. Tą valią žmogus gali išskaityti savo prigimtais gabumais ir jėgomis. Dievo tiesos institucija — Katalikų Bažnyčia savo mokslu padeda žmonėms tą Dievo valią lengviau išskaityti ir teisingiau suprasti.

Visa, kas yra ir gyvena, savo pradžią yra gavę iš Dievo. Tad ir tėvynė nėra nežinomo atsitiktinumo ar kokių nežinomų jėgų padaras, bet Dievo — Kūrėjo prigimtosios tvarkos kūrinys. Antgamtinis pasaulis prigimtojo pasaulio nenaikina ir nepaneigia, bet jį kilnina, kelia ir apšviečia savo antgamtinės šviesos spinduliais. Prigimtajai pasaulio tvarkai antgamtinis pasaulis suteikia Dievo tikslingumo, minties ir meilės didingumo. Tikėjimo akivaizdoje tėvynė neblanksta, bet įgyja tikros savo vertybės ir negestančios šviesos bei jėgos.

Ir Bažnyčia nemažina tėvynės reikšmės ir vertės. Leonas XIII savo enciklikoj Sapientiae Christianae skelbia, kad "antgamtinė Bažnyčios ir gamtinė tėvynės meilė yra gimininges, seka iš to paties amžinojo prado, nes abiejų autorius ir priežastis yra Dievas. Tad pareigos vienai negali prieštarauti kitai". Pijus XI savo enc. Ubi arcano Dei nurodo tėvynės meilės naudingumą ir svarbumą. "Savo tėvynės ir savo tautos meilė, rašo jis, nemaža prisideda paskatinti įvairias dorybes ir darbus, jei yra tvarkoma krikščioniškuoju įstatymu".

Oficialiuose savo pareiškimuose Bažnyčia tėvynės idėją kelia į antgamtinę tvarką. Visa kas galima pasakyti apie dorybę, tikėjimas leidžia pritaikyti ir tėvynės meilės dorybei. Į tėvynės meilę Bažnyčia visada žiūri su pagarba ir meile.

Tėvynės meilė gimsta kartu su žmogum. Ji tiek sena, kaip senas yra žmogus. Ji yra prigimtoji Dievo dovana ir, kaip kiekviena Dievo dovana, žmogaus gali būti panaudojama ir geram ir blogam.

Tėvynės gi meilė Dievuje ir dėl Dievo išskiria visus pavojus ir iškrypimus. Tokia meilė negali padaryti tėvynę žmogaus vergu, nei žmogų tėvynės vergu. Tokioj meilėj susitelkia visa, kas yra gražiausia ir kilniausia instinktinėj ir protinėj tėvynės meilėj. Ji yra pastovi, kaip yra pastovus jos pagrindas. Žmogus gali iškrypti ir nuo Dievo nutolti. Tada gali pasikeisti ir jo pažiūra į tėvynės meilę ir į jos turinį, bet tuomet ir jo meilė nebus Dievuje ir dėl Dievo. Tėvynės meilė Dievuje ir dėl Dievo nors savo papėdėj turi tai, ką turi instinktinė ir protinė tėvynės meilė, bet viršūnėje susilieja su dvasine

Bažnyčios meile, o dar aukščiau ir su Bažnyčios galvos — Išganytojo Kristaus meile. Tokios meilės nieks neiškreips, nepapirks ir neišdildys, nes ji per Kristų tampa amžina ir nepajudinama.

Mes lietuviai pasižymim savo individualizmu. Tą savo asmeninį ar grupinį individualizmą turim nustelbti ir aprėžti savo ryžtu visada aukotis ir tą ryžtą išskaptuoti savo širdyse ir protuose mūsų tėvynės naudai. Ir jei kiltų klausimas, kokia meilės rūšis šiandien reikalingesnė, vienas galėtų būti tikras ir teisingas atsakymas — *šiandien mums reikalinga ne tiek didvyriškų mirčių, kiek didvyriško darbo dėl tėvynės meilės.* Lietuviai pasirodė moką mirt dažnai net didvyriškai dėl tėvynės, bet šiandien reikalinga parodyti, kad lietuviai moka ir didvyriškai dirbti tėvynei. Mirštama tik kartą. Viena akimirka mirštantis dėl tėvynės apvainikuojamas didvyrio vainiku. Bet gyventi skurde ir varge ilgai, gal metų virtines, kentėti ilgus metus, aukoti save ir savo reikalus statyti tik po tėvynės reikalų, gyventi skausmo ir rūpesčio sugelta siela nežinant, kada visa tai baigsis ir kada galima bus užgiedoti tėvynės prisikėlimo dieną linksmą aleliują, yra didesnis didvyriškumas ir to didvyriškumo mums gyvenamu metu, kuris tiek pritvinkęs įvairiais įvykiais ir netikėtumais, labiau reikalinga, negu didvyriškos mirties. Ir lietuvis turi tam reikalavimui paklusti, jei nori pasilikti savo tėvynės ištikimas ir padorus vaikas.

Pirmutinė pareiga tėvynės atžvilgiu — meilė, pasišventimas ir pasiaukojimas jai, ar ji būtų laiminga, ar paskendusi skurde ir varguose. Tam paskutiniame atvejuj, kai tėvynė priešo ujama, persekiojama, plėšiama ir varginama, kai ji žaizduota ir skarmalais apsiklosčiusi, kai jos vaikai kančiose miršta ir gyvena sunkaus kalėjimo gyvenimu, ištikimybė, prisirišimas, pasiaukojimas ir meilė tėvynei turi reikštis ypatingu stiprumu ir nesileisti į jokius kompromisus bei nuolaidas, kad ir savo paties naudai. *Pirmoj vietoj tėvynė ir jos laisvė ir nepriklausomybė.* Tokiais atvejais į antrą vietą turi pasitraukti tėvai, žmonos, vaikai. "Primi tibi sunt pater et mater, maior sit patria et ipsis parentibus tuis" — "Pirmieji tau yra tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie tėvynė", sako šv. Augustinas (Sermo 82, 5, 8). Tėvynė, kaip didžiausis žemės tvarkoj gėris ir Dievo dovana, turi teisės reikalauti net savo vaikų gyvybės aukos.

Tėvynės meilė jau turi savo teologiją. Jos reikalais įvairiomis pasaulio kalbomis prirašyta daug labai rimtų studijų. Jos pradžia atsirado tada, kai dar Kristus vaikščiodamas po žemę

savo šventu gyvu žodžiu skelbė savo mokslą žmonėms. Jis savo žodžiais ir veiksmais nutiesė pagrindus ir tėvynės teologijai. Ant tų pagrindų sienas vedė didžiausi katalikiškieji teologai ir Bažnyčios tėvai, kaip šv. Augustinas ir kiti. Jų gi mintis aiškina ir praktikos gyvenimui taiko visų amžių teologai. Tuo būdu išaugo visa tėvynės meilės teologijos sistema.

Pasiremdama dogminės teologijos prielaidomis moralinė teologija, kuri į savo ribas įima ir tėvynės meilės teologiją, apie tėvynę kalba su didele pagarba, kaip apie Dievo kūrinį. Ta pati teologija kalba apie tėviškės meilę, kaip dorybę suleidusią šaknis į Dievo meilę ir su ja susigiminiavusią.

Šv. Tomas Akv. pasitenkina bendru tėvynės sąvokos aptarimu. Pagal jį tėvynė yra žmogaus "esimo ar kilmės pradas (essendi principium)" (2.2. qu. 101, a. 1). "Tėvynė yra kraštas, kuris mus pagimdė" (2.2, qu. 101). Kiti teologai pasirėmė tuo aptarimu, jį plačiau nusako. Pagal Vermeerchą "tėvynė yra teisėtai sudaryta bendruomenė, kuri žmogaus šeimai ir jo asmeniui ne atsitiktinai, bet esminiai bendra prasme suteikia globos, pagalbos, apsaugos ir tokiu būdu netiesioginiai padeda jo geram gimimui ir išauklėjimui. Tėvynės vardu suprantama tauta arba šalis, kurioje kas yra gimęs ir gyvena" (Theol. Moral. principia . . . Roma. II tomas ir III. 380 p.). Plačiau tėvynės sąvok, neišeidamas iš šv. Tomo Akv. aptarimo, aiškina prof. domininkonas Bochanskis. Jo aptarimu "tėvynė yra ontologine prasme objektas sudėtinis, bet etine — nesudėtinis, paprastas. Tad tėvynė nėra tik pats kraštas, kuriame gimėme, nei visuomeninė grupė žmonių pvz. lietuvių, juo labiau ne Lietuvos respublika ar kiti panašūs objektai, bet tėvynė yra visa tai paimta krūvon". (Szkice etyczne. Londonas. 1953 m. 70 p.).

Kokis katalikų mokslu nustatomas santykis žmogaus su savo tėvyne ir kokios jam dedamos pareigos tėvynės atžvilgiu?

Kiekvienas žmogus privalo savo tėvynę mylėti, gerbti ir jos klausyti. Šv. Tomo Akviniečio mokymu "tėvynei turime reikšti atsidavimą, meilę, pagarbą ir klusnumą . . . Tėvynę reik mylėti mintimis ir darbais arba veiksmais. Pagarba jai reiškiama žmogaus *laikysena, kuria tėvynei daroma garbė.* Tėvynės reikalinga klausyti. Klusnumas parodomas jos įstatymų pildymu. Tėvynei atsidavimo arba aukojimosi pareiga išeinant iš legalaus teisingumo gali žmogų saistyti labai griežtai, net ligi gyvybės paaukojimo, ko nereikalaujama šeimos atžvilgiu". (Summa Theolog. S.S. minčių santrauka). "Tėvynės meilė suprantama tokia meilė, kuri apima visus tautiečius ir visus tė-

vynės draugus ir todėl į juos meilė pirmoj eilėj kreipiama" (Tomas Akv. 2. 2. qu. 101 a. 1). Fanfanis moko, kad "prigimtosios teisės reikalavimu turime mylėti, gerbti ir klausyti savo kilmės tėvynę, nes kaip sako šv. Tomas Akv., po Dievo žmogus daugiausia skolingas tėvams ir tėvynei. Todėl kaip religijos dorybei priklauso reikšti Dievui meilę, taip šalutinei dorybei, kuri vadinama pietas, priklauso reikšti meilę tėvams ir tėvynei". (Op. cit. III tomas. 381 psl.). Urbachas rašo, kad "tėvynei, lyg vienam iš tėvų, privalome rodyti meilę ir dėkingumą, rūpindamiesi jos gerove, o *ypatingai privalome jai padėti atsidūrus sunkiose sąlygose*". (Theol. Moralis. I Tomas. 1935 m. 279 psl.). "Meilė tėvynei glūdi jos ypatingos vertės supratime, šis supratimas uždega valią atsidavimui tėvynės tarnybai bei nusistatymą, kuris daug plačiau pasireiškia, negu paprastas lojalumas, ir įneša vidinį ir gyvą dalyvavimą ir jos gerovėje, ir jos skausme", rašo Tillmanas. (F. Tillmann. Handbuch der Katholischen Sittenleher. 1950 m. Band IV. 2. 461 psl.).

Bet to, kas buvo pasakyta apie tėvynės meilę ir apie tėvynę, naužtenka gerai suprasti toms dviems sąvokoms ir pareigoms bei atsakomybei, kurios iš jų seka. Mums reikalinga žinoti, kad katalikų mokslas skiria tėvynę nuo tėviškės ir kilmės tėvynę, kurioj esame gimę, nuo to krašto, kur pasirinkome apsigyventi už tėvynės ribų ir kurio pilietybę priėmėm. Tas teologų daromas skirtumas nebe pagrindo, ne tuščia be praktiškų pasėkų filosofinė spekuliacija. Š. Tomas Akvinietis tuo klausimu taip rašo: "Tėviškė yra ta vieta, kurioje esame gimę ir buvome maitinami, todėl tėviškės meilė yra gimininga tėvų meilei . . . Tėviškės meilė savaime virsta tėvynės meile, kai tėvynė apima ir tėviškę. Tėvynė ir tėviškė yra tampriai tarp savęs surištos. (2.2. qu. 101, a. 1 ir 3). Tad šv. Tomo Akv. mokymu tėvynė yra platesnė sąvoka negu tėviškė. Normaliai tėvynė turėtų apimti tėviškę, bet praktiškai ne visada taip būna. Tėvynė yra tas kraštas ar valstybė, kurioje gyvena ta ar kita tauta. Tėviškė tai mūsų gimimo vieta, vadinasi — miestas, kaimas, viensėdija. Tėviškė ne visada yra tėvynėje. Ji gali būti ir už tėvynės ribų. Gimę už tėvynės ribų neatpalaidojami nuo tėvynės meilės pareigos. Tą skirtumą tarp tėvynės ir tėviškės nustato visi teologai, kurie tą klausimą gvildena. Tarp jų yra ir Tillmanas, kuris taip pasisako: "Tėviškės meilė nėra ta pati, kas tėvynės meilė, nors ta pirmoji sudaro šiosios pagrindus". (Op. cit. 461 psl.).

Tomas Jorio rašo: "Gali būti dvejopa tėvynė: Kilmės, kurioje

kas gimsta ir pasirinkimo, kurioje kas pasirenka gyventi". (Theol. Moralis. II tomas. 1954 m. Neapolis). Fanfanis plačiau pasisako apie mūsų pareigas tų abiejų tėvynių atžvilgiu. "Prigimtine teise turime, rašo jis, mylėti, ir klausyti tiek kilmės tėvynės, tiek pasirinkimo tėvynės . . . Tačiau reikia pastebėti, kad kilmės tėvynei visada priklauso meilė ir pagarba, bet *nevisada* klusnumas, nes jei kas teisėtai kitą tėvynę pasirinko, tai nuo jos priklauso politiniuose ir ekonominiuose dalykuose, o ne nuo kilmės tėvynės, nuo kurios yra atsisakęs. Tačiau visada būtų negarbinga ją užmiršti arba kuo nors jai kenkti . . . Kiekvienas taip pat privalo tėvynei jos reikaluose pagelbėti tiek nuosavybės, tiek kitokiais mokesčiais. Piliečiai gali būti priverčiami ginti tėvynę net ligi kraujo praliejimo" (Op. cit. Tomas III. 381 psl.).

Bažnyčios mokslas tėvynės meilę iškėlė ligi dorybės aukštumų. Šv. Tomas Akvinietis, kur tik liečia tėvynės meilės klausimą, visur pabrėžia, kad tėvynei priklauso iš savo vaikų "pietas". "Pietas apima tėvynę", rašo jis. Kitur pažymi, kad "Pietas yra tam tikras meilės pareiškimas, kurį kas nors turi tėvams ar tėvynei". Tas pats šv. Tomas Akv. rašo, kad pietas yra dorybė ir nurodo, kokios rūšies dorybė. "Pietas yra speciali dorybė".

Kyla klausimas, kas yra pietas. Peitas yra specialus teologinis terminas, kuris apima tėvų ir tėvynės meilę. Romaniškosios tautos tai sąvokai išreikšti vartoja tą patį pietas terminą, prisitaikydamos jį savo kalbos dvasiai. Vokiečiai taip pat vartoja Pietat, bet turi ir savo specialų terminą — Blutspflichtverbundenheit. Kiek prisimenu tokio lietuviško termino nebuvau niekur užtikęs. Pietas galima būtų vadinti tėvynės meilės dorybe. Kalbant apie tėvynę, jos turinys nuo to nei trupučio nepakitėtų. Ir minėtas Priummeris pietas vadina tikro patriotizmo dorybe — (verus patriotismus)". (Man. Theol. Moralis II tomas. 453 psl.).

Teologai tėvynės meilės dorybę skiria kelioms dorybių rūšims. Tai priklauso, iš kurio taško teologas kalba apie ją. "Tėvynės meilę, rašo kun. V. Delininkaitis, teologai laiko dorybe. Priklausomai nuo to, kaip į ją žiūrima, ji gali būti priskirta prie vienos ar kitos dorybės. Taip pvz. kas į ją žiūri, kaip į pareiškimą meilės savo tėvynei, ją priskiria prie teologinės meilės dorybės. Kas mato joje pareigą mylėti tėvynę, priskiria prie teisingumo dorybės. Bet dažniausia ją laiko moraline dorybe.

"Meilės pagrinde yra giliau įsišaknijusi tėvynės meilė, kuri aukščiau stato kas yra bendra, negu kas yra asmeniška, o ne atvirkščiai — nestato asmeniškų reikalų virš bendrinių, kaip sako šv. Augustinas, aiškindamas Apaštalo žodžius apie meilę. Gi meilės dorybė savo nuopelningumu viršija visas dorybes, nes kiekvienos dorybės nuopelnas priklauso nuo meilės dorybės. Taipgi tėvynės meilė yra gerbtina daugiau už kitas dorybes" (Opus 20, lib. 3, c. 4).

"Atrodo, kad tėvynės meilė apima pirmąjį ir didžiausiąjį įsakymą, kurį mini šv. Luko Evangelija, kadangi karštai mylėdamas bendruomenę, darosi Dievui panašiu prigimtimi, kiek jis dėl Dievo su meile rūpinasi kitais" (2, 2 qu. 80).

Šv. Tomas Akvinietis tėvynės meilę priskiria ir prie teisingumo dorybės. "Yra dorybių, kuriomis grąžinama kitam tai, kas priklauso pagal įstatymo būtinybę, bet ne pilnai, nes (pilnai) yra neįmanoma; taip teikiama Dievui garbė per religiją ir pagarba tėvams ir tėvynei per pietas."

Tik ką paminėtuose šv. Tomo Akviniečio žodžiuose randame pagrindimų, kodėl tėvynės meilė gali būti kardinalinė teisingumo dorybė. Tėvynės meile grąžinam savo tėvynei skolą, "grąžinam tai, kas jai priklauso pagal įstatymo būtynybę . . . religija ir pietas yra galimos teisingumo dorybės dalys, nes grąžina, kas kam priklauso ir tai dėl įstatymo įpareigojimo". Kaip tik to ir reikalauja teisingumo dorybė, nes teisingumo dorybė "įtalina žmogų atiduoti kiekvienam tai, kas jam iš tikro priklauso". (Bartkus - Aleksa. Op. cit. 344 psl.).

Ir tėvynės meilės dorybė turi sankcijas, kaip ir kiekviena kita dorybė. Nusidėjus tai dorybei nusikalstama ir Dievui ir savo tėvynei. Teologai nurodo dvejopą būdą jai nusikalsti: per excessum ir per defectum.

Tėvynės meilė per excessum reiškiama tada, kai neapkenčiama kitų tautų, jos niekinama ir joms kenkiama. Prie tos pat rūšies priskiriama ir tokia tėvynės meilė, kuri iškeliama aukščiau dorovės nuostatų ir net paties Dievo. Tokiu atveju kūrinys pastatomas aukščiau Kūrėjo. Tokia tėvynės meilė paverčiama stabmeldybe. Taip galvojančių suformuluota mintis — "tiek betkoks net švenčiausios priesaikos sulaužymas, tiek betkoks nedoras ir nusikalstamas amžinajam įstatymui priešingas veiksmas ne tik nėra peiktini, bet net visiškai leistini ir labai girtini, jei daromi dėl tėvynės meilės", buvo popiežiaus Pijaus IX pasmerkta ir įtraukta į svarbesniųjų klaidų sąrašą, vadinamą Syllabusu.

Pijus XI savo enc. Ubi arcano Dei sugretina abi tėvynės meiles — ir sveikąją, kuri įskaitoma į krikščioniškųjų dorybių eilę, ir tą, kuri išeina iš padorumo ribų ir taip apie jas kalba: "Prie aistrų nevaldymo, pridengto viešo gėrio ir tėvynės meilės siekimų, reikia priskirti tarp tautų įsigalėjusią nesantaiką ir nedraugiškumą. Savos tėvynės ir savo tautos meilė nemaža prisideda paskatinti į įvairias dorybes ir darbus, jeigu yra tvarkoma krikščioniškųjų įstatymų. Tačiau ji virsta daugelio nedorybių ir skriaudų sėkla, kai išėjusi iš teisingų ir teisėtų ribų, išauga į netvarkingą tautos meilę. Ką tokia meilė užvaldo, tie pamiršta, kad ne tik visos tautos, kaip vienos žmonijos šeimos nariai turi savo tarpe broliškai sugyventi, kad ir kitos tautos turi teisę gyventi ir siekti gerovės, bet kad nei galima, nei nedera daryti skirtumo tarp to, kas yra naudinga ir kas padoru, nes teisingumas išaukština tautas, o nuo nuodėmės jos suskursta. Jeigu taikyti šeimai, tautai, valstybei, tai nauda su kitų skriauda, nors žmonėms atrodytų spindinti ir didinga, kaip šv. Augustinas išmintingai įspėja, nėra nei pastovi, nei be baimės sugriūti".

Tokia ekscesyvinė, išėjusi iš ribų tėvynės meilė vadinama įvairiais vardais: šovinizmu, nacionalizmu ir kit.

Kitas tėvynės meilės dorybei nusikaltimas yra per delectum. Abi tos tėvynės meilės rūšys yra ydingos, Jos viena kitai yra priešingybė. Viena pertempia, kita nedatempia. Vienos per daug, kitos per maža. Ir viena ir kita nesuranda vidurio kelio, kuris yra krikščioniškai dorybei nukaišytas. Tėvynės meilei nusikaltimas per delectum padaromas, kai tėvynė permažai mylima, neatliekama jos atžvilgiu dedamų pareigų arba visai nemylima, jos atsižadama, atsižadama jos kalbos, neištiesiama jai pagalbos ranka, kai ji to reikalauja. Tai nusikaltėlių rūšiai priklauso visokios rūšies internacionalistai, kosmopolitai, kurie savo tėvynės meilę iškeičia į betkurią savo asmeninio patogumo ir malonumo meilę. Priummeris prie nusikaltėlių per defectum priskiria tuos žmones, "kurie pasiduoda kosmopolitizmo klaidoms ir pasirenka savo gyvenimo taisykle senovės stabmeldžių posakį — ten mūsų tėvynė, kur mums gera — ubi bene, ibi patria". (Op. cit. II tomas. 453 psl.). Šv. Tomas Akvinietis prie nusikalstančių tėvynės meilės dorybei priskiria tuos žmones, "kurie savo siekimais gresia tautos vienybei, naudoja siekdami betkokio politinio, nors ir teisingo tikslo, prievarta ar kitas neteisėtas priemones, kurie savo nacionalistiniais ir egoistiniais sumetimais pakenkia visuomenės gerovei". "Tokia tėvynės mei-

Iš tolimesnės praeities

ŽEMĖS REFORMOS KLAUSIMAS PIRMOJE LIETUVOS VYSKUPŲ KONFERENCIJOJE

(Iš arkivysk. Pr. Karevičiaus atsiminimų)

Apaštališkasis Vizitatorius Lietuvai Antoninas Zecchini[1] 1922.V.8-9 d. sukvietė Lietuvos vyskupus: Karosą, Karevičių, šio pagelbininką Skvirecką į konferenciją.

Pirmoji (V. 8) diena buvo skirta lietuviškų poterių ir giesmių svarstymui. Antrajai dienai (V. 9) Vizitatoriaus nustatytoje programoje buvo vienas svarstytinas klausimas, liečiantis dvarų nusavinimą. Į tą konferencijos posėdį buvo vysk. Karevičiui leista pakviesti prel. Maironį ir kan. Šaulį, kaip Bažnyčios turtų valdymo tarybos narius. Seinų vyskupiją atstovavo kun. J. Staugaitis ir kun. Pr. Būčys. Neaišku, ar tame posėdyje dalyvavo Vilniaus vyskupijos dalies administratorius kan. J. Kukta.

Vizitatorius Zecchini prabilo:

— Seimas, nusavindamas dvarus, nuskriaudė dvarininkus, o gi Seime dalyvavo kunigai, tai ką veikė vyskupai, kad leido kunigams daryuti tokią skriaudą?

— Seimo Krikščionių demokratų partijos lyderis kun. Mykolas Krupavičius, — atsakė vysk. Karevičius, — kreipėsi į mane raštu, kad pareikščiau, ar jo partijos projektas nusavinti dvarų žemes gali būti suderinamas su Katalikų Bažnyčios dorovės mokslu. Tą klausimą išnagrinėti pavedžiau vyskupijos Bažnytinių turtų valdymo tarybai. Jos pirmininkas vysk. Skvireckas su prel. Maciulevičium, buvusiu Petrapilyje Akademijos moralinės teologijos profesorium, parašiusiu stambų veikalą "De iustitia et iure",

---

lė, kuri kursto fanatizmą ir neteisingumą prieš kitas tautas, yra ne kas kita, kaip iškrypęs partiškumas. Krikščioniška tėvynės meilė yra svetima siauram nacionalizmui, kaip ir nublukusiam bekraujui kosmopolitizmui, kuris svaičioja sukurti iš visų tautų ir žmonijos vieną visumą, o nenori pasirūpinti tuo, kas yra arčiau — savo tėvyne", rašo B. Haeringas. (Das Gesetz Christi, Freiburg im Br. 1955 m. 981 - 2 psl.).

drauge su kitais minėtos tarybos nariais: prof. Paltaroku ir bažnytinės teisės prof. Šauliu, pasiremdami rimtais autoriais, ypač Jėzaus Draugijos nariais, pagrindinai išgvildenę tą klausimą parašė tokį atsakymą:

"Lietuvos suverenė vyriausybė, esant svarbiam reikalui, gali piliečių nuosavybę nusavinti, bet turi už ją savininkui atsilyginti. Lietuvos vyriausybė turi tiek už nusavintą žemę, tiek už miškus atlyginti tikrąja aukso valiuta".

Vysk. Karevičius tą sprendimą pasiuntė Krikščionių demokratų partijos lyderiui, o raštinėje yra likęs jo nuorašas. Tai pasakęs, dar pridūrė: "Didžiausias moralinės teologijos autorius jėzuitas Lehmkuhl daug švelniau tą klausimą riša, negu čionykštė Bažn. turtų valdymo taryba, kai rašo, kad vyriausybė už nusavintą turtą turi atsilyginti "kiek tai galima".

Kaip posėdis vyko toliau, pasakoja pats vysk. Karevičius:

"Vizitatorius Zecchini, kuris tą klausimą patiekė konferencijai, dabar griežtu balsu, išgirdęs mano atsakymą ir pamatęs minėto sprendimo raštą, nuleistu tonu prakalbėjo:

— Aha, tai vyskupai darė, ką galėjo. Bet kodėl Seime buvusieji kunigai vyskupų nutarimo nepaklausė? Kodėl balsavo su kitais ne taip, kaip vyskupai nutarė?

Aš, su ironijos doze, rodydamas į Seimo narius kun. Staugaitį ir Šaulį, sakau:

— Taigi, taigi, Ekscelencija, jie kaltininkai!

Tada vieton seimo narių prabilo prof. kun. Pr. Būčys sklandžia lotynų kalba. Jis nurodė tą faktą, kad krikščioniškosios partijos, leisdamos žemės reformą, viršijo kitas partijas tik ketvertu balsų...

Į tai Zecchini, visai rimtu tonu, atsakė:

— Tokiose aplinkybėse, aišku, kunigai negalėjo kitaip pasielgti, negalėjo nebalsuoti su savo partija.

Tuo klausimas buvo išsemtas. Vysk. Karevičius pareiškė Vizitatoriui padėką, kad tą klausimą iškėlė ir dabar autentiškai sužinojo, kaip visas dalykas vyko.

Prel. Maironis to proga paklausė:

— Vyriausybė mano iš nusavintųjų dvarų žemių duoti bažnyčiom, neturinčiom žemės, po 8 ha. Ar Bažnytinių turtų valdyba sąžinėje turi teisę tą vyriausybės dovaną priimti?

Zecchini, kasydamas pakaušį, atsakė:

— Aš žiūriu tik bendro principo. Konkrečių faktų aš nesprendžiu. — Tada prel. Krupavičius prabilo:

— Girdėjau, kad Latvijos vyriausybė iš nusavintos dvarų žemės duoda bažnyčioms net po 11 ha žemės, ir kad Latvijos lenkai dvarininkai yra jau protestą prieš tai pasiuntę Apaštalų Sostui prašydami, kad arkivyskupas neleistų tos vyriausybės dovanos priimti. Aišku, maloniau būtų dvasiškijai, jei patys dvarininkai būtų aprūpinę žeme jos neturinčias bažnyčias, negu nugis, kada pasaulinė vyriausybė dvarininkų paimtą žemę dalina bažnyčioms. Bet jie savo laiku to nepadarė. Nugis pažiūrėsime, kaip tą dalyką Latvijos arkivyskupijai išspręs Šv. Sostas.

Prel. Maironis dar paklausė:

— Bet ir žmonės, gavę iš vyriausybės dvarų žemės, kai kurie kreipiasi į kunigus klausdami, ar gal tokią žemę imti. Kunigai vėl klausia Bažnyt. turtų tarybos.

Vizitatorius, kiek susijaudinęs, atsakė:

— Aš jau sakiau, kad negaliu leistis į konkrečių faktų sprendimą.

Tuo ir baigėsi Apašt. Vizitatoriaus sušaukta ir vadovaujama pirmoji nepriklausomos Lietuvos vyskupų konferencija.

Apaštališkasis Vizitatorius Zecchini protingai pasielgė, neatsakydamas į prel. Maironio klausimus. Jeigu būtų atsakęs teigiamai, dvarininkai būtų jį skundę Apaštalų Sostui. Jeigu neigiamai — Seimas, Lietuvos vyriausybė būtų jį puolusi.

Matyt Vizitatorius pranešė Apaštalų Sostui tai, kas vyskupų konferencijoje kalbėta apie dvarų nusavinimo klausimą. Po kelių savaičių vysk. Karevičius gavo iš kard. Gasparri konfidencialų raštą, kurio turinys yra maždaug toks:

"Apaštalų Sostui pranešta, kad Lietuvos vyriausybė išleido žemės reformos įstatymą... Dėl to kilo kai kurių sąžinės abejonių. Jas spręsti Apaštalų sostas paveda Apašt. Vizitatoriui Zecchini".

Kan. V. Jarulaitis, 1909 m. sukurtos "Artojo" bendrovės pirmininkas, buvo piktas ant Seimo, kad tas jo vadovaujamos draugijos apie 2500 ha žemės ir miškų ketina nusavinti. Jis pasiskundė Apaštalų Sostui ir gavo atsakymą: "Apaštalų Sostas negali kištis į vidinius Lietuvos valstybės reikalus". Tai pasakodavo patsai kan. Jarulaitis. **B. Ž.**

NAUJA ENERGIJA, NAUJU RYŽTU...

Reportažas iš krikščionių demokratų konferencijos

1.

Automobilis tyliai zvimbia Ohio ior Indianos greitkeliais į vakarus. Ankstyva rugsėjo 19 d. popietė šilta. Gerai, kad saulė pasislėpusi po debesimis. Į Vakarus važiuojant ji negailestingai šviestų į akis. Kelionė ilgoka, bet kompanija maloni, tad ir kelionė nenuobodi. Kalbai nėra galo, o akys ganosi po dar žalius laukus, pievas, kalveles ir miškelius. Oldsmobilis patogus, gal net kiek prabangus.

Prieš akis seniai laukta Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos konferencija. Dvi dienos kupinos posėdžių, pranešimų, kalbų, diskusijų, nutarimų, gal net ginčų. Dvi dienos pilnos malonaus pasimatymo su jau senokai matytais vienminčiais, draugais, pažįstamais. Kai kurie jų pažinti dar jaunystėje, širdyje susisukę sau vieteles, brangūs ir labai mieli.

Clevelandas jau toli rytuose, kai aubomobilis įrieda į Čikagą. Jau pusvalandis, kai sodriai vasariškai lyja. Prietamsyje nuo lietaus viskas žiba: pastatai, automobiliai, gatvių grindinys. Čikaga, vienas pačių įdomiausių pasaulio miestų, pulsuoja gyvybe. Dešimtys tūkstančių automobilių, autobusų, sunkvežimių be pertraukos dūzgia besiraitančiais greitkeliais, kurių vieni baigiasi Atlanto pakrantėje New Yorke, kiti Pacifiko krantuose Los Angeles, dar kiti Meksikos įlankos vandenyse. Čikaga — Amerikos centras — judrus, darbštus, įdomus.

Mieli draugų veidai, vėl kalbos, kilnūs gėrimai, skanūs valgiai, kalbos ir vėl be galo. Po vidurnakčio debesis nugali šviesus vasaros pabaigos mėnulis. Už langų tilsta judėjimas. Galva svyra pagalvėn... Rytoj anksti darbymetis...

2.

Rugsėsjo 21-oji išaušta saulėta ir maloniai šilta. Ne karšta, bet šilta. Lietuvių Tautiniuose namuose ant South Kedzie dar prieš konferenciją jau būriuojasi žmonės. Čikagos skyriaus pirmininkas Jonas Jokubka, J. Kavaliauskas ir kiti konferencijos rengėjai skuba su paskutiniais pasiruošimais. Salė švari, jauki, kas minutę pilnėjanti. Beveik kiekvieno naujai atėjusio-s veidas mielas, brangus. Rankų paspaudimai, tvirti vyriški apkabinimai lydi širdingus sveikinimo žodžius. kai kurie veidai matyti tik pernai, kai kurie jau ir prieš kelis metus. Kai kurie nudeginti karštos Floridos saulės, kiti pablyškę ir būdingi šiaurei ir rytams.

Lygiai 9:30 val. pirm. Jokubka trumpu žodžiu pasveikina suvažiavusius atstovus ir konferenciją oficialiai atidaryti kviečia sąjungos pirmininką Vladą Šoliūną.

Įdomus vyras, tas Šoliūnas. Dar jaunas, aukštokas, lieknas, tamsiais į viršų sušukuotais plaukais. Veidą puošia trumpa, juoda jau kiek žilstanti barzda. Veidas lieknas, o akys juodos ir mįslingos. Panašumas į jauną Krupavičių tiesiog stebinantis. Ir ne tik fizinis. Vladas — giliai užsiangažavęs krikščionis demokratas, visuomenininkas, politikas, Lietuvių krikščionių Demokratų Sąjungai vadovauja jau 12 metų. Vadovauja gerai, tvirta ranka, įžvalgia linija. Sąjunga jo rankose sutvirtėjo.

Pirmininkas Šoliūnas savo ruožtu sveikina suvažiavusius ir tuojau siūlo konferencijai jos darbo organus. Vadovauti išrenkami Dr. Kazys Šidlauskas, Algimantas Žukauskas ir Stasys Dubauskas. Išrenkami taip pat konferencijos sekretoriai, mandatų komisija ir nutarimų komisija, kurią sudaro kun. dr. Vyt. Bagdanavičius, dr. Kazys Ėringis, Kazys Pabedinskas ir Algirdas Kasulaitis.

Pagal statutą LKDS konferencija yra aukščiausias LKDS reikalų sprendėjas, kuri šaukiama kas treji metai ir kurią sudaro skyrių atstovai, centro komiteto nariai, LKDS atstovai Vlike, kontrolės komisijos ir garbės teismo nariai. Konferencija renka centro komitetą, kontrolės komisiją ir garbės teismą, išklauso tų organų ir LKDS atstovų Vlike bei skyrių pranešimus, nustato LKDS politikos gaires, tvirtina apyskaitą ir priima sąmatą, priima LKDS programą bei statutą ir nustato veiklos planus ateičiai.

3.

Pirmajam posėdžiui sklandžiai pirmininkauja dr. K. Šidlauskas. Po darbotvarkės priėmimo, konferenciją sveikina eilės organizacijų atstovai. (Salėje virš 90 atstovų ir svečių). Pirmuoju kalba naujasis garbės gen. konsulas Čikagoje Vaclovas Kleiza. Nuoširdžius sveikinimus Vliko vardu perduoda specialiai į konferenciją atvykęs valdybos vicepirmininkas Vytautas Jokūbaitis. Amerikos Lietuvių Tarybos vardu sveikina jos centro valdybos pirmininkas Teodoras Blinstrubas, mažosios Lietuvos Rezistencinio Sąjūdžio — A. Regis, Registruotos Lietuvių Bendruomenės — J. Juškevičius. Raštu gauta daug sveikinimų iš įvairių organizacijų, institucijų ir asmenų, tarp jų iš vysk. P. Baltakio, vysk. V. Brizgio, vysk. A. Deksnio, Diplomatijos Šefo Stasio Bačkio ir kt. Sveikinimams pasibaigus, pirmąjį pranešimą daro pats sąjungos pirmininkas. Jis ribojasi tik stambmenomis. Ilgėliau užsimena apie savo ir Prano Povilaičio darbą Vliko taryboje, savo dalyvavimą pasaulio jaunųjų krikščionių demokratų kongrese Pietų Amerikoje, kur pravesta labai naudinga ir palanki rezoliucija, reikalaujanti Lietuvai laisvės. Taip pat apie dalyvavimą, kartu su inž. Antanu Rudžiu ir inž. Adolfu Venskum, pasaulio krikščionių demokratų internacionalo kongrese Portugalijos Lisabonoje praeitų metų birželio mėn. Čia taip pat pravesta labai palanki

Lietuvai rezoliucija, pateikta A. Venskaus ir kongreso vienu balsu priimta. Reikšminga, kad abiejuose pasauliniuose kongresuose lietuvių delegacijos dalyvavo pilnu balsu ir neaprėžtomis teisėmis kartu su 54 valstybių delegacijomis.

Visų trijų iždų — centro komiteto, Leono XIII fondo ir M. Krupavičiaus vardo šimtininkų fondo konsolidacinį pranešimą pateikė sąjungos iždininkas. "Tėvynės Sargo" redaktoriaus pranešimas buvo pateiktas raštu. Redaktorius pastebėjo, kad "Tėvynės Sargas" išeina ir toliau reguliariai tris kartus metuose 96 psl. didumo. Ir toliau laikomasi jau anksčiau nustatytos linijos bei intelektualinio lygio. Redaktorius siūlo žurnalo leidimą sudažninti iki 4 ar net šešių numerių metuose.

"Tėvynės Sargo" administratorius (ir Sąjungos generalinis sekretorius) Adomas Viliušis pateikė trumpą žurnalo finansinį stovį, kuris yra visiškai patenkinamas. Žurnalo sąskaitos yra apmokėtos ir jokių skolų neturime. Tačiau administratorius pastebėjo, jog 1985 m. išlaidos buvo kiek padidėję, nes išleisti du specialūs padidinti numeriai (prezidento Stulginskio ir prelato Krupavičiaus 100 metų gimimo sukakčių proga). Visų skaitytojų parama savo žurnalui yra ypatingai vertinga ir reikalinga.

4.

Raštu pateiktą sąjungos vicepirmininko ir Europos Lietuvių krikščionių Demokratų Tarybos pirmininko Adolfo Venskaus pranešimą perskaitė sąjungos vicepirm. Pranas Povilaitis. Pranas — tai vienas ryškiųjų KD vadų. Aukštas, lieknas, nudegusiu veidu, jis visuomet švyti energija, kurios jam niekuomet nestokoja. Jis giliai patyręs visuomenininkas, aštrus politikas ir rafinuotas diplomatas — gal artimiausiai priartėjęs prie sąjungos "pilkosios eminencijos" modelio. Daugelį metų Pranas vežė labai sunkią sąjungos darbų naštą, tarp jų puikaus biuletenio redagavimą ir LKDS atstovavimą VLIKo taryboje.

Venskaus pranešimas ilgas ir išsamus. Pats Adolfas, gal pats darbščiausias sąjungos narys, jau 40 metų be jokios pertraukos dirbąs KD eilėse tiek sąjungos viduje, tiek ypač tarptautinėje plotmėje, eidamas įvairias vadovaujančias pareigas. Kelis ar net keliolika kartų metuose jis dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose KD suvažiavimuose, kongresuose, posėdžiuose, konferencijose, simpoziumuose ir panašiuose renginiuose, visur gindamas pavergtosios Lietuvos laisvės bylą ir atstovaudamas lietuviškajai krikščioniškajai demokratijai. Dar jaunystėje sumegztos pažintys su eile jau dabar iškilusių Europos politikų, jam padeda šiandienos Lietuvos laisvinimo darbe.

Šiuo metu energingasis paryžietis atstovauja VLIKą prie Europos parlamento ir per šią instituciją dirba Lietuvos laisvei. Savo ruožtu jo žmona Birutė Šlepetytė - Venskuvienė nenuilstamai dirba pasaulinėse

moterų organizacijose ir redaguoja prancūzų kalbos ELTĄ, dirbdama taip pat ir KD eilėse.

Adolfas ir Birutė — tai pora, kuri nejaučia nuovargio ir be kompromiso aukoja visą laisvą laiką ir energiją, gindami tėvynės interesus pasaulinėje plotmėje. Jiem priklauso visų mūsų nuoširdi padėka.

Tas pats Pranas Povilaitis daro trumpą pranešimą iš KD veiklos VLIKo taryboje, kuri reziduoja ir posėdžiauja Čikagoje. Beje, Pranas šiuo metu yra ir Tautos Fondo Čikagos komiteto spiritus movens, o Vladas Šoliūnas — Čikagos Lietuvių Tarybos pirmininkas.

Po trumpučio Amerikos Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos pranešimo sekė skyrių pranešimai. (Sąjūdžio pagrindinis tikslas yra atstovauti lietuvius krikščionis demokratus Amerikos Lietuvių Taryboje). Žodžiu apie savo skyrius kalbėjo Čikagos J. Jokubka, Clevelando A. Kasulaitis ir Floridos dr. K. Šidlauskas. Raštu apie Bostono skyrių pranešimą padarė dr. Petras Kaladė, Venecuelos atstovas J. Kukanauza, Brazilijos — prel. Pijus Ragažinskas ir kt.

Trumpiausias buvo garbės teismo pranešimas. Teismas neturėjo nei vieno skundo, tad neturėjo ir bylos bei apskritai darbo.

5.

Po kelių valandų darbo, pietų pertrauka buvo maloni atgaiva. Konferencijos šeimininkai atstovus ir svečius pavaišino ypatingai skaniais ir skalsiais pietumis. Salė ūžė draugiškais pokalbiais, skambėjo stiklai, šakutės ir peiliai. Iš toliau atvažiavusieji keliavo nuo stalo prie stalo neatsikalbėdami su jau senokai matytais draugais.

Prisisotinus, redakcinė rezoliucijų komisija sėdo prie darbo, o pati konferencija sujudo naujo centro komiteto ir kitų organų rinkimams. Pasirodo, kad rinkimai vyko sklandžiau negu nutarimų paragrafų "lipdymas". Komisijai nei pirmos redakcijos nepabaigus, jau buvo išrinktas ir naujas centro komtetas ir patvirtinta ta pati kontrolės komisija bei garbės teismas. Netrukus pirmajame posėdyje naujasis centro komitetas išsirinko ir naują sąjungos pirmininką — inž. Antaną Rudį.

Naujasis pirmininkas buvo nemažai daliai konferencijos dalyvių labai maloni staigmena. Inž. Antanas Rudis yra vienas pačių iškiliausių Amerikos lietuvių veikėjų, buvęs ALTo centro valdybos pirmininkas, artimas kito krikščiono demokrato — Leonardo Šimučio bendradarbis, įvairių katalikiškų ir bendrinių organizacijų vadovas, kultūrinio ir politinio darbo mecenatas, tarptautinės veiklos pirmatakas.

Kiti naujojo centro komiteto nariai yra — Vladas Šoliūnas, Pranas Povilaitis, Stasys Dubauskas, Sofija Blažienė, dr. Kazys Ėringis, Algimantas Žukauskas, Adolfas Venskus ir Justinas Šidlauskas. Iš tikrųjų, ir visas centro komitetas buvo konferencijai maloni staigmena. Kiekvie-

nas jo narys yra pačiame amžiaus stiprume, kiekvienas patyręs visuomenininkas, keli jau ėję aukštas pareigas tiek sąjungoje, tiek kitose organizacijose.

6.

Popietinė sesija buvo užbaigta prof. dr. Jono Genio paskaita "Lietuvos laisvinimo pastangos Vašingtone". Jaunasis profesorius, ALTo atstovas Vašingtone, tarptautinių organizacijų aktyvus veikėjas, išsamiai išdėstė lietuvių ir baltiečių veiklos kryptis Vašingtone, tos veiklos galimybes ir kliūtis, pasisekimus ir nepasisekimus. Po paskaitos kilusiose diskusijose ilgėliau sustota prie OSI veiklos klausimo, amerikiečių – sovietų suvažiavimo Rygoje ir latvių laikysenos problemos, Lietuvos okupacijos nepripažinimo politikos tęstinumo reikalo ir kt.

Po poros valandų poilsio, konferencijos dalyviai ir dar didesnis būrys vienminčių ir svečių vėl rinkosi į tą pačią, bet jau šventiškai papuoštą salę vakarienei ir pobūviui. Į daugiau kaip 200 svečių trumpu žodžiu prabilo jau dabar buvęs sąjungos pirm. Vladas Šoliūnas, pakviesdamas vakarienei pravesti Algirdą Kasulaitį. Šis savo ruožtu auditorijai pristatė iš toliausiai atvykusį konferecijos dalyvį kun. J. Sakevičių, MIC, iš London, Anglijos, prašydamas jį sukalbėti maldą ir palaiminti valgius.

Po vaišių vakaro vedėjas pristatė kelis garbės svečius: VLIKo vicepirmininką ir LAS vyr. valdybos pirm. Vytautą Jokūbaitį, BALFo pirm. Mariją Rudienę, ALTo pirm. Teodorą Blinstrubą, Tėvų Marijonų provincijolą kun. dr. Viktorą Rimšelį, MIC ir kt.

Pristatydamas naująjį sąjungos pirmininką vedėjas pastebėjo, kad vakarienėje dalyvauja net keturi Mykolo Krupavičiaus įpėdiniai: šešis metus sąjungai vadovavęs dr. Kazys Šidlauskas (1958 - 1973), dešimt metų buvęs pirmininku Algirdas Kasulaitis (1964 - 1973), dvylika metų — Vladas Šoliūnas (1973 - 1986) ir naujasis pirmininkas inž. Antanas Rudis. Kasulaitis taip pat pastebėjo, kad naujasis pirmininkas jam primena tris didžius krikščionis demokratus — savo orumu prezidentą Stulginskį, tyru lietuviškumu Mykolą Krupavičių ir savo judrumu — keliavimu judrųjį prof. Kazį Pakštą.

Savo inauguracinėje kalboje pirmininkas Rudis dėkojo konferencijai už išrinkimą ir pasitikėjimą ir kvietė visus krikščionis demokratus bei kitas krikščioniškas organizacijas remti LKDS centro komiteto darbą. Jis taip pat išryškino reikšmę visiems kartu dirbti Lietuvos išlaisvinimo darbą, remiantis demokratija, kuri aukština asmenybę žmogaus teisių gynimu ir socialinio teisingumo išaukštinimu. Tai principai, kuriais vadovaujasi politinis krikščionių demokratų internacionalas, kuris plečia bendradarbiavimą tarp paskirų žmonių ir organizacijų. Internacionalas siekia pasaulinės politinės humanistinės programos ir apjungia

ne tik krikščioniškas partijas, bet ir visuomeninius pasaulio sąjūdžius.

"Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga išeivijoje yra pilnateisis internacionalo narys. Šių metų Lisabonos asamblėjoje internacionalo priimtoji rezoliucija dėl dabartinės padėties Lietuvoje, nėra jokios abejonės, turi ir turės didžiulę skatinančią ir indukuojančią politinę reikšmę. Todėl turint visa tai ir ateities planus omenyje, visų iešivijos krikščioniškų organizacijų reikšmingumas pavergtai tėvynei ateityje priklausys nuo sugebėjimo dalyvauti pasaulinėje srovėje ir nuo talentingumo pasinaudoti tos srovės humanistine ir didžiule politine jėga, tarnaujant Dievui ir tėvynei. Tai naujųjų laikų krikščioniškų lietuvių išeivijos sąjūdžių kelias įprasminti save". (A. D. Lietuvių KD konferencija, Draugas, 1986,IX.27).

Naujasis pirmininkas ir jo kalba buvo sutikti ilgu ir balsingu plojimu. Jam ir jo kolegoms buvo palinkėta energijos ir pasisekimo darbuose.

Meninėje programoje kelias dainas padainavo Dalia Polikaitytė ir Maironio eilėraščius deklamavo Audrėja Keblytė. Abiems akompanavo Manigirdas Motekaitis. Šiai daliai vadovavo buvusi centro komteto narė žurnalistė Ramunė Tričytė, kuri dabar studijuoja teisės mokslus.

7.

Sekmadienio rytą Čikagos veidą vėl nuplovė sodrus vasaros galo lietus, bet mišioms prasidėjus viską nutvieskė šilta saulė. Šv. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje Marquette parke šv. mišias aukojo ilgametis "Tėvynės Sargo" redaktorius ir žinomas publicistas kan. Vaclovas Zakarauskas. Apipilnė bažnyčia tikinčiųjų turbūt buvo jau pripratusi, bet svečiai gėrėjosi ypatingai gražiu choro giedojimu, pripildžiusiu visus gražios bažnyčios skliautus. Kanauninko pamokslas kaip paprastai buvo tikra patriotiškumo ir religiškumo pamoka, giliai sujaudinęs klausytojų širdis.

Po pamaldų vėl Tautiniuose namuose konferencijos dalyvių jau laukė jos šeimininkas su pusryčiais, po kurių posėdžiai buvo tęsiami toliau.

Siūlomus nutarimus perskaitė naujojo centro komiteto narys dr. Kazys Ėringis. "Konferencija, išplėsdama 1986 m. birželio 3 - 5 d. Lisabonos krikščionių demokratų internacionalo priimtą rezoliuciją 'Dėl dabartinės padėties Lietuvoje', į okupuotų Pabaltijo valstybių ir Mažosios Lietuvos plotmę, priėmė 'Kreipimąsi į krikščionių demokratų internacionalo vadovybę dėl sovietų tyčiojimosi iš Lietuvos valstybingumo ir dėl lietuvių tautos rusinimo sovietizavimo priemonėmis". (Ten pat).

Konferencija taip pat priėmė 16 atskirų nutarimų įvairiais klausimais, kurie spausdinami atskirai.

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SĄJUNGOS 16-TOS KONFERENCIJOS, ĮVYKUSIOS 1986 METŲ RUGSĖJO 29 - 31 DIENOMIS CHICAGOJE

K R E I P I M A S I S

Į KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ INTERNACIONALO VADOVYBĘ DĖL TYČIOJIMOSI IŠ LIETUVOS VALSTYBINGUMO IR DĖL LIETUVIŲ TAUTOS RUSINIMO SOVIETIZAVIMO PRIEMONĖMIS

Sovietų Sąjunga 1940 metais okupavusi Lietuvą, Latviją ir Estiją, 1944 - 1945 metais antrą kartą okupuodama tuos kraštus, užgrobė ir mažlietuvių etninę šalį, buvusią Vokietijos valstybėje, ir kolonistiniais tikslais neglobojo jų žmonių, kultūrinio palikimo ir net paneigė vietovardžius ir vandenvardžius. Maskvos kolonistai Mažosios ir Didžiosios Lietuvos žmones žudė, pasmerkė benamystei, šimtus tūkstančių lietuvių ištrėšmė į Sibirą ir Šiaurės lagerius, užsienio (Maskvos) karinės jėgos panaudojimo pasekoje sukėlė žūtbūtinį partizaninį karą ir rusifikacijos tikslais — lietuvių tėvynę kolonizavo. Maža to, Maskva grubiomis solcialkoloninės švietimo sistemos priemonėmis daro viską, kad priaugančioje generacijoje palaužti lietuvių tautinę tapatybę, išrauti krikščionišką pasaulėžiūrą ir religiją, nuskurdinti tautinę kultūrą, paverčiant ją paradine ir aukštinančia okupantą. Be to, priaugančioms kartoms visomis galiomis brukama didžiosios tėvynės sąvoka, tariamosios tautų draugystės puoselėjimo keliu įžūliai verčiama garbinti užkariautojo tautą, kultūrą ir kalbą, parazituojančias pavergtos tautos institutus ir bendriją. Suktomis priemonėmis brukant rusų kalbą, lietuvių kalba skurdinama, žalojama, jos panaudojimo sfera siaurinama, nusikalstamai paverčiant tą kalbą vietos gyventojų daugumos pirmapradėje tėvynėje nereikalingu, gyvenimą sunkinančiu balastu. Praėjus 30 - 40 okupacijos metų, plačiu frontu pavergtiesiems ir pasauliui prievartiniu būdu, neva vietiniu "intelektualų" vardu, buvo pradėta pagal marksizmo - leninizmo nuostatą skiepyti sovietinio valstybingumo sąvoka. Dabar jau

---

Užbaigiamąjį konferencijos žodį vėl tarė naujasis LKDS pirmininkas Antanas Rudis, dėkodamas atstovams ir svečiams už stropų darbą ir jo gausius vaisius bei pažadėdamas vykdyti priimtus nutarimus. Konferencija buvo užbaigta Lietuvos himnu.

Netrukus automobilis vėl riedėjo, tik jau dabar į pietus. Čikagoje pasiliko draugai, dviejų dienų malonus vizitas ir nelengvas, bet vaisingas darbas. **A. Erdvilas**

begėdiškai tvirtinama, ir specialūs leidiniai lietuvių kalba išleisti, kad sovietinis Lietuvos valstybingumas yra pačios aukščiausios formos valstybingumas neva daug tobulesnis už bet kurį buržuazinį valstybingumą. Šis užkariautojo diktatūrinis pasityčiojimas iš pavergros tautos ir užgrobtos valstybės neturi saiko ir ribų ir yra skirtas klaidinti pasaulio viešąją nuomonę.

Ryšium su tuo, Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos išeivijoje ataskaitinė – rinkiminė konferencija kreipiasi į Krikščionių Demokratų Internacionalo Vadovybę ir, išreikšdama padėką šių metų Lisabonos Internacionalo Generalinei Asamblėjai už priimtą Rezoliuciją "Dėl Dabartinės Padėties Lietuvoje", vadovybės prašo:

Įtakoti ir skatinti viso pasaulio valstybių krikščioniškąsias demokratines partijas, esančias valdžioje ir opozicijoje, tų partijų vadovybes, santykiuose su Maskva ir visuose tarptautiniuose lygiuose vadovautis Internacionalo 1986 metų Lisabonos Rezoliucija "Dėl dabartinės padėties Lietuvoje".

Įtakoti ir skatinti visų krikščioniškų demokratinių partijų vadovybes, kad jos sąlyčiuose su Lietuvos, Latvijos ir Estijos reikalais, lankantis Sovietų Sąjungoje arba šiais klausimais liečiantis su Maskvos propaganda pasaulyje, demaskuotų sovietų melą apie pavergtų tautų sovietinio valstybingumo mitą, kuris nenturi jokio suvereniteto turinio, o engiamų tautų tariamo suklestėjimo turinys yra nukreiptas palaužti tautinį identitetą.

Atkreipti krikščioniškų demokratinių partijų vadovybių dėmesį į tai, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos suverenitetų atkūrimo pastangas tikslinga telkti ir skatinti Europos Parlamento Krikščionių Demokratų partijų frakcijos bazėje.

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos (LKDS) 16-toji konferencija, įvykusi 1986 m. rugsėjo mėn. 20 - 21 d. Čikagoje, apsvarsčiusi aktualiuosius lietuvių krikščioniškosios demokratijos klausimus, priėmė tokį nutarimą:

——— o ———

1. Konferencija pagarbiai prisimena istorijos būvyje žuvusius brolius ir seseris laisvės kovose. Gilia pagarba ir susižavėjimu stebime pavergtosios tautos kovą už Laisvę, Nepriklausomybę ir Žmogaus teises. Solidarizuodama su brolių kova ir kančia reikalauja, kad okupantas atitrauktų visas karines ir kitokias okupacines pajėgas iš okupuotos Lietuvos, kad ji galėtų netrukdomai vykdyti savo Suverenumą. Taip pat reikalauja, kad okupantas kuo skubiausiai sugrąžintų visus kalinius ir tremtinius į Tėvynę ir atlygintų jiems visus padarytus nuostolius. Tuo

reikalu kreipiasi į visas tarptautines institucijas, vyriausybes ir nevalstybines organizacijas prašydama pagalbos Lietuvos Nepriklausomybę atstatyti.

2. Konferencija pakartotinai teigia, kad Lietuvos laisvinimo pareiga yra šventa kiekvienam lietuviui. To akivaizdoje kviečia lietuvių visuomenę siekti vienybės, Lietuvos interesus visuomet keliant aukščiau srovinių reikalų.

3. Konferencija kviečia visus vienminčius ir visus pasaulio lietuvius iškilmingai ir prasmingai minėti Lietuvos krikšto sukaktį, nes krikščionybė atskleidė lietuvių tautai Vakarų kultūros lobius, krikščioniškosios demokratijos prasminguosius idealus ir tautinio išlikimo pilnatį.

4. Konferencija solidarizuoja Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui ir Amerikos Lietuvių Tarybai, remia jų veiklą ir bendradarbiauja jų darbuose.

5. Konferencija apgailestauja OSI veiklą, kuri skaudina atskirus lietuvius ir kenkia Lietuvos interesui ir specialiai protestuoja prieš OSI sandėrį su KGB ir kitomis sovietų įstaigomis, kas nesiderina su Jungtinių Valstybių jurisprudencija. Konferencija prašo centro komitetą pasiūlyti VLIKui ryžtingiau veikti prieš OSI nuokrypas, apjungiant visas atskiras veiklos pajėgas.

6. Konferencija įsakmiai ragina visus lietuvius išeivijoje ir okupuotoje tėvynėje laikyti ypatinga likiminio turinio tautos ir valstybės moraline vertybe 1918 metų lapkričio 30 dienos Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos Deklaraciją, Tilžės Deklaraciją, kurioje Prūsų Lietuvoje gyvenantieji lietuviai reikalauja Mažosios Lietuvos susijungimo su Didžiąja Lietuva. Sunaikinimai ir gyventojų išteriojimas nesumažina lietuvių tautos ir ateityje atsikūrusios lietuvos valstybės teisės į to krašto paveldėjimą.

7. Konferencija skatina Vliką rūpintis, kad Europos Parlamento 1983 metų, sausio 13 d. rezoliucija apie padėtį Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje vėl būtų patiekta Europos Parlamento valstybių Ministerių Tarybai, kad duoti rezoliucijai tolimesnę eigą.

8. Konferencija paveda Centro Komitetui dėti pastangas, kad sekantis Krikščionių Demokratų Internacionalo suvažiavimas įvyktų Jungtionėse Valstybėse.

9. Konferencija apgeidauja, kad LKDS atkurtų Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų klubus.

10. Konferencija siūlo LKDS Centro Komitetui kuo skubiau įkurti veiksmingą lietuvių krikščioniškosios demokratijos archyvą, kuriame

būtų sistemingai kaupiama visa KD archyvinė medžiaga.

11. Konferencija prašo Centro Komitetą studijuoti galimybes perspausdinti ir išleisdinti "Apžvalgos" ir "Tėvynės Sargo" istorinius komplektus.

12. Konferencija prašo Centro Komitetą studijuoti galimybes sudažninti "Tėvynės Sargo" leidimą iki 4 ar 6 numerių metuose.

13. Konferencija labai vertina Jo Šventenybės Popiežiaus Jono Pauliaus II dėmesį lietuvių kančiai ir tautos laisvės kovai. Ypatingai brangina jo asmeninį dėmesį minint Šv. Kazimiero 500 metų mirties sukaktį, Lietuvos krikšto sukaktį, arkivyskupo Jurgio Matulaičio paskelbimą palaimintuoju ir visokį kitokį prielankumą. Konferencija Jo Šventenybei nuoširdžiai dėkoja, jį sveikina ir reiškia gilią pagarbą ir prisirišimą.

14. Konferencija nuošridžiai dėkoja ilgamečiui LKDS Centro Komiteto pirmininkui Vl adui Šoliūnui, vicepirmininkui ir Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos p-kui Adollfui Venckui ir kitiems komiteto nariams už pasiaukojantį darbą lietuviškajai krikščioniškajai demokratijai ir LKDS.

15. Konferencija pritaria prezidento Ronald Reagano užsienio politikai ir jo tvirtam nusistatymui kovoti prieš komunistinę ekspansiją pasaulyje ir talkinti pavergtųjų tautų suverenumo atstatymui.

16. Konferencija dėkoja visiems ją sveikinusiems ir savo ruožtu sveikina lietuvius vyskupus — Ekscelencijas Paulių Baltakį, Vincentą Brizgį ir Antaną Deksnį, Lietuvos Diplomatijos Šefą ir atstovą Washingtone dr. St. Bačkį, Lietuvos Diplomatinę Tarnybą ir generalinius konsulus, VLIKą, ALTą ir visus geros valios lietuvius, dirbančius Lietuvos laisvei ir gerovei.

TARP DEŠINĖS IR KAIRĖS

Amerikos konservatoriai ir liberalai lietuvio krikščionio demokrato akimis

A. ALBUŠIS

Jungtinių Amerikos Valstybių politinės partijos mums europiečiams yra nelengvai suvokiamos. Iš pradžių jos atrodo nei komplikuotos, nei paslaptingos. Demokratai yra liberalai, respublikonai — konservatoriai. Tačiau kiek įsigilinus, dalykai ne aiškėja, bet komplikuojasi. Nevienas liberalus respublikonas kalba ir balsuoja kaip demokratas, o nevienas pietietis demokratas — kaip respublikonas. Ir tai amerikinėje partijų sistemoje visai "normalu". Ir viena, ir kita partija turi ir katalikų, ir žydų, ir protestantų, ir ateistų. Ir tai "normalu".

Dar giliau panagrinėjus galima surasti ir tokios situacijos priežastis. Respublikonų ir demokratų partijos visai nėra europinio tipo partijos, bet visos eilės partijų konfederacijos, konglomeratai, sukurti tik federaliniams rinkimams. Tarp tų rinkimų jos, kaip federalinės partijos, beveik neegzistuoja. Nenuostabu, kad ir vaidinamų tautinių komitetų (National Committee) pirmininkai nėra savų partijų vadai, bet samdomi biurokratai. Partijos vadų iš vis neturi, nes jos nėra tikros federalinės partijos. Amerikiečiai iš tikrųjų tokių partijų ir nenori.

Kai kurie mūsų politiniai stebėtojai iš to yra padarę išvadas, kad anos demokratų ir respublikonų partijos yra nepasaulėžiūrinės. Tačiau tai klaidinga išvada, nes tik apskričių ir valstijų plotmėje ir veikloje partijos atsiskleidžia ir kaip partijos ir kaip ideologinės organizacijos.

Tokis konfederacinis pobūdis iš tikrųjų neatskleidžia ir amerikinės politikos ideologinių pagrindų. O ideologinė diferencijacija čia nė kiek nemenkesnė kaip ir kitose europinėse ar kitokiose partijose. Pats ryškusis pasiskirstymas yra tarp liberalų ir konservatorių. Jų turi abi partijos ir todėl dažnai (ir visai teisingai) sunku jų nusistatymus ir pozicijas atskirti.

Tačiau visai nesunku pastebėti skirtumus tarp tų ideologinių krypčių. Mes tad norime trumpai į tuos skirtumus žvilgetėrėti. Ir tai daryti iš krikščioniškos demokratijos perspektyvos.

Užbėgant už akių galimiems ginčams, iš anksto tariame, kad mums šiuo metu ne tiek rūpi filosofiniai skirtumai, kiek vienų ir kitų nusistatymai kai kuriais svarbesniais klausimais. Savaime aišku, mes čia nekalbame apie Europos liberalus, bet Amerikos.

I.

Tarptautiniuose santykiuose tiek liberalai, tiek konservatoriai neturi vientisos, išmąstytos, ilagaikės, nuoseklios politikos. Tačiau tai daugiau išplaukia iš amerikinės filosofijos, jų megalomanijos, dar vis giliai įsišaknijusio insularizmo negu dėl vienų ar kitų specifinio nusistatymo. Ir vieni ir kiti ar negali, ar nenori žvelgti į Amerikos vietą ateities pasaulyje, todėl neturi nei nuoseklios politikos tos vietos siekiant ir joje išsilaikant.

Kaip tik dėl to užsienio santykių srityje gal ir yra mažiausia skirtumo tarp abiejų krypčių. Tačiau tam tikros tendencijos nesunkiai pastebimos ir lengvai matomos.

Liberalai į pasaulį, atrodo, žvelgia pozityvesnėmis, blaivesnėmis ir viltingesnėmis akimis. Jie greitesni tartis, greitesni daryti nuolaidas. Jie ne tiek insulariniai, kiek nuoširdžiai linki kitiems laisvės ir nepriklausomybės. Jie nepakantūs diktatoriams ir jų režimams iš dešinės, bet nuolaidesni kairiesiems. Jie pakantūs tarptautinėms organizacijoms, bet tuo pačiu dažnai naivūs (plg. jų nusistatymą Jungtinių Tautų, UNESCO, Pasaulinės Bažnyčių Tarybos klausimais).

Konservatoriai pasaulį piešia tamsesnėmis spalvomis. Jų žvilgsnis daugiau dogmatiškas, ne tiek lankstus. Jie nepakantūs, kai santykiai vystosi ne jų norima kryptimi. Jie nelabai linkę derėtis ar daryti nuolaidų. Į iššūkius dažniau atsiliepia izoliacizmu (pasitraukti iš Jungtinių Tautų, išstoti iš UNESCO, etc.), nes esmėje yra insuliaristai.

II.

Liberalai nesuprato ir nesupranta nei tarptautinio komunizmo, nei jo grėsmės. Jiems vis atrodo, kad mūsų atliepis į Maskvos iššūkius yra per rimtas ir per stiprus. Komunizmas niekuomet nėra buvęs, o juoba dabar yra toks grąsus, koks piešiamas. Jiems buvo ir tebėra arčiau širdies "dėdės Juozo — Uncle Joe" simbolizmas negu rusiškoji komunistinė relaybė. Rusai, esą, turi tokius

pačius troškimus, norus, lūkesčius ir viltis kaip ir amerikiečiai. Didžiausias nesusipratimas — stoka komunikacijos. Reikia tik su jais susėsti ir susitarti.

Konservatoriai daug tiksliau suvokia komunizmo esmę ir rusišką realybę. Jie mato, kad komunizmas yra ne tik politinė ideologija, bet ir sekuliarinė religija su visais tipingais religiniais bruožais. Jie žino, kad rusiškoji realybė yra kitokių dimensijų realybė negu amerikietiškoji. Rusiškoji kultūra nėra Vakarų kultūra. Imperializmas yra jiems beveik jau įgimtas troškimas ir veikimo būdas. Rusai demokratijos niekuomet nepažino ir dabar nepažįsta. Tūkstančio metų istorijoje rusai demokratiškai valdėsi tik kelis mėnesius. Kaip teisingai prof. J. Eretas taria, būdingasis rusų valstybės bruožas yra jų imperializmas ir mesijanizmas. Iš čia — grobiko apetitas ir baisi neapykanta kitoms religijoms.

Konservatoriai tą geriau supanta, ar geriau nujaučia už liberalus. Tačiau kaip liberalams trūksta supratimo, taip konservatoriams valios. Pirmieji pavojaus Vakarų kultūrai ir civilizacijai nenujaučia, antrieji neįstengia imtis akcijos problemai spręsti. Kaip tik todėl dažnai ir vienų ir kitų elgesys vis-a-vis komunizmo yra ir nenuoseklus, ir nelogiškas, ir labai vienas į kitą panašūs.

III.

Nuosekliai ir abiejų nusistatymas krašto gynybos klausimais yra ir nenuoseklus ir dažnai surizgęs.

Konservatoriai, matydami pasaulį šešėliuotą ir geriau suvokdami komunizmo grėsmę, teisingai taria ir pabrėžia gynybos būtinumą. Jie mieliau leidžia didesnes pinigų sumas savo ir kitų apsiginklavimui. Jie lygiai dosnesni tiems, kurie savuose kraštuose kovoja prieš kairiųjų "išsilaisvinimo revoliucijas". Jie daugiau linkę į slaptas akcijas ir jų finansavimą. Jie teisingai siekia pariteto tarp JAV ir Sovietų Sąjungos.

Liberalai daugiau vilties deda į pasitarimus, negu į ginklus. Jie mažiau dosnūs ginklavimusi ir slaptoms operacijoms. Jie nėra iki galo išmąstę žmogaus ir valstybių teisių problemas. Jie teisingai kelia klausimą, kad tarp ginklavimosi išlaidų ir socialinių reikalų išlaidų turi būti balansas.

Mums atrodo, kad abi pozicijos turi ypatingai ryškių trūkumų. Komunizmo akivaizdoje liberalų pasitikėjimas laime nėra priimtinas. Tačiau nėra priimtinos ir konservatorių "persi-

ginklavimo" tendencijos. Ginklai patys savyje tik iš dalies apsprendžia savo veiksmingumą, tad ir reikšmę tarptautiniuose santykiuose. Kitas jų lygties sandas yra jų vartojimo galimybė. Pvz. tariama, kad šiandien Amerika turinti užtektinai branduolinių ginklų nuo žemės paviršiaus nušluoti visus didžiuosius Rusijos miestus. Ir net dešimtį kartų! Bet kodėl? Argi neužtektų tik dešimtos dalies tų ginklų, jei Sovietų Sąjunga tikėtų, kad amerikiečiai juos tam tikrose aplink.ybėse tikrai panaudos. Negrasins, nekalbės, nedvejos, bet naudos!

Ir žinos, kad Amerika ne taip tik sako, bet kad vienu ar kitu tarptautinio konflikto metu Amerika taip darė, kaip sakė. Tikimybė yra svarbesnioji ginklavimosi lygties dalis. Svarbesnė už ginklų kokybę ir kiekybę.

Iš kitos pusės jokiu būdu nepriimtinas ir kai kurių liberalų reikalavimas, kad JAV paskelbtų niekad pirmoji nenaudosianti branduolinių ginklų karo atveju. Tai nerimtas, nelogiškas ir nenuoseklus reikalavimas.

Nors antikomunistinių pajėgų rėmimas ir finansavimas nėra esmėje bloga strategija, tačiau slepianti savyje eilę pavojų. Viena, visuomet ryški galimybė prarasti milžiniškas sumas pinigų ir už tai nieko nepelnyti. Antra galimybė, karinis įsivėlimas į ne savo kovas ir karus su visais karo nuostoliais. Trečia ir gal pati skaudžiausia tokios strategijos pasekmė tai volens nolens susidėjimas su įvairiais dešiniojo sparno diktatoriais, kurie yra kažin ar geresni už kairiuosius diktatorius.

Pati svarbiausia trečiojo pasaulio politinio nestabilumo priežastis yra ne kairės ar dešinės grėsmė, bet ekonominis nepajėgumas ir socialinis neteisingumas. Kai šie du skauduliai bus išpjauti ir žaizdos sugydytos, demokratijai bus sudarytos sąlygos varžytis su kairės ir dešinės diktatūromis. Pokarinė istorija aiškiai rodo, kad tose valstybėse, kurios išsprendė ekonomines ir socialines problemas, komunizmas neturėjo jokios vilties įsigalėti.

Todėl ir Jungtinių Valstybių svarbiausias tikslas turėtų būti trečiojo pasaulio revoliucinius kraštus sustiprinti ekonomine pagalba, reikalaujant socialinio teisingumo kaip sine qua non. Tai vienintelis prasmingas kelias.

IV.

Šalia principingesnio nusistatymo socialinės politikos reika-

lais užsienyje, specialiai trečiojo pasaulio kraštuose, Amerikai reikia ir prasmingos socialinės politikos viduje.

Labai neraminantis ir nepriimtinas yra konservatorių nejautrumas socialinėms problemoms. Jie linkę socialinį klausimą įglausti į ekonominę orbitą ir traktuoti kaip ekonomijos tezę ar formulę. Tačiau tokia politika užmiršta, kad ir ekonomija, ir socialinis teisingumas visų pirmiausiai turi tarnauti žmogui, bet negali būti tikslai savyje. Tik žmogus turi ir kūną, ir sielą, ir žmogišką orumą. Ne formulės ar postulatai. Tik žmonės alksta ir šala, serga ir rūpinasi. Ne palūkana ar biržos rodyklė. Todėl ekonomika ir sociaologija turi tarnauti žmogui, o ne žmogus biznui ir ekonomijai. Kaip nėra priimtinas toks didelis procentas nedarbo, taip nepriimtinas ir alkis, maistingumo stoka, šaltis, gydymo brangumas ir t.t. Tai nemaža dalim konservatorių politikos išdava.

Liberalai yra daug jautresni socialinei neteisybei ir į visą socialinių klausimų kompleksą turi kur kas pozityvesnį nusistatymą. Jie geriau supranta teisingą valstybės vietą ir vaidmenį socialinių klausimų sprendime ir jos atsakomybę. Jie teisingiau suvokia ir žmogaus vietą krašto ekonomijoje ir socialinių problemų žmogiškąjį elementą. Tačiau liberalai turi tendenciją šiandieninius poreikius finansuoti rytojaus pinigais. Tas, žinoma, didina valstybines paskolas, kurios šiuo metu jau pačios savyje yra viena iš pačių rimtųjų ekonominių problemų.

Iš kitos puses socialinis teisingumas nereiškia socialinio palaidumo. Šioje srityje abu mato daug netvarkos, bet nesuranda būdų jai pašalinti.

Yra ir kitų socialinių problemų, kurių nei liberalai, nei konservatoriai negali išspręsti. Turime galvoje pasibaisėtiną narkotikų vartojimą, nepažabotą sveikatos reikalų brangumą, išplitusį alkoholizmą, seksualinį palaidumą, bepročių, silpnapročių, sutrikusiais jausmais žmonių gydymą ir kitas problemas.

V.

Kas liečia krašto ekonomiją — pramonę, prekybą ir patarnavimų sritį, konservatoriai ir toliau tvirtai laikosi privačios iniciatyvos kaip vaisingiausios sistemos. Jiems pelnas ir toliau yra pats svarbiausias pasisekimo rodiklis. Jie teisingai supranta laisvos

ekonomijos ir privačios iniciatyvos teisingus impulsus ir produktyvumo svarbą.

Iš kitos pusės liberalai nesipurto valdžios kontrolės ir yra darbo unijų sąjungininkai įvairiuose nesibaigiančiuose ginčuose. Jie lygiai nesipurto pelno suvaržymo ar mokesčių manipuliacijos. Jie įželgia teisingą valstybės vaidmenį krašto ekonomijos veikime bei atskirų žmonių nepakeičiamą vertę vis-a-vis milžiniškų ekonominių problemų.

Konservatoriams priimtinesnis nedarbas, liberalams — infliacija. Tačiau nei vieni nei kiti negali išspręsti abiejų kartu. Abu yra už kredito ekonomiją ir skolinį finansavimą (paskolų ekonomiją). Abiems nesiseka su palūkanų sumažinimu. Ir vieni ir kiti politinį principą aukoja ekonomijos sąskaiton (pvz. kviečių pardavimas Kremliui ar maisto supirkinėjimas ir sandėliavimas išlaikant dirbtines kainas).

VI.

Liberalų pažiūra į kriminalizmą yra beveik suparaližavusi policijos veiklą ir veiksmingumą. Nusikaltėliams yra atvertos visos teisės ir teisingumo durys. Jų teisės yra apsaugotos nesuskaitomais įstatymais, kurie normalų teisinį procesą beveik suparaližavo absoliučiam neveiklume ir neįstangoje. Tuo tarpu nusikaltimų aukų teisės neegzistuoja. Liberalų įtakoje kalėjimų sistema neišbrenda iš pastovios krizės. Kalėjimai yra tapę kriminalizmo mokyklomis ir lizdais. Nakties tamsoj Amerikos miestai tampa tvirtovėmis, o jų gatvės kontroliuojamos ne policijos, bet nusikaltėlių recidivistų.

Organizuoti nusikaltėliai beveik be jokio suvaržymo varo multibilijoninį biznį: narkotikų, paleistuvavimo, azarto lošimų, neteisėtų paskolų, žmogžudysčių, etc.

Konservatoriai, deja, ne ką geresni. Tiesa, jų nusistatymai griežtesni ir teisingesni, bet rezultatai tokie patys. Pvz. Nixonas buvo vienas iš didžiausių teisės ir tvarkos filosofijos šalininkų, tik jo administracijoje buvo mažiausiai teisės ir tvarkos. Apie tuzinas pačių aukštųjų prez. Reagano egzekutyvų turėjo pasitraukti iš savo vietų, nes visi buvo nusikaltę teisei ir tvarkai bei įstatymui.

Stebint kriminalizmo plėtrą ir pastangų jam sulaikyti bergždumą, peršasi kelios išvados. Pirma, chaosas įstatymda-

vystėje suparaližuoja ir teismų, ir policijos bet kokias pastangas kriminalizmą kontroliuoti. Užtektinai pinigų turintieji nusikaltėliai, pagal šių dienų įstatymus ir teisės praktiką yra 95% užtikrinti, kad nesėdės kalėjime. Tad bausmės tėra "rezervuotos" tik neturtingiems ir juodžiams. Dėl jų likimo, gi, visuomenė mažiausiai jaudinasi.

Antra, per pora šimtų metų amerikinėje kultūroje didieji nusikaltėliai yra ne pažemintųjų, bet didvyrių vaidmenyse. Tokį nusistatymą Amerikai piršo ypač filmai, savo laiku labai įtakinga komunikacijos ir rekreacijos priemonė.

Trečia, ir gal svarbiausia, amerikiečiai, atrodo, sąmoningai sutinka toleruoti tam tikrą kriminalizmo lygį, nes tokis toleravimas mažiau kainuoja. Kol tokia situacija egzistuoja, tol kriminalizmas bujos, ir liberalams ir konservatoriams tyliai pritariant.

VII.

Nėra jokios abejonės, kad viena pačių esmingųjų amerikinės ir kitų kraštų visuomenės problemų yra abortai — negimusios gyvybės žudymas. Masinis žudymas. Tai yra labai svarbi ir komplikuota tema ir prie jos grįšime ateityje atskirai. Konservatoriai, deja, jų mažuma, turi ir sveiką nuovoką abortų klausimu ir supranta problemos plačias ir gilias implikacijas krašto ateičiai. Jų pastangos, remiant prez. Reaganui, yra aiškios, teisingos ir bojančios moralės bei visuomenės ateities.

Daugumai liberalų abortas yra visiškai priimtinas gimimnų kontrolės ir gyventojų skaičiaus sulaikymo ar sumažinimo būdas. Jie lengva širdim taria, kad kūdikis motinos įsčiose iki tam tikro laiko nėra žmogus. Todėl tokį "nežmogų" galima sunaikinti — nužudyti nepažeidžiant moralės. Ir naikina. net 1.5. mil. metuose.

Abortų šalininkams atrodo visai logiška, kad tam tikrai kalendoriaus dienai atėjus, "nežmogus" jau tampa žmogum ir tuomet visi įstatymai, jų kodeksai, tradicijos ir moralė atsistoja jo pusėje. Bet kokiai dienai atėjus? Kada tasis "stebūklas" įvyksta? Jie nei žino, nei jiems rūpi.

Moderni medicina kasdien vis pozityviau įrodo tą, ką teologija ir filosofija jau seniai žinojo: žmogus tampa tą momentą, kai vyro ir moters sėklos susijungia. Tą momentą jau egzistuoja pilnas ir nepakartojamas žmogus su visomis jo galiomis, privilegijomis,

pareigomis ir potencijomis. Tarti kitaip reiškia kalbėti netiesą, dargi nesąmonę. Argi vienų metų medelis nėra toks pat medis kaip tas, kuris jau auga 300 metų? Argi vos kelių colių panda, nėra panda, kuri sveria 400 svarų?

Deja, daugelis liberalų to nemato ar nenori matyti, nes lytiniai papročiai yra tiek nusisukę nuo moralės ir etikos dėsnių ir reikalavimų, kad spaudimas atleisti visus varžtus, tarp jų ir abortus, yra nepaprastai stiprus.

Kaip minėjome, daugelis ir konservatorių neįstengia užimti principinės pozicijos. Net ir daugelis katalikų jau yra abortų šalininkais, nors katalikybė turėjo ir turi bekompromisinį tuo klausimu nusistatymą. Šiam nusistatymui formuoti daug padeda moterų lygybės kova. Vienas tos kovos prinncipų: moterys turi teisę į savo kūną. Kadangi kūdikis auga jos kūne, ji turi absoliučią teisę elgtis su juo kaip nori, kaip ir su savo kūnu. Tačiau ir čia yra nelogiškumo. Beveik visose valstijose nusižudymas laikomas nusikaltimu. Jei moterys turi teisę į savo kūną,, tai jos turi teisę jį ir nužudyti. Deja, taip nėra. Nužudyti kūdikį — teisėta, nužudyti save — ne. Kodėl?

Ne vienas ryškus liberalizmo ar konservatizmo atstovas, senatorius ir kongresininkas dar taria taip: kaip privatus asmuo aš esu griežtai prieš negimusios gyvybės žudymą, bet kaip politikas esu už jos žudymą. Kad čia nesąmonė pakelta į idiotizmo rangą, netenka nei kalbėti. Tai klasiškas bepasaulėžiūrinės politikos pavyzdys.

VIII.

"Pradžioje buvo Žodis ir Žodis buvo pas Dievą ir Dievas buvo Žodis", skaitome šv. Jono Evangelijoje. Tai Dievo įkvėpta tiesa, net patį kūrėją atskleisti mums kaip Įsikūnijusį Žodį. Tik žodis išskiria mus, žmones, nuo visos kitos kūrinijos. Jis apsprendžia mus ir kaip visuomet bendruomeninę būtybę.

Nenuostabu, todėl, kad tarp visų žmogaus laisvių, žodžio laisvė yra pati prasmingiausia ir svarbiausia. Niekuo mes nesame taip panašūs į savo Kūrėją kaip savo turima žodžio galia. Nenuostabu, tad, kad ir bet kokis žodžio laisvės pažeidimas ar prieš ją pasikėsinimas demokratinėje santvarkoje laikomas ypatingai pavojingu faktu. Ir teisingai taip, nes ir mažiausias pažeidimas gali būti precedentu tolimesniam žodžio laisvės varžymui.

Tačiau ir žodis, kaip ir pats žmogus, nėra laisvas nuo pikto ar pagundos. Kiekvienas keiksmo žodis yra gilioje esmėje paties Dievo paneigimas. Kiekvienas melo žodis yra savęs paneigimas. Kiekvienas piktas žodis yra artimo paneigimas.

Niekur nėra žodis taip gerbiamas kaip Amerikoj ir niekur tiek išniekintas. Mes visi kasdien naudojamės žodžio laisve, bet kasdien esame išstatyti ir žodžio išniekinimui, visų pirmiausiai per nepažabotą pornografiją. Jos šlykštumą, bjaurumą, ir kenksmingumą sunku suvokti ir aprėpti. Nesvarbu, ar ji būtų filmose, knygose, žurnaluose ar televizijoj. Tai vėžys, kuris ėda visuomenės kūną nemažiau kaip ir kuris kitas vėžys. Tačiau visuomenė jį toleruoja kaip toleruoja kriminalizmą ir abortus.

Liberalų ir konservatorių nusistatymas čia panašus į jų nusistatymą kitais klausimais. Konservatoriai santūresni ir bent linkę aktyviau ieškoti ir siekti problemos išsprendžio. Liberalai, savo ruožtu, ar nenori, ar negali suprasti žodžio laisvės nei ribų, nei vietos žmogiškosios bendruomeninės egzistencijos dimensijose. Nesuprasdami pačios laisvės esmės, neturėdami į ką atsiremti savo nusistatymuose, jie laisvės žodžio lygtyje sudievino laisvę ir suniveliavo žodį. Tokiu būdu jie atsiskleidė ir piktui, ir melui, ir keiksmui. Atėmę iš žodžio jo turinį, jie tarė jį išlaisvinę iš atsakomybės.

Tačiau kaip pati laisvė nėra niekuomet beribė, taip ir žodžio laisvė nėra absoliuti. Tą net pripažįsta ir JAV įstatymai. Štai beveik visuotinai priimta laikyti nusikaltimu šaukimą "ugnis" prikimštame teatre, kai tokios ugnies nėra, nes tai sukeltų paniką ir gal pakenktų viešajai gerovei. Viešas grasinimas prezidentui, net nesiimant jokių veiksmų, yra laikomas nusikaltimu ir t.t. Tačiau pati šlykščiausia pornografija, kuri lygiai kenkia viešajai gerovei, tokiu nusikaltimu nelaikoma.

Tariama, kad draudimas kalbėti ir spausdinti yra cenzūra. Tačiau kaip gali būti cenzūra laikomas veiksmas, kuris saugo visuomenę nuo žalos. Iš kitos pusės pornografijos draudimas nėra visuomenės žodžio laisvės suvaržymas, bet tik tų, kurie pornografija užsiima. Pagaliau, jei pornografijos uždraudimas varžo tuos, kurie jos nori, ar ne daug daugiau yra tų žmonių, kurių žodžio laisvė varžoma pornografijai klestint.

IX.

Vienas pačių svarbiausių civilizuotos visuomenės elementų yra jos švietimo sistema. Nekalbėsime čia apie aukštojo mokslo lygį ir problemas, bet pradžios ir vidurinio mokslo. Gal iš tikrųjų iš viso nederėtų kalbėti federaline prasme apie švietimą, nes jis pačia tikrąja prasme yra daugiau lokalizuotas, negu daugelis kitų sričių. Tačiau kai kurie jo niuansai ryškūs.

Amerikinio švietimo krizė yra didele dalim liberalų "nuopelnas". Jie į švietimą žiūrėjo ir tebežiūri kaip į neįdomų ir nepelningą užsiėmimą. Švietimas neneša jokios apčiuopiamos naudos dabar, o kas bus ateityje, nei tiek įdomu, nei svarbu. Teisingai suprasdami tėvų primatą švietimo reikaluose, jie purtosi prieš švietimo centralizavimą, sisteminimą, ar valstybės atsakomybės didinimą.

Konservatoriai į švietimą žvelgia rimčiau, tačiau ir jie nėra pasiryžę siekti jo esminių reformų. Ir jie neįžvelgia reikalo švietimo sistemą stiprinti kai ką centralizuojant, kai kur nustatant aukštesnius ir visuotinesnius standartus.

Kaip tik todėl šiandien turime švietimo sistemą (gal geriau dešimtis tūkstančių sistemų), kurių didžioji dalis tik moko, bet neauklėja ir moko prastai. Niekur kitur tik JAV yra tūkstančiai, kurie baigia gimnazijas, nemokėdami nei rašyti, nei skaityti. Argi lengva suprasti šimtus universitetų, kurie turi pridėtines skaitymo ir rašymo klases naujokams – fuksams, kurie nepakankamai gerai skaito ir rašo. Tūkstančiai baigia gimnazijas, neižinodami, kas yra Amerikos sostinė ar tuolaikinis prezidentas.

Net aukščiausiojo teismo sprendimu Amerikos mokyklose uždrausta melstis garsiai ir kartu. Tai vadinama valstybės ir religijos atskyrimu. Tačiau, jei su malda mokykla jau atstovauja kokią nors pasaulėžiūrą, be maldos mokykla lygiai atstovauja pasaulėžiūrą — ateistinę, nekrikščionišką. Tačiau daugelis liberalų ir konservatorių, net katalikų, to nemato, nesupranta ar nenori suprasti.

Nemažesnis nonsensas ir su vadinamu lytiniu auklėjimu. Jis yra skelbiamas kaip pozityvus žingsnis švietimo sistemoje, bet visuomet narpliojama tik viena problemos dalis. Niekuomet nekalbama ir nemokoma apie lytinių santykių moralę ir etiką, tik apie jų techniką. Tai irgi tariamai bepasaulėžiūrinis klausimo svarstymas, bet moralės išjungimas iš lyties temos, yra labai

specifinis pasaulėžiūrinis aktas. Kitaip galvojantieji apgaudinėja ir save ir kitus.

X.

Pagaliau ryškiai skiriasi ir vienų ir kitų pažiūros į patriotizmą. Bet gal tik taikos metu. Populiaraus karo atveju, atrodo, skirtumai išnyksta patriotizmo naudai. Tačiau taikos metu konservatoriai lieka ištikimesni savo patriotiniuose nusistatymuose. Jie rodo daugiau pagarbos autoritetui, vėliavai, patriotinėms šventėms, dainoms, tradicijoms, simboliams.

Liberalams patriotizmas — mažų mažiausiai įtartinas. Jie purtosi jo simbolių ir išraiškų. Jiems sunku tikėti, kad gali būti žmonių, kuriems patriotizmas yra savas valios ir jausmo sąskambis, išsiliejantis nemeluotu sentimentu ir pagarba savam kraštui. Internacionalizmas jiems prieinamesnis, nors faktiškai tik savo tautą ir kraštą mylįs amerikietis gali būti ir geresnis pasaulio pilietis.

Tai nesveika liberalų tendencija, kuri savo nevertingumu panašėja į konservatorių linkimą į izoliaciją.

— — — — — —

Palyginome liberalų ir konservatorių nusistatymą kai kuriais svarbesniais klausimais. Nepretenduojame nei į gilumą, nei į išsamumą. Baigiant norime tik pastebėti, kad yra labai lengva surasti Amerikos gyvenime, politikoj ir nusistatymuose plyšių. Nesunku surasti ir šviesių momentų, kurių gausu. Jau sunkiau daryti amerikinę suvestinę ir dar sunkiau išvadas. Ir kaip tik dėl to, kad Amerika yra dar žmonijos istorijoje nebandytas eksperimentas. Laisvės, demokratijos, religinės tolerancijos, tarptautinio sugyvenimo bandymas. Nėra jis pasibaigęs, tačiau jau dabar jo atsiekimai yra istoriniai. Jau pats faktas, kad šiandien 240 milijonų gyventojų kontinentinė valstybė, kuriooje yra mišinys rasių, tautų, religijų ir kultūrų, gali džiaugtis didele doze laisvės, demokratijos ir žmogaus teisių paisymo — yra laimėjimas, kurio tokiu mąstu istorija dar nėra mačiusi. Mūsų kritikos žodis tą turėjo galvoj ir todėl jis buvo sąlygotas, bet ne baigtinis. Mes matėme dėmes, bet labai gyvai jautėme ir šviesiąją pusę. Mes suregistravome kai kuriuos minusus, sąmoningai praleisdami daug daugiau pliusų.

SPAUDOJ ir Gyvenime

45 METAI TERORUI IR TRIUMFUI

Prieš 45 metus lietuvių tauta vienos savaitės būvyje išgyveno ir baisų terorą ir didingą triumfą. 1941 m. birželio 14 - 15 d. trėmimai ir birželio 22 d. tautos sukilimas yra įsirėžę tautos sąmonėje neužmirštamai ir nesunaikinamai.

Nors vėliau, antrosios bolševikų okupacijos metu, iš Lietuvos buvo ištremta daugiau lietuvių negu 1941 m. birželyje, pirmieji trėmimai, bent mums išeiviams, bent psichologiškai yra baisesni. Gal dėlto, kad tai buvo Lietuvos laisvės išniekinimo kulminacinis taškas, gal dėlto, kad tauta tik tuomet suvokė savo tragedijos plotį ir gylį, gal dėlto, kad mes išeiviai buvom apsaugoti nuo antrosios okupacijos neišpasakytų baisybių.

Trėmimų baisumas mums žymi ne tik bolševikinės bestijos nežmoniškumą, bet ir mūsų visų žmogaus teisių pamynimą. Vaikų ir senelių kančia žymi neaprėpiamas nusikaltimo ribas, o kai kurių tremtinių grįžimas į tėvynę, nors ir palaužtomis sveikatomis — tautos nemarumą, nes tol, kol išsilaiko nors vienas lietuvis, išsilaikys ir tauta.

Trėmimai kaip niekas kitas atskleidė tautai ir komunizmo esminį nežmoniškumą, komunistų žvėriškumą ir rusų nužmogėjimą. Ši realizacija nėra pasikeitusi ir šiandien. Kas yra pasikeitę — tai kai kurių išeivių sanprotis. Nutukę amerikinės prabangos gėrybėmis, kai kurie išeiviai savo atmintį, ir sąžinę, ir žmoniškumą yra iškeitę į aukso veršį, kurio žibėjimas juos apakino ir jie jau nei atsimena birželio trėmimus, nei mato šiandienos tautinę tragediją. Už knygos išleidimą (dargi iščenzūruotos), už paveikslo išstatymą, už leidimą pabūti pavergtoje Lietuvoje ilgiau negu 5 dienas tokie išeiviai išsižada ir savo nukankintų brolių, ir savo tautinės savigarbos, ir savo sąžinės. Koks galingas yr skanesnės duonos kąsnio gundymas! Koks viliojantis garbės potroškis!

Kaip tik dėl to mums yra svarbu neužmiršti ir birželio triumfo — tautos sukilimo. Jei trėmimai žymi tautos išniekinimą, sukilimas žymi tautos laisvės troškulį ir to troškulio neišmatuojamas dimensijas. Be sukilimo trėmimai visuomet būtų tik gedulo ir siaubo dienos. Tautos sukilimas suteikė jiems didvyriškumo lytį.

Žuvusieji ir sužeistieji sukilėliai yra simboliai laisvos tautos nepakeičiamo nusistatymo būti laisva, kovoti už laisvę ir už ją net mirti. Sukilimas taip pat simbolizuoja ir lietuvių tautos nusistatymą komunizmo atžvilgiu: nusistatymą, kuris nėra nei neaiškus, nei dviprasmiškas.

Pagaliau sukilimas ir sukilėliai yra tas dvasinis fermentas, kuris gaivina ir gaivins visų tų lietuvių nusistatymą, kurie laiko komunizmą didžiausiu pasaulio ir žmonijos priešu, kurie trokšta Lietuvai laisvės ir kurie gerbia nužudytų ir nukankintų seserų ir brolių šventą atminimą.

VIEŠOSIOS GEROVĖS KLAUSIMU

Prieš antrąjį pasaulinį karą ir tuojau po jo atskirų kraštų ir tarptautinės ekonomijos sferoje – siekiniuose, politikoje, metoduose svarbų vaidmenį vaidino "viešojo gėrio (gerovės)" sąvoka ir samprata. Tai krikščioniškosios mąstysenos ir ideologijos kūrinys iš tikrųjų formuluotas šv. Tomo Akviniečio, nors pačio principo ištakų reikia ieškoti jau ir Šventajame Rašte. (Javės pažadas izraelitams paveldėti žemę — pažadėtosios žemės nuosavybės principas).

Viešojo gėrio sąvoka daug giliau įsišaknijo krikščioniškoj sąmonėj pasaulyje plintant demokratijai, Leonui XIII formulavus naują socialinę programą "Rerum Novarum" enciklikoje ir krikščioniškajai dmeokratijai išėjus į gyvenimą naujomis politinėmis programomis. Jose buvo akcentuojama ne tik demokratija, taigi visuotinės lygybės ir socialinio teisingumo principai, bet stipriai pabrėžiama pagalba liaudžiai, i. e. toms masėms žmonių, kurie yra daugiausiai nuskriausti ir kurie reikalingi daugiausiai pagalbos, kad jų gyvenimo lygis būtų bent minimaliai priimtinas. (Tai ką šiandien iš Pietų Amerikos vyskupų pasiskolinusi Bažnyčia vadina "preferential option for the poor" — pasisakymas už neturtinguosius). Popiežiaus formuluota krikščioniškoji demokratija pradžioje buvo kaip tik socialinė doktrina, kurios didysis rūpestis buvo sutelktas į pagalbą liaudžiai. Tik vėliau atskiras jos sparnas susidomėjo politika, iš kurios išriedėjo politinė krikščioniškoji demokratija ir krikščionių demokratų politinės partijos.

Kaip tik šių įtakų sąveikloje dar giliau įsišaknijo ir viešojo gėrio sąvoka, kuri esmėje irgi reiškė rūpestį visais žmonėmis, o ne kokia viena klase ar viena grupe. Viešasis gėris tam tikra prasme reiškė ekonominę ir socialinę demokratiją, nors šios ji visai ir neišsėmė. Jo pagrindiniai bruožai buvo visuotinumas, lygybė ir teisingumas.

Viešojo gėrio koncepciją prieškariniame laikotarpyje buvo ypač puoselėjama prancūzų ir vokiečių krikščionių demokratų ir apskritai katalikų intelektualų. Ji buvo puoselėjama ir amerikiečių katalikų intelektualų, tačiau tuojau po karo kelis dešimtmečius ji buvo pamiršta ir nekultivuojama.

Viešojo gėrio koncepciją vėl atgaivino Amerikos episkopatas savo pastoracinio laiško apie ekonomiją projekte. Čia vėl iš tikrųjų deklaruojamos tos pačios krikščioniškosios demokratijos ekonominės ir socialinės doktrinos, kurios buvo deklaruojamos KD partijų anksčiau. Laiške ak-

centuojamas "pasisakymas už neturtinguosius", kritikuojamas kapitalizmas ir jo doktrinos, pasisakoma už teisingesnį krašto turtų padalinimą, atlyginimo suderinimą su individo orumu ir šeimos pragyvenimo lygio tinkamumu ir t.t. Ypačiai pabrėžiamas reikalingumas krašto ekonomijai rūpintis neturtingaisiais (Option for the poor principas).

Nenuostabu, kad tiek pirmasis, tiek antrasis šio laiško projektai susilaukė stiprios kritikos iš biznio ir pramonės sluogsnių ir net konservatyvių katalikų, kurie paskelbė atskirą savo raštą tais pačiais ekonominiais klausimais.

Taip krikščioniškosios demokratijos pasisavintos ir puoselėjamos idėjos pamažu skverbiasi net į amerikiečių politinę ir ekonominę mąstyseną ir sistemą. Ir kaip tik laiku, nes dabartinis amerikiečių posūkis į konservatyvųjį kapitalizmą socialine ir ekonomine prasme nėra iš esmės teigiamas.

DAR BENDRAVIMO SU OKUPANTU KLAUSIMU

Buvo metas, kai santykių, ryšių, bendravimo, bendradarbiavimo klausimai buvo labai gyvai spaudoje ir susirinkimuose diskutuojami, jais net karštai ginčijamasi. Problema ir šiandien dar nėra patenkinamai išspręsta, bet diskusijos jau gerokai aprimusios. Nuomonių skirtumai yra jau gerokai išryškėję kaip ir visuomenės nusistatymai.

Šiandien tik retkarčiais šiais klausimais spauda prabyla. Tiek bendravimo ir bendradarbiavimo šalininkai, tiek prieš tai nusistačiusieji. Šalininkai problemą nagrinėja išdidžiai, kalba apie savo nusistatymo pranašumą, savo inteligentiškumą, tarnavimą Lietuvos interesui, jaunumą, moderniškumą, intelekto primatą prieš emociją, opozicijos idėjinį bankrotą ir t.t. Opozicijoj esančius jie kaltina jausmingumu, kerštingumu, kaltės pajautimu ir pan.

Savo nusistatymą jie vadina nekaltais "santykių, ryšių, bendravimo" terminais, jų niekuomet specialiai nenagrinėdami. Nusistatymui pagrįsti jie vartoja visokias analogijas, i. e. Lietuvos lankymas yra kalėjimo lankymas, bendravimas su tauta yra jos gelbėjimas, be ryšių mes nudžiūsime kaip medžio šaka ir pan.

Kai kam tokie argumentai yra ir priimtini ir atrodą labai logiški. Tačiau, deja, tik tiems, kurių ribotas protas neleidžia klausimo suvokti ir tiems, kurie sąmoningai vaidina "durnelius". Tie, kurie į problemą žiūrėjo atviromis akimis tiek anksčiau, tiek ir dabar matė, kad čia klausimas sukasi ne apie ryšius, santykius ar bendravimą, bet *bendravimą ar nebendravimą su okupantu*.

Gal tik vienas kitas lietuvis bet kada priešinosi *santykiavimui* su kraštu. Tačiau jau daug išeivių priešinasi ne ryšiams, bet *bendradarbiavimui su okupantu*. Tik čia glūdi ir problemos esmė. Niekas niekuomet

neneigė ir neginčijo laiškais pasikeitimo su giminėmis ir draugais, siuntinių siuntimo, motinos ar tėvo aplankymo pavergtoje tėvynėje. Niekas nekritikavo leidimo iš sovietų prašymo tokioms kelionėms.

Tačiau yra skirtumas tarp kelionės ir pavergtąją Lietuvą aplankyti savo sergančios motinos ir prašymo, kad okupantas išleistų knygą, kuri yra to okupanto iščenzūruota ar išeivio autoriaus paties "išvalyta" nuo okupantui nepatinkamų minčių, idėjų ir terminų. Yra skirtumai tarp savo brolio aplankymo ir puotavimo su komunistų statytiniais bei prakalbų sakymo, kuriose okupantui dėkojama už kultūrinę ir demokratinę Lietuvos pažangą.

Iš tikrųjų yra skirtumas tarp *bendravimo ir bendradarbiavimo* su Lietuvos engėju. Mes bendraujame su kraštu kiekvieną kartą, kai meldžiamės ar dirbame už jo laisvę, kai kovojame prieš komunizmą, kai siunčiame laišką ar dovaną, kai lankome brolį ar draugą. Mes net bendraujame su okupantu, kai prašome kelionės leidimo ar mokame muito mokesčius. Tačiau mes su juo tais atvejais nebendradarbiaujame.

Nusikaltstamas bendradarbiavimas vyksta tik tuomet, kai išeiviai talkina okupantui bet kokia prasme ir ta talka vienokiu ar kitokiu būdu tarnauja okupanto interesui ir kenkia Lietuvos reikalui. Kiekvienas nusilenkimas principui, kiekvienas kompromisas, kiekvienas atsisakymas dirbti ir kovoti už Lietuvos laisvę jau pats savyje yra nusikaltimas ir jokis "santykiavimas, bendravimas ir ryšys" čia reikalo nepakeis.

Tik dalykų pavadinimas tikrais vardais problemą išryškins ir padės išspręsti. Klausimas sukosi ir sukasi visų pirmiausiai apie *bendradarbiavimą, sandarbiavimą su okupantu, jam talkinimą* ir nieką kitą. Tarimas kitaip yra bandymas problemą užtušuoti ar vaidinti nekaltą durnelį.

TYLOS SĄMOKSLAS TEBESITĘSIA

Prieš pora metų nepastebėtai praslinko 50 metų sukaktis nuo Stalino sąmoningai sukelto Ukrainos badmečio, kurio metu išmirė tarp 10 ir 15 milijonų nekaltų ukrainiečių. Raktinis žodis šiame sakinyje yra "nepastebėtai". Ir čia glūdi šio rašinėlio prasmė. Sovietai žudydami ukrainiečių tautą sugebėjo taip šį genocidą užtušuoti, kad pasaulis jo "nepastebėjo". Šiandien, po 50 metų, pasaulis nepastebi net tų mažų pastangų prisiminti tuos milijonus nekaltų ukrainiečių, kurie buvo pirmųjų sovietinių sąmoningų žudynių nekaltos aukos.

Kalbėsime čia ne tik apie vieną didžiausių nusikaltimų žmoniškumui, kurį įvykdė rusiškieji žmnonės – žvėrys, bet ir apie besitęsiantį tylos sąmokslą, kuris tarnauja Kremliui ir parodo Vakarų, specialiai amerikiečių, kai kurių sluogsnių satrapišką padlaižiavimą Kremliui. Rašinys dedikuojamas tiems sovietiniams apologetams, kurie bendradarbiauja su Lietuvos okupantu parduodami savo sąžines (jau nekalbant

apie savo tautą ir brolius) už gardesnės sriubos lėkštę. Tiems, kurie įsivaizduoja esą tokie galingi, kad jie gali nugalėti ir Kremlių ir jo viešus ir slaptus bendradarbius.

Diskusijos išeities tašku tebūna New Yorko filmų ir televizijos festivalis. Laikas — 1985 m. lapkričio mėn. Vieta — Sheraton viešbutis New Yorke. Salėje 2,000 žmonių. Viduryje vakarienės pranešama, kad televizijos dokumentinių programų kategorijoje aukso medalį laimėjo Kanadoje gamintas filmas "Harvest of Despair" — Desperacijos derlius. Filmo turinys — Kremliaus sukeltas ukrainiečių badmetis. Filmas trunka 55 minutes ir rastas geriausiu tarp 837 pristatytų filmų.

Medalio skyrimą filmuoja didieji Amerikos ir Europos televizijos tinklai, šimtai reporterių, 2,000 žmonių gausiai ir garsiai ploja. Paskutiniam rankų pliaukštelėjimui nutilus, Ukrainos genocidas vėl apgaubiamas šviesos ir garso nepraleidžiančia skraiste. Žudynės? Kokios žudynės? Ukrainoj? Kur tasai kraštas? Tyla irgi gali būti genocido forma.

Filmo turinys, kaip minėjome, ukrainiečių genocidas. Faktas, kurį sovietai griežčiausiai paneigia. Taip kaip kai kurie nacių šalininkai šiandien teigia, kad nacinėj Vokietijoj nebuvo jokių žydų žudynių, taip bolševikai ir jų padlaižiautojai nei nemirksėdami teigia, kad jokio badmečio Ukrainoj nei 1932 - 33 m., nei kitu laikotarpiu nėra buvę. Taip savo laiku teigė ir New York Times korespondentas Maskvoje Walter Duranty, kuris už tai buvo Litvinovo draugas ir gavo Lenino medalį. Už gryną melą! Jo kolegos už tą patį melą jam suteikė Pulitzer premiją. Jo diplome pažymėta, kad premija jam skiriama už "blaivų, interpretacinį, reportavimą, pažymėtą moksliškumu, nešališkumu, sveika nuovoka... ir išskirtiniu aiškumu... užsienio reportažo geriausią pavyzdį". Tiek apie sovietinę tiesą ir Pulitzerio premijų komiteto objektyvumą.

Filmas turi 720 pėdų ilgio. Iš viso jo gamintojai peržiūrėjo 1.5 milijono pėdų dokumentinių filmų. Kiekvienas panaudoto filmo centimetras yra paremtas tūkstančių pėdų dokumentinės filminės medžiagos. Kodėl tai sakome, paaiškės vėliau.

Filma ukrainiečių genocidas atsiskleidžia kaip sunkiai įtikima tikrovė. Čia parodoma, kad 1932 - 33 m. laikotarpyje Kremlius sąmoningu nutarimu Ukrainoje badu numarino mažiausiai 7 milijonus žmonių, tarp jų 3 mil. vaikų. Septynių milijonų skaičius yra paremtas pačių sovietų tuolaikinio gyventojų surašymo duomenimis. (Būdinga, kad tuometiniai sovietiniai demografai buvo sušaudyti, nes esą sumažinę Sovietų Sąjungos gyventojų skaičių. Iš tikrųjų nužudytų ukrainiečių skaičius buvo didesnis. Tą patvirtina du kiti šaltiniai).

Vienas, tai britų gydytojas Dr. Howley Gantot, kuris tuo metu buvojo Rusijoje ir sužinojo pačių sovietų pareigūnų cituojamą skaičių — 15 milijonų! Iš kitos pusės tas pats bolševikų draugas Duranty pri-

mūsų DRAUGŲ eilėse

— **Praeitų metų** vasaros gale VLIKo informacinėje konferencijoje Clevelande dalyvavo ir keli vienminčiai, kurie atstovavo įvairias organizacijas. Tarp jų VLIKo pirm. dr. Kazys Bobelis, inž. Pranas Razgaitis, inž. Algimantas Pautienis, Henrikas Idzelis, Algirdas Kasulaitis, dr. Šimaitis ir kt. Konferencijos išvakarėse Clevelando krikščionys demokratai buvo susirinkę pasitarimui konferencijos ir netrukus įvyksiančios LKDS konferencijos reikalais.

— **Rugsėjo 14 d.** Clevelando Tautos Fondo įgaliotinis H. Idzelis ir komitetas suruošė pirmą Tautos fondo vakarienę. Ta proga Clevelande lankėsi ir pagrindinę kalbą pasakė Tautos fondo pirmininkas mūsų vienmintis Juozas Giedraitis. Tautos šventės proga vakarienėje trumpą kalbą pasakė "Tėvynės Sargo" redaktorius. Ta proga eilė clevelandiečių, parėmusių laisvinimo pastangas stambesnėmis aukomis, buvo apdovanoti garbės pažymėjimais, tarp jų ir pustuzinis krikščionių demokratų. J. Giedraičio ir dr. Giedraitienės lankymosi proga Vliko vicepirmininkas ir p. Jokūbaičiai suruošė jiems priėmimą, kuriame taip pat dalyvavo Idzeliai ir Kasulaičiai. Čia "Tėvynės Sargo" redaktorius turėjo malonios progos ilgėliau pasikalbėti su Tautos fondo pirmininku įvairiais klausimais.

---

vačiai prisipažino, kad badmečiu Ukrainoje išmirė virš 10 milijonų žmonių.

Buvo nuostabu, kad tuolaikinė spauda šį genocidą sutiko tylomis. Lyg 10 milijonų žmonių mirtis nebūtų naujiena. Tačiau dar nuostabiau, kad ir šiandien, jau prabėgus 50 metų ir pasauliui, rodos, tapus objektyvesniu, tylos sąmokslas tebesitęsia.

Nė vienas JAV komercinės televizijos tinklų iki šiol to filmo dar nesutiko rodyti, tam surasdami įvairiausių priežasčių. "Time" žurnalas tarė, kad jis apie tai nerašys, nes istorinės temos nėra jo planuose. WNET stotis (nekomercinė) atsisakiusi filmą rodyti, nes jis esąs netinkamai dokumentuotas. Prispausta stotis vėliau tarė, kad filmui trūksta "žurnalistinio integralumo". O kai reikėjo paaiškinti, kas tai yra, pagaliau tarė, kad filmą nerodanti, nes jame nėra vietos "antrajai pusei". Ir taip kas kartą vis naujas pasiteisinimas.

Ne kitaip filmą sutiko, kaip ir patį faktą, ir kita Amerikos spauda. Visur jis buvo sutiktas gilia tyla ir visišku nesidomėjimu. Turint galvoje, kiek filmų susukta ir eilučių prirašyta žydų holokosto klausimu, argi galima tokią tylą pateisinti? Tai turėtų būti pamoka visiems, kuriems yra užtrenktos Amerikos spaudos bei televizijos ir filmo durys. Gal jau laikas iš to pasimokyti ir padaryti atitinkamas išvadas?

— **Tėvynės Sargas**" yra informuojamas, kad po kelių metų tarnybos Afrikoje Algirdas Žemaitis vėl grįžo į savo įstaigos būstinę Romoje. Mūsų vienmintis yra ilgametis Jungtinių Tautų valdininkas. Aktyvus krikščionių demokratų veikėjas, Algirdas yra buvęs "Jaunimo Žygių" redakcinės komisijos nariu.

— **1986 m. spalio 5 d.** "Tėvynės Sargo" redaktorius su žmona dalyvavo VLIKo vicepirmininko ir Lietuvos Atgimimo Sąjūdžio vyr. valdybos pirm. Vytauto Jokūbaičio ir BALFo gen. sekretorės p. Jokūbaitienės priėmime LAS seniūnų tarybos nariams. LAS seniūnų taryba tą savaitgalį posėdžiavo Clevelande. Priėmime taip pat dalyvavo mūsų vienmintis ir vietos ALTo pirm. Algimantas Pautienis ir ponia.

— **1986 m. liepos 31 d.** po ilgos ir sunkios ligos Kanadoje mirė teisininkas, visuomenininkas, spaudos bendradrbis, atsargos majoras Lionginas Leknickas. Velionis buvo gimęs 1899 m. gegužės 30 d. Skapiškyje, Rokiškio apskrityje. Lietuvoje tarnavo kariuolmenėje, o Amerikoje aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime. Velionis buvo nuoširdus krikščionis demokratas, Clevelande gyvendamas priklausė vietos LKDS skyriui.

TURINYS

Peter Augustine Lawler — Prigimtinė teisė ir Amerikos politinė santvarka 1
A. J. Kasulaitis — Artimos ateities uždaviniai 23
Sąjungos vadovybei pasikeitus 27
Pro domo sua 28
J. Virpša — "Tėvynės Sargas" išeivijoje 29
J. Virpša — "Jaunimo Žygius" prisimenant 31
Vincas Staugaitis — CDU/CSU 34
A. Svirtys — Testamentas 59
Vyt. Bagdanavičius — Despoto veiklos analizė Camus'o dramoje Caligula 60
C O P E I rezoliucija 67
Atsiųsta paminėti 68
Pranas Jucaitis — Teilhardo de Chardin mokslo ir jo kosmovizijos analizė 69
Vytautas Vaičiulis — Bendradarbiavimas su okupantu 81
Mykolas Krupavičius — Tau, kryžiuojamoji Lietuvėle 89
B. Ž. — Iš tolimesnės praeities 97
A. Erdvilas — Nauja energija, nauju ryžtu 100
L K D S konferencijos rezoliucijos 106
A. Albušis — Tarp dešinės ir kairės 110
Spaudoj ir gyvenime 121
Mūsų draugų eilėse 126

TĖVYNĖS SARGAS

Chicago, 1987 m. gegužės 8 d.

Mieli Tėvynės Sargo Skaitytojai ir Rėmėjai,

Siunčiame Jums puslapių skaičiumi didesnį pirmąjį šių metų Tėvynės Sargo numerį.

Reiškiame gilią padėką už suteiktą paramą Žurnalo leidimui. Gausiai parėmėte savo aukomis už švenčių sveikinimo korteles. Rėmėjų sąrašas yra labai ilgas, kad jo paskelbimą perkeliame į sekantį numerį.

Šio Tėvynės Sargo 1-66 nr kaina yra keturi doleriai.

Linkime malonios, gaivinančios vasaros.

Tėvynės Sargo Administracija

Siunčiu už Tėvynės Sargo 1-66, 1987 metų, numerį ..... $ .....

Už ankstesnius žurnalo numerius .....

....

Paramą žurnalo leidimui ....

Auką Popiežiaus Leono XIII Literatūriniam Fondui ....

Viso $ .....

Vardas Pavardė .....

Adresas .....

.....

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $10.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. Kaina

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Adomas Viliušis
4050 So. Campbell Ave., Chicago, ILL 60632

Alp(LKA) 1745
1987, Nr.1

Kaina $6.00

90.743.82